

AYETLER IŖIĞINDA
HALİLÜRRAHMAN
İBRAHİM ALEYHİSSELAM
VE URFA TARİHÇESİ

Yazan: Sabri YAZAR

1679	
------	--

AYETLER IŞIĞINDA
HALİLÜRRAHMAN
İBRAHİM ALEYHİSSELAM
VE
URFA TARİHÇESİ

Yazan :

Sabri YAZAR

(Mevlidi Halil Camii İmam ve Hatibi)

İsteme Adresi :

Mevlidi Halil Camii Onarma ve Güzelleştirme Derneği

ŞANLIURFA

Tel : 14081

Kendini bilmeyenden başka kim
İbrahim (A.S.)'in dininden yüz
çevirir? Hakikat ki, biz İbrahimi
(dünyada nübüvvetle ve Kâbeyi
bina etmekle) seçtik. O, ahiret-
te de salihlerdendir.

(El-Bakara âyet: 130)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَرْسَلَ الرُّسُلَ فَارْشَدَ بِهِمُ
 الْخَلَائِقَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
 الَّذِي بَيَّنَّ لَنَا سُبُلَ الْهُدَى وَبَيَّنَّ الْحَقَائِقَ وَعَلَى
 آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الْمُهْتَدِينَ إِلَى اخْفَى الْأَسْرَارِ
 وَالذَّقَائِقِ

Ş.İ.İ. V. KÜTÜPHANESİ	
Kitap No.	
1679	

ÖNSÖZ

Ezelden ebede kadar devam eden kâinatın zerre-
 leri ve yağmurların damlaları adedince Yüce Allah'a
 hamd-ü senalar;

Bunun kadar salât ve selâm O'nun habibi edibi
 efendimiz (S.A.V.) ve onun âli ile ashâbı güzinine;

Hiz. Adem'den Resuli Ekrem Aleyhissalatü vesse-
 lâm efendimiz arasında geçen bütün Enbiya--ı Kiram
 ve onların âli ile etba'ına da bu miktarda salât ile se-
 lâm olsun.

Elinizdeki bu eser Peygamberler zincirinin büyük

simalarından ve Ülül-Azm(1) denilen beş büyük Peygamberden birisi olan, kendisinden sonra gelen Peygamber silsilesinin her halkası, onların dedeleri mânâsındaki Ceddül-Enbiya ünvanıyla anılan Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın hayatından bir nebzedir.

Milâttan takriben 2000 kûsûr sene evvel ve tarihten önceki devrelerde yaşamış bir Peygamber'in hayat ve siretini tam teferruatıyla anlatmak elbetteki imkân dahilinde olacak bir şey değildir.

Ancak kaynakların en sağlamı, şek ve şüphe götürmez muhbiri sadık-ı olan Kur'an-ı Kerim'in ışığı altında denizden katre kadar da olsa bu büyük Peygamberin hayat kıssasından bir şeyler söylemek, bu hususda mücmelen de olsa bir kaç cümleyi bir araya getirmek ve bununla o yüce şahsiyetin ne derece dahi ve mümtaz bir şahsiyet sahibi olduğunu az çok anlamak ve anlatmak mümkün olur.

Gerçekten Kur'an-ı Mübinin geniş mânâ ile en çok hayatlarından bahsettiği ve ismini tasrih ettiği peygamberlerden birisi de İbrahim Aleyhisselamdır.

Kur'an-ı Hakim bize onun vefakârlığından, küfre karşı mücadelesinden, putları kırışından, hicretinden, misafirlerine yaptığı ikramından, Allah yolunda oğlunu kurban etme teşebbüsünden, Beytüllah'ı bina ve insanları hacca davet edişinden oldukça geniş malûmat vermektedir.

Bu sahada gerek hususi mahiyette yazılmış ve gerekse tefsirler ile umumi tarihler arasında malumat verilmiş bir çok eser vardır. Amma kıssanın tertip sırasına göre ayetler ışığı altında şu ana kadar herhangi bir eser bu konuda yazılmış değildir.

(1) Ülül Azm beş büyük Peygamber şunlardır: Nuh (A.S.), İbrahim (A.S.), Musa (A.S.), İsa (A.S.) ve peygamber efendimiz Muhammed Mustafa (S.A.V.).

Bu bakımdan ayetlerin arapça metnini vermek sûretiyle oldukça geniş malumatlı ve sağlam kaynaklara dayalı konu ile ilgili bir eser hazırlamak ve bilhassa bu eserin maddi gelirini İbrahim Aleyhisselâm'ın doğum yeri olarak kabul edilen İmam Hatibi bulunduğum Urfa Mevlid Halil Camii yararına tahsis etmekte fayda mülâhaza ettiğim için bu eseri hazırladım.

İbrahim Aleyhisselâm'ın doğum yeri olarak bilinen makamını ziyarete gelen müslüman kardeşlerime hem bu büyük Nebinin kıssası hem de kısaca Urfa'nın tarihi hakkında az da olsa bir malumat vermek gayesiyle hazırladığım bu eser, hacmen küçük de olsa muhteva bakımından büyük bir mânâ ifade eder.

Muhterem okuyucu kardeşlerim, eseri okurlarken bayağı bir masal veya hikâye kitabı okurcasına kıraat etmemeleri ve bu nazarla da kitaba bakmalarını, iman davası uğrunda büyük bir Peygamberin vermiş olduğu çetin mücadelenin mü'minlere örnek olsun diye Kur'an-ı Kerim'de anlatıldığını hatırlatır tam bir iman şuuru ve cihad ruhu ile vakıaları takib ve mütalaa etmelerini bilhassa tavsiye ederim.

Cenab-ı Hak nezdi Ülühiyetinde O'nun Halil'ine yakışır bir eser hazırlayamadığım için itiraf ettiğim kusurumu af ve noksanlarıyla birlikte rızasına muvafık olarak kabul buyurmasını tazarrû ve niyaz ederim.

11 Nisan 1980

Sabri YAZAR

(Urfa Merkez Mevlid Halil Camii İmam Hatibi)

SULTAN V KUTUPHANESİ	
Kitap No	
1679	

TAKRİZ

Derûni Duygumun İfadesi

Hız. İbrahim (A.S.), yüce peygamberlik makamı yanında bir de insan fıtratı olan Tevhid Akidesi uğrunda her çeşit fedakârlıkta bulunan, var olma gayesini anlama ve anlatılma, gayenin dışında kalan her şeyden sarfı nazar etme, bütün dikkatleri tek bir merkezde toplama, hak ve hakikatı kavramak için aklını kullanma ve hakkı bulduktan sonra da niçin ve nedenleri bir tarafa iterek tam bir teslimiyetle kul olmanın en güzel örneğidir.

Hız. İbrahim (A.S.)'ın âli cenablığı, meziyyet ve evsafını dil ile ifade etmek veya kalıblara dökmek ya da satırlara sığdırmak hatta akl-ı selim ve kalbi selime sahip olmayanın anlaması bile mümkün olmadığı bir hakikattir. O, Allah (C.C.)'ın beyanı gibidir. Allah (C.C.), Onun hakkında nasıl ferman buyurmuşsa O öyledir.

İlahi beyanlara dayanarak âyetlerin ışığında Hız. İbrahim (A.S.)'ı anlatmak isteyen, kanaatımca bu vesile ile şerefyâb olmak ve O mübarek ismin altına

ismini yazmayı gaye edinen Mevrit Halil Camii imam-hatibi Sabri Yazar'ın kendisine has bir uslub ile yazmış olduğu «Âyetler ışığında Halilürrahman İbrahim Aleyhisselâm ve Urfa Tarihçesi» adlı eseri, Allah (C.C.)'ın inayetiyle tamamlanınca kendisini tebrik etmeyi bir borç addettim.

İlmî ve içtimâî sahada müslüman kardeşlerimize olan hizmetiyle tanınmış Muhterem Hoca Efendi'den böyle bir eser zaten bekleniyordu. Çünkü onu böyle bir eseri yazmaya zorlayan bir çok amiller mevcuttu. Gerek Hz. İbrahim (A.S.)'in doğum yeri olarak bilinen Mevrit Halil Camii imam-hatibi olduğundan, gerek yerli ve yabancı ziyaretçilerin ihtiyacına cevap verme lüzümünden, gerekse mezkûr cami derneğine bir gelir kaynağı sağlamak bakımından böyle bir esere zaruret vardı.

Tedrisatı ile şifahi sahada olduğu gibi bu eseriyle de yazılı sahada ilmî hizmetini esirgemeyen Sabri Yazar kardeşimize derûnî duygularımın bir ifadesi olarak memnuniyetimi izhar etmeyi bir vazife telakki eder, bu gibi çalışmalarına devam etmesini ve bütün halisâne çalışmalarında tevkifat-ı Sübhaniyeye mazhar olmasını niyaz ederim.

11 Nisan 1980
M. Salih OCAK
(Urfa Vaizi)

İBRAHİM ALEYHİSSELÂM'IN NESEBİ

Bir çok tarihçinin kaydettiklerine göre Hz. İbrahim Aleyhisselâm'ın Adem Aleyhisselâm'a kadar ulaşan nesebi şöyledir.

İbrahim (A.S.) (200), b. Azer (250), b. Nahur (148), b. Suruç (230), b. Falih (439), b. Abır (464), b. Şalih (433), b. Efrahşez (438), b. Sam (600), b. Nuh (A.S.) (1780) (1), b. Lemek, b. Mettüşalah, b. Ahnuh - İdris (A.S.) - b. Yerd, b. Mehlil, b. Kaynan, b. Şis, b. ADEM Aleyhisselâm.

Peygamber efendimiz (S.A.V.) Hazreti İbrahim Aleyhisselâm'ın soyundan olması hasebiyle onun da İbrahim Aleyhisselâm'a kadar uzanan neseb silsilesi şöyledir.

Muhammed (A.S.) b. Abdullah, b. Abdülmüttalib, b. Haşim, b. Abdülmenaf, b. Kusey, b. Kilâb, b. Kâ'b, b. Mürre, b. Lüvey, b. Galib, b. Fihri, b. Malik, b. Nadir, b. Kinane, b. Huzeyme, b. Müdrike, b. İlyas, b. Mudar, b. Nazar, b. Mâ'd, b. Adnan, b. Uded, b.

- (1) Her ismin karşısında gösterilen rakam, isim sahibinin yaşadığı ömrünü belirtiyor. Nuh Aleyhisselâm hakkında her ne kadar Kur'an-ı Kerim'de

وَلَبِثَ فِي قَوْمِهِ آلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

«Kavmi arasında 950 sene kaldı» diye tasrih ediliyorsa da, bu onun ömrünün tamamına delâlet etmez. Belki kendisine Peygamberlik verilip Tufana kadar olan zamanı belirtiyor. Yani 950 sene Peygamberlik devresindeki zamandır. (İbni Kesir 1/139).

Mukavvem, b. Nahur, b. Tayrah, b. Ya'rub, b. Yes-cub, b. Nabit, b. İsmail (A.S.), b. İbrahim (A.S.) (1).

H. İbrahim Aleyhisselam'ın Doğum Tarihi :

Rivayet edildiğine göre İbrahim Aleyhisselam Nemrut bin Ken'an bin Küş bin Sam bin Nuh Aleyhisselam zamanında doğmuştur. Cuma ve Aşüre gecesine tesadüf eden bu gece Tufandan 1081 sene sonraya tekabül ettiği de edilen rivayetler arasındadır. Tufan, H. Adem Aleyhisselam'ın yeryüzüne atılışından 2242 sene sonra vukubulduğu kaydedilir. (2)

Arais adlı eserde Tufan ile İbrahim Aleyhisselam arasında bir görüşe göre 1242 diğer bir görüşe göre de 1230 sene geçtiği ve bu ise Adem Aleyhisselam'ın yaradılışından 3837 sene sonra olduğu nakledilmiştir.

İbrahim Aleyhisselam'ın doğumu ile Peygamber efendimiz (S.A.V.)'in hicreti arasında 2893 sene geçmiştir. (3)

Bu duruma göre H. İbrahim Aleyhisselam Milattan önce 2000 küsur sene evvel yaşadığı tahmin edilir.

HAZRETİ İBRAHİM'İN BABASI VE ANNESİ

Müfessirler İbrahim Aleyhisselam'ın babasının ismi hakkında ihtilâf etmişlerdir. Bazıları babasının adının Azer, bazılarının da Tarih olduğunu söylerler. Ayeti Celile de

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَر

Ey Resulüm hatırla o zaman ki İbrahim (A.S.) babası Azer'e şöyle dedi...

(1) Sireti İbni Rişam. Mısır - 1938 1/2.

(2) Tarih ül Hamis. Beyrut 1/78 - 79.

(3) Eyni Eser 1/79.

Ayeti Kerimede Hz. İbrahim'in pederinin adı Azer olduğu tasrih edilmiştir.

Sa'lebi, İbrahim Aleyhisselam'ın babasının asıl adı Tarih idi diyor. Nemrud tarafından puthanesine nazır olarak tayin olunduğu zaman Tarih adını Azer ile değiştirmiştir ki, Azer, puthanedeki putlardan birinin adıdır diye nakletmiştir. Bazıları da Azer Kıpti lisanında pir-i fâni mânâsınadır ki tarih çok fazla ihtiyarladığı için Azer diye çağrılıyordu, derler. Bazıları Azer Hz. İbrahim'in amcasının adıdır. O zaman amca, baba diye çağrıldığı için ayeti celilede de İbrahim babası Azer'e dedi diye rivayet ederler.

Hız. İbrahim'in annesinin ismine gelince, İbn-i Asakir, tarihinde annesinin isminin Emile olduğu, Kelebi ise, Bûna olduğunu söyler. İbn-i Kesir tefsirinde de Şani olarak geçer..(1)

Rivayet edildiğine göre babası 75 yaşına girdikten sonra kendisinden üç oğlan dünyaya gelmiş, bunlardan biri İbrahim Aleyhisselam, ikincisinin adı Nahur, üçüncünün adı da Haran idi ki Lût Aleyhisselam bundan doğmuştur.(2)

NEMRUD'UN RÜ'YASI VE TEDBİRİ

Ruhulbeyan tefsiri (1/160) ve Rabdatüssafa tarihi (1/158) İbrahim Aleyhisselam hakkında şu malumatı veriyorlar. Hazreti İbrahim (A.S.) Nemrud bin Kenan'ın zamanında doğdu. Hükümdarlar arasında ilk defa başına tac giyen ve insanları kendisine ibadet etmeğe davet eden Nemrud olmuştur. Nemrud'un birçok kâhinleri ve münecimleri vardı. Gelecek hadiselerden ve gelmesi muhtemel olan olaylardan kendisine malumat veriyorlardı.

(1) İbni Kesir Tarihi, Beyrut 1/140.

(2) Aynı Eser.

Nemrud, halkı kendisine ibadet etmeğe çağırdıktan sonra kendi şeklinde putlar ve heykeller yaptırıp ibadethanelere koydurdu. İnsanları o heykellere taptırmaya başladı.

Bir gün memleketin ileri gelenleri ve o zamanın müneccimleri ile önemli bir mesele hususunda gizli bir toplantı yapmıştı. Müneccim ve kâhinlerle iştisare etmeğe başladı. Müneccimlerin en mahiri sayılan Helid bin As adlı müneccim şöyle bir bilgi verdi.

«Bu sene senin memleketinde kadri yüce bir çocuk dünyaya gelecek, senin mülkün ve saltanatın onun eliyle son bulacak, saltanat ve hakimiyetin ortadan kalkacaktır. Daha sonra yeni bir din ve düzen getirip halkı bu yeni din ve düzene çağıracaktır» dedi.

Şeyh Sadi'den edilen bir rivayete göre de Nemrud bir gece rüyasında bir yıldızın doğup ay ve güneşin ışığı bu yıldızın doğmasıyla tamamen söndüğünü gördü. Bundan son derece ürktü ve bunun üzerine müneccimlerle kâhinleri çağırıp kendilerinden bu hususta bilgi almak istedi. Onlar da gördüğün yıldız, bu sene içinde memleketinde doğacak bir çocuğa delâlet eder ki, onun eliyle saltanat ve mülkün helâk olacaktır, dediler.(1)

Bunun üzerine Nemrud, o sene içinde doğacak bütün çocukların öldürülmesini emretti. O sene içinde kadınlarla erkeklerin birleşmelerini de yasakladı. Bununla beraber bu işi titizlikle araştırıp hamile olan kadınları tesbit etmek ve erkeklerle kadınların bir arada kalmasına mani olacak görevli kişileri tayin etmeyi emretti. Her on kişi üzerine bir gözlemci tayin edildi.

Rivayete göre İbrahim Aleyhisselam'ın babası Nemrud'un özel danışmanı olduğundan onun üzeri

(1) Tarih ülhamis 1/79.

ne her hangi bir gözlemci tayin edilmedi. Zira Nemrud'a son derece bağlılığı ve saygısı vardı. Binaenaleyh onun hilâfına hareket etmesi beklenmezdi.

Bununla ilgili bir rivayete göre İbrahim Aleyhisselam'ı bulmak ve öldürmek maksadıyla yapılan araştırma neticesinden seksen bin, diğer bir kavle göre de yüz bin çocuğu öldürmüşlerdi. (Ravdetüs-Safa: 159).

HAZRETİ İBRAHİM'İN ANNE RAHMİNE DÜŞMESİ.

Bir gün müneccimler Nemrud'a haber vererek önümüzdeki gece gelmesi beklenen çocuk anne rahmine düşeceğini kuvvetle tahmin ediyoruz dediler. Bunun üzerine Nemrud emir vererek bütün erkekler o gece şehrin dışına çıkartıldı. Kadınlardan başka hiç bir erkek şehrin içinde bırakılmadı. Şehrin kapılarına güvenilir nöbetçiler bırakıldı. Giriş ve çıkışlar tamamen yasaklandı. Nemrud kendi yardımcılarıyla birlikte şehrin dışına çıktı.

Az sonra mühim bir iş için birisini şehre göndermek icab etti. Bu hususta en çok güvendiği ve itimad ettiği şahıs Hazreti İbrahim'in babası idi. Bunun için İbrahim Aleyhisselam'ın babasını işinin görüp dönmesi için görevlendirdi. Ailesi ile buluşmaması için de sıkıca tenbihat verdi.

Azer, «zaten bu husus dinimin bir gereği olduğu için sizden daha ziyade üzerinde duruyorum» dedi.

Azer, şehre gidip Nemrud'un verdiği görevi yerine getirdikten sonra hemen geri döndü. Ancak yolu üzerinde olan evine uğrayıp sonra gitmek istedi. Evde hanımını tek başına güzel elbiseler giymiş olarak gördü. Nefsine hakim olamayarak onunla münasebette bulundu. Böylece Hazreti İbrahim Aleyhisse-

lam anne rahmine düşmüş oldu ve ilahi takdir yerine geldi. (1)

İbni Abbas (R.A.)'ın anlattığına göre İbrahim Aleyhisselam'ın annesi hamile olduğu vakit kâhinler, «Nemrud'a, sana haber verdiğimiz çocuk bu gece anne rahmine düştü» dediler. Bunun üzerine Nemrud, doğacak olan çocukları öldürmeğe başladı. (2)

Muhammed bin İşhak'a göre, Nemrud araştırma neticesinde bütün hamile kadınları tesbit etti. Ancak İbrahim Aleyhisselam'a annesinin hamile olduğuna dair herhangi bir belirti olmadığı için kimse onun hamile olduğunu sezemedi. Bir müddet kocasından da hamileliğini gizledi. Fakat sonradan kocasının gebe olduğuna vakıf olması üzerine, başkasını bu durumdan haberdar etmemesini ısrar etti ve şayet oğlan doğurursam kendi elimizle Nemrud'a teslim ederiz ki o zaman Nemrud yanında daha da itibar kazanırız dedi. Kocasını buna razı oldu ve sesini çıkarmadı.

Doğum müddeti yaklaşmca kocasına, «doğumum tehlikeli olabilir. Onun için puthaneye gidip bir kaç gün itikâfa gir ve selamete çıkmam için tanrılara yalvarıp duada bulun» dedi. Kocasını teklifi olumlu karşıladı ve puthaneye gidip itikâfa girdi ve kırk gün itikâfda kaldı.

Bu arada İbrahim Aleyhisselam'ın annesi, ortalığın sakin olduğuna bir gece ortasında doğum sancısına yakalandı. Hamlini gizliye bilmek için şehrin dışında bulunan bir mağaraya giderek doğumu yaptı. Doğan çocuğun olan olduğunu görünce tam bir itina ile gizlemeye çalıştı. Beraberinde götürdüğü bezlere çocuğu sararak mağaranın bir köşesine koydu ve mağaranın kapısını taşlarla örerek sabaha doğru tekrar

(1) Tarihül-Hamis: 79.

(2) Aynı Eser: 80.

evine döndü.(1) Gidiş ve dönüşünden hiç kimsenin haberi olmadı. (Ravdetüs-Safa : 160).

Kocasına haber göndererek onu eve çağırttı. Kocası eve gelip karısının karnında hamlin olmadığını görünce kendisinden sordu.

— Hamlini ne yaptın? dedi.

Karısı :

— Bir oğlan çocuk doğurdum. Doğumu müteakib hemen öldü, dedi.

Kocası buna inandı ve karısının selamete kurtulduğuna sevindi.

-
- (1) Hz. İbrahim Aleyhisselam'ın doğduğu yer ve mağara hakkında bir çok ihtilaf vardır. Bazıları Kûfe yakınında Bürs denilen bir köyde doğdu. Diğer bazıları da Irak toprağında Kesker veya Kûsa denilen yerde doğdu derler. Buna karşılık bazı tarihçiler İbrahim Aleyhisselam'ın, Harran'da doğduğu ve babasının sonradan Harran'dan kendisini Babil'e göttürdüğünü nakleder. Harran bugün çok eski harabeleriyle mevcut olan herkesce tarihi bir şehir olduğu bilinen Urfa'nın belirli bir bölgesidir. Hazreti İbrahim'in bu bölgede bir müddet kaldığına dair bütün tarihçiler ittifak halindedirler. Ancak bu bölgede doğup doğmadığı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bununla birlikte İbrahim Aleyhisselam'ın Urfa'nın içinde doğduğu ve sonradan şehrin Harran bölgesinde bir müddet ikamet ettiği kuvvêtle tahmin edilmektedir. Zira İbrahim Aleyhisselam'ın doğum yeri mânâsına gelen Urfa'nın Mevlîdû Halil Cemil'nin doğu kesimine bitişik olan ve Hz. İbrahim'in doğum yeridir diye tevatür yoluyla söylenilen mağara halen yerli ve yabancı turistler tarafından her gün ziyaret edilmekte ve saygı gösterilmektedir. Ayrıca doğum yerinin kuzeybatısında yer alan ve doğum yeri kabul edilen mekândan takriben ikiyüz küsur metre uzaklıktaki Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı yer diye şöhret bulan yerlerde yapılan kazı neticesinde kesif bir kül tabakasına rastlandığı ve yaklaşık olarak elli sene önce Halilürrahman mevkiinde yapılan kazılar neticesinde Azer'e ait bir heykelin bulunduğu yaşlılar tarafından nakledilmektedir. Bütün bunlar İbrahim (A.S.)'ın Urfa'da doğduğu kanaatını verir.

Bundan sonra artık İbrahim Aleyhisselam'ın annesi her fırsat buldukça oğlunun yanına gidiyor ve bakımı ile ilgileniyordu. Her gidişte parmaklarını emdiğini görüyordu. Parmaklarını kontrol ettiğinde birinden süt, birinden bal, birinden su gibi bir mayiın çıktığını müşahade etti.

Bazı tarihçilerin kaydettiklerine göre İbrahim Aleyhisselam bu mağarada 16 sene kaldığı rivayet edilir. Diğer bazılarına göre İbrahim (A.S.) mağarada 15 ay kaldı. Ama her ay, bir sene kadar büyüyordu. (Tarihül Hamisi: 80).

MAĞARADAN ÇIKIŞ

Muhammed bin İshak'ın anlattığına göre Hazreti İbrahim (A.S.) mağarada onbeş ay kaldı. Her gününü diğer çocukların bir ayı, her ayı bir senesi kadar büyüyordu. On beş ayı bitince annesinden mağaradan çıkartılmasını istedi. Bir yatsı vakti annesi kendisini mağaradan dışarı çıkardı.

Mağaradan çıkar çıkmaz etrafındaki koca kâinata dikkatle nazar etti. Göklerin ve yerin yaradılışını düşündü. Gökteki yıldızları seyretti ve bütün bunların kendiliğinden olmayacağı, muhakkak onları yaratan bir yaratıcı olduğu hükmüne vardı ve kendi kendisine şöyle düşündü. «Bunların bir yaratıcısı olması gerektiği gibi benim de muhakkak bir yaratıcıyım vardır ve ondan başka yaratıcı da yoktur», dedi. Bu esnada gökte Zühre yıldızını parlak bir şekilde gördü. «İşte Rabbim budur» dedi. Biraz sonra yıldız batınca, «hayır batanları sevmem» dedi. Az sonra Ay doğdu. «Rabbim budur» dedi. Sabaha kadar ona bakmaya başladı. O da kaybolunca, «batanları sevmem» dedi. Sabahleyin güneş doğunca «İşte Rabbim budur» dedi. Bu sefer ona bakmaya başladı. O da batınca

onun da İlah olamayacağını ilân etti. Netice yer ve gökleri yaratan asıl mabudu tanıdı ve O'na yöneldi.

Az sonra âyeti Celile ile de teyid edeceğimiz bu gerçek gösteriyor ki insan, afaki delillere bakmak suretiyle Halikini, asıl yaratıcısını bulmak, tanımak ve böylece teklidi imandan tahkiki iman mertebesine ulaşmak kabiliyetine sahip bir durumda olduğu için imanı tahkikiyi elde etmek mecburiyetindedir. Binaenaleyh İtikat imamlarından Maturidi'ye göre Şer'in emirlerinden habersiz olan dağ başlarında ve uzak diyarlarda yaşayan bir kimse dahi afaki ve enfüsi delillerle Cenabı Hakkı bulmak mecburiyetindedir. Ancak dini hükümler ve ibadet şekillerini kendi aklıyla tayin etmek mümkün olmadığından bununla mükellef değildir.

İbrahim Aleyhisselam'ın, kavminin yıldız, ay ve güneşe ibadet etmeleri ve onları İlah olarak kabul etmelerinden dolayı en kuvvetli ihtimal olarak, Onların akıllarının kavrayabileceği bir şekilde, tedrici yollarla inançlarının batıl olduğunu ortaya koymuştur.

ANNE VE BABASINDAN RABLARI ve İLÂHLARINI SORMASI

İbrahim Aleyhisselam asıl yaratıcı ve ibadete layık olan Yüce Allah'ı tanıdıktan sonra annesinden Rabbinin kim olduğunu sormaya başladı. Ve annesine şöyle dedi.

— Rabbin kimdir?

Annesi: Baban

Hazreti İbrahim: Babamın Rabbi kimdir?

Annesi: Nemrud.

Hz. İbrahim: Ya Nemrud'un Rabbi kimdir?

Annesi: Sus dedi ve onu susturdu. Sonra babasının yanına getirdi. Babasına İbrahim Aleyhisselam'

ın durumunu ve söylediklerini tekrarladı ve yeryüzündeki dini değiştirecek bir çocuk doğacak diyor-duk ya! İşte kanaatımca o çocuk senin bu oğlun olacaktır, dedi.

Azer İbrahim'e yaklaştı ve onunla konuşmaya başlayınca İbrahim Aleyhisselam aynı soruları kendisine de yöneltti. Ve,

— Rabbin kimdir? dedi.

Azer: Nemrud'dur dedi.

İbrahim (A.S.):

— Ya Nemrud'un Rabbi kimdir? diye sorunca, babası kendisine bir tokat vurarak onu susturmak istedi. Ama İbrahim Aleyhisselam iddia ve mücadelesine devam etti. Babasının ve kavminin delalet ve sapıklık içinde olduklarını, Nemrud ve dolayısıyla taptıkları putların ilâh olamayacaklarını ortaya koydu.

Kelâmların en sadığı ve doğruluğunda şüphe edilmesi mümkün olmayan Kur'an-ı Hakim bu hadiseyi oldukça mufassal bir şekilde bizlere beyan ederek şöyle buyuruyor.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ أَرَزَّرَ اتَّخَذَ أَصْنَامًا إِلَهَةً
إِنِّي أَرِيكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ *

«İbrahim, babası Azer'e putları ilâh olarak mı benimsiyorsun? Doğrusu ben, seni ve milletini açık bir sapıklık içinde görüyorum» demişti. (En'am: 74)

Ayeti Celilenin açıkça ifade ettiği gibi İbrahim Aleyhisselam puta tapan babasını ve kavmini çekinmeden Allah'ın birliğine davet ediyor, putperestliğin dalalet ve sapıklık olduğunu açık bir dil ile beyan ediyor.

Babası Azer puta taptığından İbrahim Aleyhisselam ona karşı çıkıyor, Allah'a ibadeti terk edip bir takım aciz ve hasis varlıklara secde etmenin ve onlardan meded beklemenin sapıklık olduğunu ifade ediyor. Bu hususu ifade ederken de kendilerine herhangi bir taviz vermiyor.

PUTLARA VE YILDIZLARA İBADET EDENLER

Fahri Razi'nin Tefsir'i Kebir'inde beyan ettiği göre putperestlik İbrahim Aleyhisselam'dan evvel çok eski bir mezhep olduğu anlaşıyor. Aslında Putperestlik Nuh Aleyhisselam'dan da önce mevcut olduğu içindir ki, Nuh Aleyhisselam peygamber olarak gönderildiği kavmini putperestlikten Allah'ın birliğine ve vahdaniyyetine davet etmiştir.

Nuh Aleyhisselam'ın daveti üzerine bir kısım insanlar hidayete erdiler ve putperestliği terk edip Allah'a ibadet etmekle Cenabı Hak'ın gazabından kurtuldularsa da, çokları iman etmediler ve putlarından vaz geçmediler.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا
سُوءَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا *

Dediler ki: «Tanrılarınızı bırakmayın, ne Vedd'i, ne Suva'ı, ne Yeğus'u ne de Yeuk'u ve Nesr'i bırakmayın». (Nuh: 23)

Ayette geçen Vedd, Suva, Yeğus, Yeuk ve Nesr, Nuh Aleyhisselam'ın kavminin taptığı putlardır. Bu putlara ibadet etmeyi terk etmedikleri için Cenabı Hak kendilerini Tufan ile gark etmiştir.

Bazı insanlar alem-i süflide olan hadiselerin yıldızlara bağlı olduğunu gördüklerinden, yıldızların

ibadete layık mabud oldukları kanaatına varmışlardır. Çünkü güneşin yakınlık ve uzaklığına binaen dört mevsim meydana geldiği ve her mevsimde ayrı ayrı hükümler cereyan ettiğinden, felekteki yıldızların bu alemin idarecisi olduğuna inanıyorlardı. Yıldızlar bazen kaybolduklarından onların şekillerini yaparak putlaştırdılar.

Bir kısım insanlar da melek heykellerine ibadet etmeye başladılar. Kâinatta meydana gelen rızık, ecel, yağmur, hastalık, ölüm ve saire gibi mühim işlerin her birine bir melek nezaret ettiğine inandıkları için melek sûreti üzerine tasvir ettikleri ve taptıkları putlardan istimdat eylediler.

Bazı insanlar ve toplumlar da çok sevdikleri kimseleri unutmamak için heykellerini yapıp önceleri onlara tazim etmeye başlarsa da daha sonra ifrat derecesindeki sevgilerinden dolayı onlara ibadet etmeye koyuldular ve onlardan sonra gelen nesiller de kendilerini taklid etmeye başladılar. Böylelikle yer yüzüne putperestlik yayıldı ve bu durum Peygamber efendimiz (S.A.V.)'in zamanına kadar diğer dinlerle beraber devam edegeldi.

Putperestliğin yaygın olduğu, insanların Allah'tan başka taş, toprak ve diğer maddelerden elleriyle yaptıkları heykel ve putlara ibadet ettikleri devrelerde Yüce Allah kendilerine Peygamberler göndererek onları ikaz ve irşad ettirmişti.

İşte İbrahim Aleyhisselam bu vazife ile görevlendirilen, insanları putperestlikten Allah'ın vahdaniyyetine davet eden peygamberlerin büyüklerinden birisidir. O, Yüce Allah (C.C.)'a karşı olan ahdini tamamen yerine getirdiği için Cenabı Hak onun kadrini ve kıymetini yükseltti, bütün ümmetler arasında onu terfi etti. Ona «Halilim» dedi. Binaenaleyh bütün milletler İbrahim Aleyhisselam'a hürmet gösterirler ve

onun sünnetini ihya etmek isterler, ama ihya etme yolunu da maalesef bilmiyorlar. Zira onun sünnetini ihya etmek onun yolunun yolcusu olmak demektir ki bu da her şeyden önce putperestliği terk edip tek bir Allah'a yönelmek ve onun emirlerine sarılıp nehyelerinden sakınmakla mümkün olur. Bununla da yetinmeyerek Allah'ın tevhid akidesi ve gerçek dini ni yaymak için canıyla, malıyla bu uğurda çalışmalı, kesin netice elde edinceye kadar her türlü mücadeleye girişmelidir.

Mü'min bildiği ve kesinlikle inandığı gerçekleri açıkça ilân eder. Bu gerçekleri dile getirirken de hiç kimsenin alay etmesinden korkmaz ve çekinmez. Davası hesabına hiç kimseye hoş görünmeye çalışmaz. Ne babaya, ne aileye, ne akrabalara ve ne de millettine karşı boynunu bükmez. Tıpkı Hazreti İbrahim Aleyhisselâm'ın babası ve kavmi karşısında takındığı şu kesin, sert ve açık tavır gibi tavır takınır.

«İbrahim; babası Azer'e: Putları Tanrı olarak mı benimsiyorsun? Doğrusu ben, seni ve milletini açık bir sapıklık içinde görüyorum» dedi.

Burada İbrahim Aleyhisselâm'ın diliyle konuşan haddi zatında insan fıtratıdır. Çünkü insan fıtratan mü'min olarak doğar. Mü'min olarak doğan bir insan mü'min olarak yaşaması gerekir. İbrahim Aleyhisselâm'ın selim duygulara sahip olan fıtratı, başlangıçta kavminin ve babasının tapınmakta olduğu bu putların ilâhlığını kabul etmedi. O'nun kavmi Keldaniler idi. Yıldızlara ve gök cisimlere tapındıkları gibi putlara da tapıyorlardı. Bu ise İbrahim Aleyhisselâm'ın fıtratına ters düşüyordu. Çünkü ibadete layık olan ilâh, zorluk ve kolaylıkta kulların yönelebileceği, insanları ve diğer mahlukatı yoktan vareden bir ilâh olmalıydı. Bu da Allah'tan başkası değildi. İbrahim Aleyhisselâm'ın fıtratında yer alan ve hilkatında tecelli eden bu ilâh'ın elbette taştan yapılmış

bir put olması veya ağaçtan yontulmuş bir heykel olması imkânsızdı. İnsanları yaratan, rızıklandıran, onların dileklerine ve arzularına cevap veren bu putlar olmadığına göre, elbetteki onlar tapınılmaya da müstahak olacak şeyler değildiler. Hatta bu putlar gerçek ilâh ile kullar arasında vasıta olarak benimsenecek mutavassıt ilâh durumunda da olamazlar. Öyle ise İbrahim Aleyhisselam'ın fıtratının ilk karşılaşmada hissettiği gerçek, bu putlara tapınmanın açıkça bir dalalet ve sapıklığın ifadesi olduğudur. İbrahim Aleyhisselam'ın fıtratı, Allah (C.C.)'ın insanları yarattığı mükemmel fıtratın tipik bir örneğidir. Ayrıca bu fıtrat, insan fıtratının apaçık bir dalaletle karşılaştığı vakit geciktirmeden onu reddeden, kötöleyen, Hak kelâmını açıkça ilân edip haykıran kâmil bir mü'minin fıtratının da numunesidir. Zira mesele akide ve inanç meselesi olunca hiç bir şeyden çekinmeden ilân etmek gerçek mü'minin biricik vazifesidir.

İbrahim Aleyhisselam'ın babasına ve kavmine karşı takındığı tavır ve babasına söylediği sözler gerçekten nihai derecede sert ve ağırdır. «Putları tanrı olarak mı benimsiyorsun? Doğrusu ben seni ve milletini açık bir sapıklık içinde görüyorum.»

O İbrahim Aleyhisselam ki Kur'an-ı Kerim'de vasıflandırıldığı gibi yumuşak, müsamahakâr, temiz huylu, beğenilen, sevimli ve halim bir insandı. Ancak durum ne olursa olsun, buradaki konu akide konusu, mesele akide meselesidir. Akide ve iman mevzuu babalık ve oğulluk münasebetlerinin üstünde hem de çok üstündedir. Müsamaha ve bilim duygularının çok fevkindedir ve İbrahim Aleyhisselam Allah Teala'nın onun soyundan gelen müslümanlara örnek olarak almalarını emrettiği en büyük önderdir.

İşte böylece İbrahim Aleyhisselam, fıtratının temizliği ve Hakk'a olan ihlası sayesinde Allah Teala'-

nın basiretini kâinatta gizlenmiş olan sırlara ve mevcudatta ifadesini bulan hidayet delillerine karşı açıklığa kavuşmasını hak etmiş ve kendisine yer ile göklerin hükümranlığı gösterilmiştir.

HZ. İBRAHİM'E YER ve GÖKLERİN MELEKÜTÜNÜN GÖSTERİLMESİ

وَكَذَلِكَ نُرَىٰ إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَلَيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ *

«Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu (büyük ve harikulâde muhteşem varlıklarını) gösteriyorduk ki, (kudretimize) kesin inananlardan olsun.» (En'âm : 75).

İbni Cerir ve diğerlerinin mücahidden ettikleri rivayete göre İbrahim Aleyhisselam'a gökler ve yerler açılıp içinde bulunan eşyalar kendisine gösterildi. Arştan tut da yedi kat yerin altındaki bütün mahlukatın durumunu müşahade etti. Masiyet içinde olan Allah'ın kullarını gördü. Helâk olmaları için onlara beddua etti. Cenabı Hak «Ey İbrahim ben kullarım hakkında senden daha merhametliyim, umulur ki günahlarından tevbe ederler» buyurdu.

Bazıları İbni Merdeviye'nin bu hususta Hz. Ali'den ve Muaz'dan rivayet ettiği iki tane Merfû hadisi de naklederler.(1)

Hazreti Ali (R.A.)'den edilen rivayete göre Resûlullah Sallallahü Aleyhi ve Sellem efendimiz şöyle buyurdu.

(1) Tefsiri İbni Kesir 2/150.

Allah Teala (C.C.) İbrahim Aeyhisselam'a yer ve göklerin Melekûtunu gösterdiği vakit, İbrahim Aleyhisselam Allah'a karşı isyan etmekte olan birisini gördü ve helâk etmesi için Cenabı Hakk'a niyazda bulundu. Allah Teala onu helâk etti? Günah işleyen birisini daha gördü. Onun için de beddua etti. O da helâk oldu. Başka birisini isyan ederken gördü. Onun da helâk olunması için beddua etti. O da helâk oldu ve böylece birkaç kişi aleyhine bedduada bulundu ve onlar da helâk oldular. Nihayet Cenabı Hak kendisine şöyle vahyetti.

— «Ey İbrahim; Sen gerçekten duası kabul olunan bir kulumsun. Ama kullarımın helâkı için bana duada bulunma. Zira benim yanımda onların üç durumu olabilir.

Birincisi: Yaptıklarına tevbe eder, ben de tevbesini kabul eder onu af ederim.

İkincisi: (kendisi kötü olursa da) Onun zürriyetinden beni zikredecek bir nesil çıkabilir.

Üçüncüsü: Dilersem kıyamet gününde kendisini affeder, dilersem de azabederim» buyurdu.

İbrahim Aleyhisselam daha önce fıtratında ve vicdanının derinliğinde Cenabı Hakk'ın büyüklük ve azametini, mutlak kudret sahibi olduğunu kavrayıp idrâk etmişti. Daha sonra kendisine yer ve göklerin melekûtu gösterildiğinde düşünce ve duygu aleminde de Rabbini idrâk edip kavradı ve gerçek Ulûhiyetin duygu ve düşüncesi, idrakinde yer eden şekli ile, fıtratında ve vicdanının derinliklerinde yer eden şeklinin aynısı olduğu ve birbirinden farksız bulunduğunu gördü. Yüce Allah göklerin ve yerin hükümranlığını ona göstererek kâinat bünyesindeki gizli bulunan sırlara onu muttali kılıyordu. Mevcudat içindeki delilleri ona açıklıyor ve kalbi ile fıtratı arasında bir bağ kurarak iman bahş eden duygular ve dehşetle dolu kâinattaki sırları ve delilleri ona sunuyordu ki

sahte ilâhlara kulluk etmekten sakmıp gerçek ilâhını tanıyan hakiki mü'minler derecesine ulaşsın. İşte gerçek fitrat yolu budur. Allah yolunda cihad etmekle Cenabı Hakk'ın karşılığında ihsan buyurduğu hidayet yolu da işte budur.

Şimdi Cenabı Hakk'ın sadık kulu olan İbrahim Aleyhisselam'ın fıtratıyla birlikte melekût alemindeki yolculuğunu izliyelim. Rabbini bulmak için nasıl bir yol takib ettiğini görelim. Bu yolculuk her ne kadar kolay ve basit görünürse de mahiyet itibarıyla çok büyük ve dehşetlidir. Zira bu yolculuk iman noktasından yola çıkıp, şuurlu iman noktasına ulaşma yolculuğudur.

Gerçi İbrahim Aleyhisselam Rabbinin varlığını, birliğini ve ondan başka ibadete layık hiç bir mahluk olmadığını vicdanının derinliğinde idrâk etmiş, ona bihakkın gönül bağlamış, putperestliğin her çeşidinden teberri etmişti. Ama ne de olsa kavminin sapıklık içinde olduklarını bariz delillerle isbatlamak gerekiyordu.

Buradan anlıyoruz ki iman mevzuunda Cenabı Hak insanları kendi akıllarıyla baş başa bırakmadığı, gönderdiği elçiler ve peygamberleriyle bu hususu açıklığa kavuşturduğu ve asıl iman beşer fıtratının kendi akıyla bulduğu batıl inanç ve imanlar olmayıp, esas hüccet ve dayanak noktası olan iman, Allah'ın adaleti ve rahmeti icabı olarak insanı en derin noktalara kadar yakine erdiren Risâlet müessesesinin belirttiği şuur imanıdır.

İbrahim Aleyhisselam Rahman ve Rahim olan Allah'ın dostu müslümanların da babasıdır.

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي
فَنَمَّ أَقْلٌ قَالَ لَا أَجِبُ إِلَّا فَلَمَّا

«Gece basınca bir yıldız görmüştü: «İşte bu imiş Rabbim» dedi. Yıldız batıverince: «Batanları sevmem» dedi.» (En'am: 76)

Bu ayeti Celile İbrahim Aleyhisselam'ın ruh halini tasvir etmektedir. Babasının ve milletin tapındığı putlara karşı güya içinde şüphe izleri belirtiyor (hatta sanki kesin inkâr başlıyor). Artık kafasını meşgul eden, kendi dünyasını dolduran tek şey akide davası olmuştur. Ama ayeti kerimenin ifadesi bu ruh halini daha da müşahhas hale getirerek şöyle belirtiyor: «Gece basınca...» Sanki gece her taraftan onu çepeçevre sarıp baskısı altına almaktadır. Sanki gecenin karanlığı onu insanlardan ayırmakta kendi ruh âleminde düşünce ve duygularıyla ve kafasını meşgul eden hatırasını ihata eden yeni problemle yaşamasını temin etmektedir.

«Gece basınca bir yıldız görmüştü. «İşte bu imiş Rabbim» dedi.»

İbrahim Aleyhisselam'ın kavmi daha önce de beyan ettiğimiz gibi putlara, yıldızlara ve gök cisimlerine tapınıyorlardı. Hazreti İbrahim fitratında ve vicdanında hissettiği gerçek ilâh ve ibadete layık olan mabudun bu nevi putlardan bir put olmasına imkânsız olacağını görünce, kavmini ibadet ettirmek hususunda yönelebileceği bir başka şeyi bulduğunu ümid etti. Şu kadar var ki İbrahim Aleyhisselâm kendi milletin yıldızlara ve gök cisimlerine taptıklarını ilk defa fark etmiş değildi. Ama o geceki yıldız İbrahim Aleyhisselam'a daha önce konuşmadığı bir dille konuşuyor ve zihnini meşgul eden, yaşadığı alemi ihate eden esas problemine uygun düşünceler ilham ediyordu.

«İşte bu imiş Rabbim» dedi.

Yıldızlar parlaklığı, yüceliği ve aydınlığı itibarıyla putlardan daha çok Rab olma kabiliyetine sahiptiler. Ama değil. Yıldız da onun zannını tekzib ediyor.

«Yıldız batıverince: «Batanları sevmem» dedi.»

İşte o kayboluyor. Kaybolan ilâh olmaz. Ama kav-
mi bunu idrâk edemiyor.

Öyle ise kendisini koruyup her şeyini idare ede-
cek olan kimdir? Yaratıcı da kayboluverince kim ken-
disini muhafaza edebilir. Hayır, hayır o, Rab olamaz.
Çünkü Rab kayb olmaz. İşte fıtrata en yakın olan se-
lim düşüncenin neticesi budur.

«Batanları sevmem.»

Ne güzel bir tabir. Çünkü insan fıtratı ile yara-
tıcı arasındaki münasebet sevgi esasına dayanır. Ara-
daki bağ ise gönül bağıdır. İbrahim Aleyhisselam'ın
fıtratı onun salim duygusu batanları sevmiyor. Batıp
giden şeyleri ilâh olarak kabullenmiyor. Zira fıtratın
sevdiği ve muhabbet bağlayacağı ilâh, asla kaybolup
gitmez.

فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ
قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ
الضَّالِّينَ *

«Ay'ı doğarken görünce: «Bu imiş Rabbim» dedi.
Batinca: «Rabbim beni doğruya erdirmeseydi and
olsun ki sapıklardan olurum.» dedi.» (En'am: 77)

Tecrübe bir daha tekerrür ediyor. Sanki İbrahim
Aleyhiselam hiç ay'ı görmemiş gibi kendi milletin
ve ahalisinin ona tapındığının farkında değilmiş gi-
bi, o gece yeni bir görüşle ay'a bakıyor. Ve:

«Bu imiş Rabbim» diyor.

Varlıklar dünyasına akıp gelen, parlaklığıyla, ay-
dınlığıyla gökte yuvarlanıp duran ve sevimli ziyası-

la yer k rreyi aydınlatan böylesi bir cisim, kendisine nisbeten daha sönük olan yıldızdan daha ziyade ilâh ve Rab olmaya lâyıktır. Ne var ki o da bir müddet sonra batıp gidiyor ve görüldüğü gibi ortadan kayboluyor. Ama İbrahim Aleyhisselam'ın fitratı ve kalbi Rab olanın hiç bir zaman kaybolmamasını gerektiriyordu.

İşte burada İbrahim Aleyhisselam kendi fitratında ve vicdanında ve vicdanının derinliklerinde his ettiğ  gerçek Rabbinin avnu inayetine ve onun yardımına muhtaç olduğunu his ediyor. Doğru yolu ve hidayeti o göstermezse kendiliğinden hidayete erişip gerçek Rabbinin bulamayacağ nı anlıyor. Ne var ki hâlâ onu şuur ve idrâk aleminde bulmuş değildi. Ancak kendisini sevdiğ  Rabbinin hidayeti erişmezse, o yüce Rabbinin inayeti imdada yetişmezse sapıklıklar içerisinde kaybolup gideceğ ni hissediyordu. şayet kudret elini kendisine uzatmazsa ve yolunu aydınlatmazsa yok olacağı kanaatına varıyordu.

«Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi and olsun ki, sapıklardan olurum dedi.»

فَلَمَّا ر  الشَّمْسُ ب رِغَةً ق لَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ
فَلَمَّا أَفَلَتْ ق لَ ي  قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا
تُشْرِكُونَ

«Güneşi doğarken görünce: İşte bu imiş benim Rabbim; bu daha büyük dedi. Batınca: «Ey milletim; Doğrusu ben, ortak koştuğunuzdan uzagım» dedi.» (En'âm: 78)

   nc  bir tecrübe daha. Hem de gözle görülebi-
len gök cisimlerinin en büyüğü, ısı ve ışık bakımın-
dan en şiddetlisi olan güneş ile yapılan tecrübe.

Güneş de her gün doğar, batardı. İbrahim Aleyhisselam güneşi yeni görmüş değildi. Ama bu gün onun gözünde güneş yeni bir yaratılmış gibi görünüyordu. Ve o, bu gün sanki bütün kâinatın hakim ve idarecisi olarak kendisini gösteriyordu. Bütün eşyayı kendisinin mutmain olduğu ve güvendiği bir ilâha doğru götüren varlıklarıyla görünüyor. Uzun bir karsızlıktan ve yorucu bir çalışmadan sonra değişmeyen bir karara varıyor:

«İşte bu imiş benim Rabbim, bu daha büyük.»

Ne var ki bu da diğerleri gibi batıp gidiyor.

İşte burada karşılaşma vuku buluyor. Şerareler fışkırıyor ve sadık bir fîtrat ile Hak olan Allah arasındaki vuslat gerçekleşiyor. Gönül nur ummanına dalıyor ve görünen kâinatı, akli ve şuuru nura boğuyor. İşte burada İbrahim Aleyhisselam Rabbini buluyor. O'nu bizzat şuurunda ve idrâk âleminde, fîtratında ve vicdanında olduğu şekliyle buluveriyor. İşte burada insan fitrî ihsaslarıyla, vazih akli düşünceleri arasındaki mutabakat ortaya çıkıyor.

اِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِى فَطَرَ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ *

«Doğrusu ben yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben, müşriklerden değilim.» (En'âm: 79).

İşte İbrahim Aleyhisselam burada Yüce Mabudunu buluyor. Ancak bulduğu bu ilâh ne parıldayan bir yıldız şeklinde, ne doğan bir ay biçiminde, ne de ışık veya ısı saçan bir güneş halindedir.

Gözlerin görebildiği, hislerin kavrayabildiği şekli ile onu görmüyor. Ancak kalbinde ve fîtratında,

aklında ve şuurunda ve bütün çevresinde bulunan mevcudatta görüyor.

İNSAN FITRATI VE CAHİLİYET

Yukarıda metnini, meâlini ve açıklamasını verdiğimiz Âyet-i Kerimelerle canlandırılan manzara gerçekten fevkalâde ve üstün bir manzaradır. Bir sahne içinde insan fitratı yer alıyor. Bu fitratı Allah'ın Halili, Peygamberler'in cediti Ekberi İbrahim Aleyhisselam temsil ediyor. İlk karşılaşmada cahiliyet anlayışının putperest düşüncesini red ediyor. Ona karşı çıkıyor. Sonra, elini bu nevi düşüncelerden silkeledikten sonra derin bir şevk ve içten gelen bir arzu ile vicdanının derinliklerinde hissettiği gerçek ilâhını aramaya koyuluyor. Her ne kadar bu gerçek ilâhı vicdanının derinliklerinde yer etmişse de, düşünce ve idrâk dünyasında onu bir türlü açıklığa kavuşturamıyor. Onun için gizli bir atılganlık arzusu ile karşılaştığı her şeyle alâka kuruyor, aradığı ilâh'ın bu olmasının mümkün olacağını düşünüyor. Nihayet bu hususu derinliğine ve inceden inceye araştırınca onun da gelip geçici olduğunu buluyor ve benliğinde yer etmiş olan Allah gerçeğine ve sıfatına mutabık olmadığını görüyor.

Daha sonra bir de bakıyorsunuz ki hakikat bütün parlaklığıyla kalbinde doğuyor ve gözü önünde tecelli ediyor. Bunun üzerine büyük bir sevinçle yerinden fırlıyor, coşkun bir arzu ile bu hakikata yöneliyor ve gerçeğe ulaşmanın coşkunluğu içerisinde kendi benliğinde gizlice yer etmiş olan gerçek duyguya mutabık olan mutlak gerçeğe ulaştığını ve onu yakinen bulduğunu açıkça belirtiyor. İşte İbrahim Aleyhisselam'ın kalbinde tecelli zemini bulan bu gerçek fevkalâde üstün bir sahne şeklinde sunuveriliyor.

Bu ayeti kerimeler İbrahim Aleyhisselam'm ge-

çirdiği bu büyük tecrübeyi şu kısa satırlar içerisinde en mükemmel şekliyle sunuyor. Aslında bu kıssa insan fıtratının hak ve batıl karşısında takındığı tavır kıssasıdır, aynı zamanda bu kıssa akide davasının kıtas ve ölçüsüdür.

İbrahim Aleyhisselam burada gözlerin gördüğü her şeyi yaratan'ın O olduğunu görüyor ve nihayet hakiki yaratıcısını buluyor ve işte o zaman kendi ruhunda kendisi ile kavmi arasındaki kesin ayrılığı görüyor. Kavminin taptığı sahte ilâhları reddediyor. Asla dönme ihtimali bulunmayan ve hiç bir kararsızlık emmaresi göstermeyen bir katiyet içerisinde yönünü onların yönünden, metodunu onların metodundan ayırıyor. Onların ortak koştuğu ilâhları tamamen reddediyor.

Haddi zatında İbrahim Aleyhisselam'ın kavmi Allah'ı doğrudan doğruya inkâr etmiyordu. Ancak bu sahte tanrıları da Allah'a eş ve benzer olarak kabul ediyordu. İbrahim Aleyhisselam ise eşi ve benzeri olmayan tek Allah'a yöneliyordu.

«Ey milletim; doğrusu ben ortak koştuklarınızdan uzağım» dedi.

«Doğrusu ben, yüzümü o gökleri ve yeri yaratmış olan Allah'a yönelttim. Ben müşriklerden değilim» dedi.

Artık bu yöneliş göklerin ve yerin yaratıcısı olan Allah (C.C.)'a idi. Asla şirke kaçmayan, doğrudan doğruya hafif bir yöneliştir. Bu, artık kati söz, kesin karar ve en son yöneliştir. Bundan sonra ne tereddüde yer vardı ne de kararsızlığa mahal olacaktı. Aklında tecelli eden düşünceler vicdanındaki gerçeklere tıpa tıp uyuyordu.

O fevkalâde manzarayı bir kere daha müşahede ediyoruz. Gönüllerde açıkça beliren, kalbe hakim olan bütün parlaklığı ve berraklığı ile ortaya konulmuş olan bu akide manzarası, insanın bütün benli-

gini doldurup da geriye hiç bir şeyin kalmadığı üstün bir sahnede sunuveriliyor.

Bu manzara öyle bir manzaradır ki kişinin kafasında, kalbinde ve çevresinde bulunan bütün eşyada hikmeti tecelli eden yüce yaratıcıya sonsuz güven ve huzur akıtan bir manzaradır. Bu manzara bütün parlaklığı ve üstünlüğü ile ayeti kerimenin aaşğıdaki bölümlerinde açıkça belirmektedir.

Gerçekten İbrahim Aleyhisselam gerek vicdanında, gerekse kafasında ve çevresinde bulunan bütün varlıklarda Hak Teâla'yı görececek neticelere ulaşmıştı. Bunun üzerine kalbi karar kılmış, zihni huzura kavuşmuştu. Allah-ü Teâla'nın kudret elinin kendisinin elinden tuttuğunu, yolda adım adım kendisini yürüttüğünü bizzat hissetmişti. Şimdi ise kendi kavminin yanına geliyor ve vardığı neticeler kalbinde inşirah bulan tevhid akidesi mevzuunda mücadele etmeye başlıyor. Hazreti İbrahim Aleyhisselam onları kesin bir karar içerisinde karşıyor. Onların taptıkları ve ilâh olarak kabul ettikleri putlarını ve putperestlik akidesini kati bir imanla reddediyor. Kendisini hidayete erdiren Hakkın açık ve gizli tecelliyatını onlara karşı koyuyor.

İBRAHİM ALEYHİSSELÂM MİLLETİ KARŞISINDA

وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِي فِي اللَّهِ وَقَدْ
هَدَيْتَنِي وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ
رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا
تَتَذَكَّرُونَ * وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا
تَخَافُونَ أَنْتُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ
عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَآىُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

«Milleti onunla tartışmaya girişti. «Beni doğru yola erdirmişken, Allah hakkında benimle tartışmaya mı kalkışıyorsunuz? O'na ortak koştuklarınızdan korkmuyorum. Meğer ki Rabbimin bir dileği ola. Rabbim ilim yönünden her şeyi kuşatmıştır, hâlâ öğüt kabul etmez misiniz?» dedi.»

«Hem nasıl olur da ben sizin şirk koştuğunuzdan korkarım? Baksanıza siz Allah'ın hiç bir delil indirmediği şeyleri ona ortak koştuktan korkmuyorsunuz. İki taraftan hangisine güvenmek daha yerindedir. Bir bilseniz.» (En'âm: 80-81)

İnsan fitratı, doğru yoldan ayrılınca tamamen sapıklığa dalar. Sonra da bu sapıklığında devam edip gider. Gittikçe Hak ile arasındaki açılar genişler, en sonunda sapıklık çizgisi başlangıç noktasından çok uzaklara kayar. Bundan sonra artık tekrar doğru yolu bulmak son derece güçtür. İşte İbrahim Aleyhis-selâm'ın kavmi de aynı yolun yolcusu durumunda-

dır. Yıldızlara, gök cisimlerine ve putlara tapınıyorlar. Ve İbrahim Peygamberin kalbinde mihrakım bulan o dehşetengiz yolculuğun neticelerini düşünmüyorlar. Mücerred mânâda düşünce ve tefekkürü bir tarafa bırakalım. Onlar bu kadar yetinmiyorlar da Allah elçisine karşı geliyor ve onunla tartışmaya girişiyorlardı. Hem de bu açıkça sapık düşünceleri ve tasavvurları ile.

Fakat kafası, kalbi ve bütün varlığı ile Allah'a teslim olmuş olan mü'min İbrahim (A.S.) onları kendisine güvenir gibi yakın içerisinde red ederek karşı koyuyor.

«Beni doğru yola erdirmişken Allah hakkında benimle tartışmaya mı kalkışıyorsunuz?..»

Beni elimden tutup basiretimi açan kendisinin doğru yoluna ileten ve kendisini bana iyice tanıtan Rabbim hakkında benimle tartışmaya mı kalkışıyorsunuz? O, benim elimden tutmuş, doğru yoluna iletmıştır. İşte benim varlığım bile onun varlığının delilidir. Ben onu hem duyarak, hem de görerek bizzat müşahade ettim ve çevremde bulunan kâinatta da onun tecellilerini seyrettim. Şu halde benim bizzat müşahade edip bir daha delil arama ihtiyacını duymadığım Rabbim hususunda nasıl olur da benimle tartışmaya girişiyorsunuz? Onun beni doğru yola iletmış olması bile varlığının en büyük delilidir.

«O'na ortak koştuklarınızdan korkmuyorum...»

Allah'a bağlanan kişi nasıl korkar? Neden ve niçin korksun? Şüphesiz ki Allah'ın gücünden başka bütün güçler gülünç ve basittir. Allah'ın hükümlerliğinden başka bütün hükümlerlikler korkmaya değmez. Fakat İbrahim Peygamber imanının derinliği, vicdanındaki samimi teslimiyetten dolayı Allah'ın (C.C.) engin meşiyetine ve alemşümül bilgisine dayanmadan hiçbir şeyi kati olarak kesip atmak iste-

miyor :

«Meğer ki Rabbimin bir dileği ola. Rabbim ilim yönünden her şeyi kuşatmıştır...»

O, kendisini Allah'ın (C.C.) himaye ve muhafazasına bırakıyor. Meşiyeti Rabbaniyeye terk ediyor. Ve hiç bir konuda onların tapınır oldukları ilahlarından korkmadığını açıkça belirtiyor. Çünkü O, Allah'ın (C.C.) himayesine ve muhafazasına sığınmıştır. Ve kesin şekilde biliyor ki Allah'ın (C.C.) dilemediği hiç bir şey gelip kendisini bulmaz. Allah'ın (C.C.) ilmi ise her şeyi çepeçevre kuşatmıştır.

«Hem nasıl olur da, ben sizin şirk koştüğunuzdan korkarım? Baksanıza siz hiç bir delil indirmedeği şeyleri O'na ortak koştuktan korkmuyorsunuz. İki taraftan hangisine güvenmek daha yerindedir. Bir bilseniz...»

Bu mevcudattaki gerçekleri bile, kavrayan ve yaratıcıya güvenen mü'minin mantığı budur. Şayet korkması gereken bir kişi varsa hiç şüphesiz ki bu İbrahim olmayacaktır. Çünkü elini, Allah'ın (C.C.) eline veren ve Allah'ın (C.C.) yoluna azmedip yürüyen bir mü'min hiç bir şeyden korkmaz. Hem hiç bir şeye gücü yetmeyen aciz ilahlardan neden korksun ki. Bu ilahlar nasıl olursa olsun, mü'min için değişen bir durum söz konusu olmaz. Bu ilâhlar bazan, yer yüzünde diktatörlük kuran merhametsiz zalimler şeklinde belirir. Buna rağmen onlar Allah'ın (C.C.) sonsuz kudreti karşısında gayet zayıf ve gülünç bir varlık olmaktan öte bir değer ifade etmezler. Büyük Peygamber İbrahim Aleyhisselam bu sahate ve aciz ilahlardan hiç bir zaman için korkmaz. Baksanıza onlar da Allah'ın (C.C.) hiç bir delil indirmedeği şeyleri O'na ortak koştuktan korkmuyorlar. Şu halde iki taraftan hangisine güvenmek daha yerindedir? Allah'a (C.C.) inanıp ona eş koşulan şeyleri in-

kâr edene mi? Yoksa Allah'tan başka hiç bir güç ve kuvvete sahip olmayan varlıkları O'na eş koşana mı? İki taraftan hangisine güvenmek daha yerindedir. Şayet onlarda biraz bilgi, biraz da anlayış olsaydı çabucak bunun farkına varırlardı. İşte tam bu sırada Mele-i Âla'dan en son cevap geliveriyor. Ve bu mevzuda Allah (C.C.) kesin hükmünü bildiriyor:

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَٰئِكَ
لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ *

«İman edip de imanlarını zulüm ve şirkle bulaştırmayanlar (var ya), işte korkudan emin olmak onların hakkıdır. Ve hidayete erenler de onlardır.»
(En'âm: 82)

وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ
دَرَجَاتٍ مِّنْ نَّشَاءٍ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ *

«İşte bu, (Yıldızların batışından Allah'm birliğine yapılan istidlâl), bizim hüccetimizdir ki, onları kavmine karşı İbrahim'e verdik. Biz dilediğimiz kimseyi derecelerle yükseltiriz. Muhakkak ki Rabbin tam hikmet sahibidir. (Her şeyi) kemaliyle bilendir.»
(En'âm: 83)

İBRAHİM ALEYHİSSELAM'IN BABASINI
HAK DİNE DAVET ETMESİ

وَإِذْ كُرِّ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا
نَبِيًّا. إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ
وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا * يَا أَبَتِ إِنِّي
قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ
صِرَاطًا سَوِيًّا *

— Ey Habibim! «Kur'an'da İbrahimi de zikret. Zira İbrahim ziyade doğru söyler bir Peygamber idi. (İbrahim Aleyhisselam, babasının putlara taptığına hayret ederek bu durumu inkâr etti ve babasına hitaben):

— Ey babam: İşitmek ve görmek kabiliyetinde olmayan ve sana dokunan belalardan hiçbir şeyi def'edemeyen birtakım cemadata niçin ibadet ediyorsun? Ey babam: Sana gelmeyen ilmi Tevhid muhakkak bana geldi. Senin bilmediğini ben biliyorum. Sen bana ittiba et ki ben sana doğru yolu göstereyim.» (Mer-yem: 41-43)

Beyzavî'nin ifade ettiği vechile Hazreti İbrahim Aleyhisselam pederini hakka davette güzel bir edebe riayet etti. «Gerçi ben yaşça senden küçük ve senin oğlun isem de Cenab-ı Hakk'ın ihsan ve ikramiyle Peygamber olarak görevlendirildim. Zira fazilet ve ihsan Allah'ın (C.C.) elindedir. Dilediği kuluna verir ki, sana vermediğini bana verdi.» demekle pederine nasihat etti. İlk emirde doğrudan doğruya pederinin dalâlette olduğunu zikretmedi. Aksine putlara

ibadet edişinin sebebini sordu.

Babasını uyarmaya davet için şöyle dedi.

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ
لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا *

«Ey baba! Şeytana ibadet etme. Zira şeytan, Rahman Teâlâ'ya âsi oldu.» (Meryem: 44) Binaenaleyh Rahman'a âsi olan şeytan'a ibadet etmek elbette makul olamaz.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam bu sözleriyle putlara ibadetin şeytanın aldatmacası olduğuna göre, Allah Teâlâ'ya asi oluşu sebebiyle şeytana itaat ve ibadet etmek layık olmadığına işaret etti ve ilâveten dedi ki:

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ
الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا *

«Ey babam: Çeşitli nimetleri sana ihsan eden Rahman Teâlâ'nın azabının sana dokunmasından korkarım. Sana azab isabet ettiği takdirde şeytan'ın dostu olursun.» (Meryem: 45) demekle babasına nasihat etti.

Babası İbrahim Aleyhisselam'ın nasihatını reddetmek üzere şöyle dedi.

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِنْ لَمْ
تَنْتَهِیْ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا *

«Ey İbrahim (A.S.) Sen benim mabudlarıma iba-

detten itiraz mı ediyorsun? Allah'a yemin ederim ki, eğer bu inançtan vaz geçmezsen seni —herkesin gözü önünde— taşlarım. Benden ayrıl git. Uzun zaman yanıma gelme. Yüzünü görmiyeyim» dedi. (Meryem: 46)

İbrahim Aleyhisselam'ın bu yumuşaklık ve nasihatına karşı pederinin böyle şiddet ve hakaretle mukabele etmesi üzerine İbrahim Aleyhisselam şöyle karşılık verdi:

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ
بِي خَفِيًّا *

— «Ey pederim: Benim tarafımdan sana selam olsun. Ve senin için Rabbimden istigfarda bulunacağım. Zira Rabbim bana evveldenberi çok lütuf etti.» (Meryem: 47)

وَأَعْتَزِّلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا
رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا *

— «Ve ben sizden ve Allah'tan başka ibadet ettiğiniz ve dua edip çağırdığınız ma'budlarınızdan uzlet eder ve hicretle sizi terk ederim. Ve ben Rabbime dua eder, yalnız O'na ibadet ederim. Ve umarım ki ben Rabbime duada me'yûs ve sa'yım boşa giderek şaki olmam.» (Meryem: 48) demekle babasına bir takım ta'rizde bulundu.

HAZRETİ İBRAHİM ALEYHİSSELÂM'IN PUTPERESTLİKLE MÜCADELE ETMEYE DEVAM ETMESİ

Rivayete göre Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın babası putları yapma sanatkarı idi. Yaptığı putları çarşıda satması için İbrahim Aleyhisselam'a teklif etti.

İbrahim Aleyhisselam babasının bu teklifini red etmedi. Ama putların boynuna ip bağlayarak sokaklarda çekmeye başladı ve: «Kâr ve kazancı olmayan, herhangi bir zararı def'etme gücüne sahip olmayan şeyleri satınalan var mıdır?» diye bağırды.

Bunu gören halkın çoğunun putlara karşı rağbetleri azaldı, babası ise Hazreti İbrahim'i azarladı. Fakat İbrahim Aleyhisselam davasından vaz geçmeyip putlara hakaret etmeğe devam etti.

Kur'an-ı Kerim İbrahim Aleyhisselam'ın putperestlikle yaptığı mücadeleyi ve en son putları kırdığına dair bize açıkça beyan buyurarak özetle şöyle ferman ediyor.

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ
عَالِمِينَ *

«And olsun ki daha önce İbrahim'e de rüşdünü vermiştik. Ve biz onu biliyorduk.» (Enbiya: 51)

Ona rüşdünü verdik. Ve zaten biz onun halini bi-

liyor, Peygamberlere yüklenen emaneti taşıyacak kabiliyette olduğunu görüyorduk.

اِذْ قَالَ لِاٰيِيْهِ وَقَوْمِهِ مَا هٰذِهِ التَّمٰثِيْلُ الَّتِي اَنْتُمْ
لَهَا عَاكِفُوْنَ *

«Hani babasına ve kavmine demişti ki: «Bu tapınıp durduğunuz heykeller nedir?» (Enbiya: 52)

Bu sözü bile onun rüştüne erdiğinin delilidir. O ağaçları ve taşları şekilleriyle «heykeller» olarak belirtmiş ve onların tanrılar olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca kavminin o heykellere tapınıp durmasını kötülemiştir. Ayette geçen (ÂKİFÜN) kelimesi abanıp durmayı ve devamlı olarak üzerine eğilmeyi ifade eder. Gerçi onlar bütün vakitlerini putlara tapınmakla geçiriyorlardı ama her zaman onlarla ilgileniyorlardı. Binaenaleyh buradaki devamlılık zaman bakımından olmayıp manevi bakımdandır. Ama Hazreti İbrahim Aleyhisselam onları devamlı olarak putlara eğilmekle vasıflandırıyor, bu ilginin kötülüğünü anlatmak istiyor. Onların verdikleri cevap ve ileri sürdükleri delilde şu oluyordu.

قَالُوْا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا لَهَا عَابِدِيْنَ

«Onlar da: «Babalarımızı bunlara tapar bulduk» demişlerdi.» (Enbiya: 53)

Bu cevap, ruhların ve akılların donuk ve ölü kâhplar içerisine sıkışarak katılaşmasının ifadesi idi. İbrahim Aleyhisselam onların ileri sürdükleri bu çü-

rük delillerine karşı kendilerine şöyle dedi.

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ *

«O, and olsun ki sizler de, babalarınız da apaçık bir sapıklık içerisindesiniz.» dedi. (Enbiya: 54)

Babalarının bu putlara tapınması putlarda bulunmayan bir değeri ifade etmez. Hakları olmadan bir kudsiyet izafe etmeyi ve onlara ilâh nazarıyla bakmayı gerektirmez. Zira değerler, ataların geleneğinden ve taklidinden doğmaz.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam onlara bu derece kesin bir açıklıkla karşı koyunca sual sormaya başladılar ve şöyle sordular.

قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ *

«Sen gerçeği mi getirdin, yoksa şaka mı ediyorsun?» dediler. (Enbiya: 55)

Bu soru sarsılmış inanç sahiplerinin inandıklarına güvenmeyip, inandıkları şeyin doğru mu yanlış mı olduğunu kestiremeyenlerin soracakları sualdir. Ayrıca fikren ve ruhan muattal olmuş hurafa ve geleneklerin tesiri altında ezilmiş kimselerin tevcih edecekleri bir sorudur. Bir kere onlar hangi sözün doğru olduğunu bilememektedir. Halbuki ibadet sarsak bir evhama ve hiç bir delile dayanmayan hurafeye istinad etmez. Kesin bilgiye dayanır. İşte akıl ve vicdan istikametini tutarak açık ve parlak tevhid akidesine bağlanmayanların her zaman düştükleri ve yüzdükleri bataklık burasıdır.

İbrahim Aleyhisselam'a gelince, o güven içerisinde Rabb'i'nı bilmekte ve tanımaktadır. Bunun için

söylediği söz inanan kişinin imanına güven içerisinde söyleyebileceği bir sözdür. Kavminin sorduğu suale şu cevapla mukabele etti.

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي
فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَىٰ ذَلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ *

«O da dedi ki! Hayır Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki; onları O yaratmıştır. Ve ben buna şahitlik edenlerdenim. (Enbiya: 56)

Tek bir Rab'dır O. İnsanların Rabbi, göklerin ve yer yüzünün Rabbi'dir. O'nun Rububiyeti yaratıcı oluşundan ileri gelmektedir. Rububiyet ile yaratıcılık birbirinden ayrılmayan iki niteliktir. «Hayır Rabbiniz göklerin ve yerin Rabbidir ki onları O yaratmıştır.»

İşte sağlam, kesin ve açık inanç. Müşriklerin inandığı gibi yaratıcı vasfı olmadığını kabul ettikleri muhtelif ilâhlar ve rablere yer yok burada. Bir tek yaratıcı var O da Allah. Onlar yaratıcı olarak Allah'ı kabul etmekte, sonra da bile bile hiç bir şey yaratmadığını kabul ettikleri ilâhlara tapınmaktadırlar.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam şüphesiz bir vakayı gören kişinin güveni içerisinde Rabbine güvenmektedir: «Ve ben buna şahitlik edenlerdenim.» İbrahim Aleyhisselam göklerin ve yerin yaratılışına şahit olmamıştır. Kendi nefsinin ve kavminin de yaratılışını görmemiştir. Ama mesele o kadar açık ve seçiktir ki, mü'minler gayet emin olarak ona şahadet etmektedirler. Zira mevcudatta bulunan bütün nesneler açıkça yaratıcının birliğini te'yid etmektedir. İnsanın içinden gelen bütün sesler yaratıcının birliği-

le beraber kâinatı idare eden kanunların birliğini ıkrar etmeyi söylemektedir.

Bilahare Hazreti İbrahim Aleyhisselam, kavmin-den karşısına dikilenlerle karşılıklı olarak şöyle bir muhavereye dalıyor ve kendisinin onların tanrıları hakkında dönüşü olmayan bir yol tuttuğunu ve bunda azimli olduğunu belirtmek üzere şöyle diyor.

وَتَاللَّهِ لَا كِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا
مُذَبِّرِينَ

«Allah'a yemin ederim ki siz ayrıldıktan sonra putlarınıza bir tuzak kuracağım.»

Putlarına hazırladığı tuzağın nasıl olduğunu belirtmiyor ve orasını müphem bırakıyor. Ayeti Kerime kavminin buna karşı ne dediklerini açıklamıyor. Belki de onlar Hazreti İbrahim'i putlarına bir şey yapamayacağından emin olduklarından ötürü üzerine düşmemişlerdir.

PUTLARI KIRMASI

Şeyh Sadi'den rivayet edilen bilgiye göre Nemrut kavminin, senede bir gün bayramları olurdu. O günde halk, bayramı kutlamak ve çeşitli şenliklerde bulunmak üzere şehrin dışındaki muayyen bir yere gider, şehir tamamen boşaltılırdı. Kutlama yerine varmadan önce hazırladıkları çeşitli yemekleri puthanedeki putların önüne korlar, bayramgâhdan dönünce önce puthaneye gider buradaki putlara secde edip tazim gösterdikten sonra teberrüken bu yemeklerden yerler ve daha sonra evlerine dönerlerdi.

İşte böylesi bir bayram günü İbrahim Aleyhisselam'ı da beraberlerinde alarak birlikte bayramgâha gitmek üzere yola çıktılar. Kavmi yıldızlara bakıp on-

lardan kâhinlik yaptıkları için İbrahim Aleyhisselam yıldızlara göz attı ve: «Ben hastayım» dedi. Aralarında veba salgını olduğu için bu bulaşıcı hastalığın kendilerine geçmesinden korkarlardı. İbrahim Aleyhisselam onlardan kurtulmak ve putları kırmaya bir yol bulabilmek için kendisini beraber götürmekten vaz geçsinler diye böyle söylemişti.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın hasta olduğunu beyan etmesi üzerine arkalarını dönüp ondan kaçtılar. Ortamı müsait bulan İbrahim Aleyhisselam eline aldığı bir balta ile puthaneye girdi. Putların yanına sokulup onlara şöyle seslendi.

فَرَاغَ إِلَى الْهَيْهَمِ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ * مَا لَكُمْ
لَا تَنْطِقُونَ *

«(Şu yanınızda bulunan yemekleri) yemez misiniz?»

«Ne oluyor size konuşmuyorsunuz» dedi. (Saffat: 91-92)

Puthanede 72 tane put bulunuyordu. Bunlardan bazıları altından, bazıları gümüş ve tunçtan idi. Bir kısmı da taş ve ağaçtan yapılmıştı. İçlerinde en büyük tanrı olarak kabul edilen ilâh'ı altından imâl edilmiş göz çukurlarına ateş gibi parlayan iki yakut taşı yerleştirilmiş, üzerine kıymetli mücevverat serpilerek süsletilmişti.

İbrahim Aleyhisselam bu büyük puttan başka diğer bütün putları birer birer kırdı sonra baltasını büyük put'un boynuna asarak puthaneden uzaklaştı. Kur'an-ı Kerim bu hususta şöyle buyuruyor:

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذَا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ
يَرْجِعُونَ *

«Derken hepsini paramuarça edip içlerinden büyüğünü ona baş vursunlar diye sağlam bıraktı.» (Enbiya: 58)

Ve böylece o tapınılan tanrılar küçük taş parçaları, saçılmış ağaç molozları haline döndü. Sadece büyük puta dokunmadı. Hazreti İbrahim Aleyhisselam ona baş vursunlar diye o büyük puttan olayın nasıl cereyan ettiğini ve neden küçük putları korumadığını sual ederlerse o zaman büyük put kendilerine cevap veremez. O takdirde daha başlangıçtan meseleyi kaybeder ve putperestliğin gülünç ve basitliğini görürler diye böyle yaptı.

Halk bayram yerinden puthaneye döndüklerinde büyük putun dışında kalan bütün küçük putların paramparça olduğunu görünce toplandılar. Ama hiç birisi kalkıp da o büyük puta sormadı. Ve kendi içlerinden eğer bunlar tanrı iseler neden kendi kendilerini koruyamadılar, diye düşünmedi. Ya şu büyük put neden onları savunmamıştı? Evet hiç birisi bu soruyu sormadı kendisine. Zira kaldıkları hurafeler bataklığı onlarda akıl ve fikir diye bir şey bırakmamıştı. Çünkü içinde yüzdükleri gelenekler çamuru, düşüncelerini yok etmiş, ibret alacak ve düşünecek hal bırakmamıştı. İşte baksanıza bu tabii soruyu sormak yerine, kalkıyorlar putlarına bu hakareti reva gören ve onları kırıandan da intikam almaya çalışıyorlar. Birbirine putlarımızı kim kırdı diye soruyorlar.

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هَذَا بِالْهَيْتَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ *

«Bunu tanrılarımıza kim yaptı, doğrusu o za-

limlerden biridir» dediler. (Enbiya: 59)

Ve o sırada Hazreti İbrahim'in (A.S.) babasını ve onunla beraber putlara tapınanları uyardığını duyanlar düşünüyorlar. Ve bu işi İbrahim Aleyhisselam'ın yaptığını, hatta bu konuda onlarla çekiştiğini hatırlıyorlar.

Mücahid ve Katade'den edilen rivayete göre de Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın putlara karşı böyle bir harekette bulunacağını önceden söylemiş olduğunu iddia eden birisi: «Olsa olsa bu işi o yaptı» diye etrafındakilere duyurması üzerine halk İbrahim Aleyhisselam'ın bu işi yaptığına kanaat getirdi. Cenabı Hak buyuruyor:

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ

«Dediler ki: İbrahim denilen bir gençin onları diline doladığını duymuştuk.» (Enbiya: 60).

Buradan anlaşıyor ki İbrahim Aleyhisselam Allah'ın rüşdüne eristirdiği sıralarda henüz küçük yaşta bir delikanlı idi. Bu sayede putlara tapmmayı red etmiş ve hepsini kırıp parçalamıştı. Putları parçaladığı sırada acaba kendisine peygamberlik gelmiş miydi de bunu vahy ile mi yaptı? yoksa Risalet gelmezden evvel doğruyu ve hakkı gösteren bir ilham sonucu mu böyle yapmıştı? Bu ilham ile mi babasını hakka çağırmış ve kavmini putperestlikten kurtarmaya çalışmıştı? Onların içinde bulundukları hali kabul etmemişti.

En çok tercih edilen ihtimal budur.

Bir başka ihtimal de onların: «İbrahim denilen bir genç» diyerek Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın durumunu küçültmek istemiş olmalıdır. «İbrahim denilen» ifadesinde onu meçhule bürüyerek önemini

azaltmak ve değersiz birisi olduğunu belirtmek isteğine mebnidir.

Nihayet durumu Nemrut ve onun etrafındaki eşrafa bildirdiler. İbrahim Aleyhisselam Nemrut'un huzuruna getirilip kendisinden soruldu.

قَالُوا فَاتُّوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ

«Dediler ki: O halde bunların şahitlik edebilme-leri için onu halkın gözü önüne getirin.» (Enbiya: 61)

Onu teşhir etmek ve herkesin gözü önünde yaptığı hareketleri ilân etmek istiyorlardı.

Ve Hazreti İbrahim Aleyhisselam'a sormaya başladılar.

قَالُوا ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِالْهَيْتَا يَا إِبْرَاهِيمُ *

«Ey İbrahim bu işi tanrılarımıza sen mi yaptın? dediler» (Enbiya: 62)

Onlar hâlâ bu kırık dökük, paramparça şeylerin tanrılar olduğunda ısrar ediyorlar. Ama İbrahim Aleyhisselam onlarla alay ederek durumlarının basitliğini belirtiyor. Onlar çok, fakat İbrahim Aleyhisselam tek başınadır. Şu var ki o çok açık bir kafa ve Rabbi'ne bağlı bir gönülle meseleleri mütalaa ediyor ve onlarla alay edip gülmekten kendisini tutamıyor. Onların çok düşük akli seviyelerine uygun cevaplar veriyor. Onların sualine cevaben şöyle diyor.

قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَسْئَلُوهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ *

«Belki onu şu büyükleri yapmıştır. Konuşabiliyorlarsa onlara sorun dedi.» (Enbiya: 63)

Bununla şunu demek istiyordu. Ben Allah'ın kuluyum. Sizin gibi aciz bir beşerim. Sizin itikadınıza rağmen en büyük ma'budlarınıza nasıl hakaret edebilirim? Belki bu hakareti sizin en büyük mabudunuz olan şu balta omuzunda duran put işlemiştir. Siz bu sözüme kanaat etmiyorsanız (eğer söylerse) kendilerinden sorun. Kendilerini kimin tahrip ettiğini söyleyinler.

Bu gülünç cevapta apaçık bir alay var. İbrahim Aleyhisselam'ın bunu (haşa) yalan olarak isimlendirdiğini ileri sürmenin gereği yok. Nitekim bazı müfessirler bu nokta üzerinde ihtilafa düşmüşler ve bu yalanın değişik sebeplerini araştırmaya koyulmuşlardır. Mesele o kadar değil çok daha basittir. İbrahim Aleyhisselam onlara sadece şöyle demek istemiştir. «Kimin kırdığı bilinmiyor bu putları.» Ben mi kırmışım, yoksa hiç hareket etmeyen, idrâk duygusundan mahrum katı bir varlık olan o büyük put mu? Aslında sizinle onun arasında bir fark yok. Çünkü siz de onun gibi düşüncesi elinden alınmış olanla olmayanı ayırdedemeyecek kadar beyinsiz kimselersiniz. Şayet onu benim mi veya o büyük putun mu kırdığını bilmiyorsanız; «Konuşabiliyorlarsa onlara sorun.»

Öyle görülüyor ki bu gülünç alay, onları derinden sarsmış ve bir nebze düşünmelerine sebep olmuş ki İbrahim Aleyhisselam'ın şu cevabını işitince kendi vicdanlarına müracaatla düşündüler ve:

فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ *

«Bunun üzerine kendi kendilerine dediler ki: Doğrusu siz haksızsınız zalim olan sizsiniz.» (Enbiya: 64)

Demek istiyorlar ki: — Siz ibadeti layıkın gayrı-

na yapmakla ancak zalimsiniz. Zira Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın dediği doğrudur. Ma'bud olanın muktedir olması lâzımdır. Binaenaleyh konuşabilmesi gerekir, diyerek mezheplerinin batıl olduğunu itiraf ettiler ve bu sözü birbirlerine söylemekten çekinmediler.

Kendi elleriyle yaptıkları Cemadat parçasına ibadetin doğru olmadığını ikrar etmeğe mecbur oldular.

Durumlarındaki düşüklüğü ve putlara tapınmakla yaptıkları kötü hareketi düşünebilmek, onlar için bir hayır alameti idi. İlk anda gözleri açılıp içinde bulundukları kötü durumu düşünmeleri ve gittikleri aşırılığı fark etmeleri şüphesiz ki hayra delâlet ediyordu. Ne var ki bu sadece bir parıltı olmaktan öteye geçmedi ve ardından tekrar karanlıklar bastırdı. Bu bir anlık silkiniş ve uyanıştı. Ardından yeniden üzerlerine karanlık bastırdı. Cahiliyyelerinin tahrikiyle eski hallerine döndüler. Hakkı kabullenip İbrahim Aleyhisselam'a tabi olmayı nefislerine ağır gördüler. Ve:

ثُمَّ نَكِسُوا عَلَىٰ رُؤُسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰؤُلَاءِ
يَنْطِقُونَ *

«Sonra eski kafalarına döndürüldüler: «Bunların konuşamayacağını and olsun ki sen de bilirsin» dediler.» (Enbiya: 65)

Yani ey İbrahim Aleyhisselam, sen bilirsin ki şu putlar cemadat kabilindendirler. Binaenaleyh konuşamazlar. Zira onlarda konuşma kabiliyeti yok ki söylesinler. Şu halde onlara sual sorma abese kaçır. Öyle ise bize onlardan sormamızı nasıl teklif ediyorsun diye eski fikirlerinde ısrar ettiler.

Doğrusu birincisi ruhun dönüşünü, ikincisi ise baş üstü yuvarlanışım ifade ediyordu. Nitekim Kur-

an-ı Kerim'in o hayret dolu tasvir gücü bu durumu dile getirmektedir. Birincisinde düşünce ve idraki bir kenara iterek başı üstü ters dönmüşlerdi. Yoksa bu son sözü onlar için bir hüccet olabilirdi. O putların konuşmamasından daha büyük bir delil düşünmek mümkün değildir.

Bunun için Ayeti Kerime'nin Hilim ve Sabırla vasıflandırdığı İbrahim Aleyhisselam, hiç adeti olmaksızın onları şiddet ve hiddetle karşılıyor. Zira onların bu derece düşüklüğü o sabırlı, o halim kişinin sabrını taşıyor, hilmini bitiriyor. Hiddetle şöyle mukabelede bulunuyor.

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا
وَلَا يَضُرُّكُمْ * أَفْ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ *

«Dedi ki: «O halde Allah'ı bırakıp da size hiç bir fayda veya zarar vermeyecek şeylere ne diye tapıyorsunuz?»

«Yuh size ve Allah'ı bırakıp da taptıklarınıza. Akıllanmayacak mısınız daha?» (Enbiya: 66-67)

İbrahim Aleyhisselam müşrik olan kavmini dört cihetle azarlamıştır.

1 — Cenabı Hak'tan başka menfaat ve zarara muktedir olmayan şeylere ibadet etmeği kötülemiştir.

2 — Mabudlarını, zarar ve menfaata muktedir olmadığını belirtmekle takdir etmiştir.

3 — Onlara ve mabudlarına (yuh) demekle hakaret etmiştir.

4 — Akıllarını güzelce kullanamadıklarından onları tekdir etmiştir.

Ayeti Kerime'de geçen ifadeler İbrahim Aleyhis-

selam'ın sıkıldığını, onlara kızdığını ve fevkalâde bir düşüklük içerisinde bulunan insanların durumundan hayrete düştüğünü belirtmektedir. Bu sırada öfkeyle köpüren putperestler gururlanmaya başlıyorlar. Nitekim her zaman olduğu gibi zalimler karşılık veremeyip davalarına delil getirmekten aciz kaldıkları zaman nasıl ki kaba kuvvete, ezici ve korkunç işkenceye baş vuruyorlarsa onlar da böyle yaptılar. Bu haklı ve kendilerine nasihat eden Yüce Allah'ın elçisine eza ve cefa etmeyi düşündüler.

HAZRETİ İBRAHİM'İN ATEŞE ATILMASI

İbrahim Aleyhisselam için en uygun ceza olarak ateş ile yakılmasına karar verdiler. Bunun hazırlığını yapıncaya kadar onu hapse attılar.

Cenabı Hak şöyle buyuruyor.

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ

«Onlar, bir şey yapacaksanız, şunu yakın da tanrılarınıza yardım edin dediler.» (Enbiya: 68)

Fahri Razi, Kazi Beyzavi ve Hazin tefsirlerinin beyan ettiğine göre hadise şöyle cereyan etmiştir.

Ayeti Celilede beyan olunduğu vechile İbrahim Aleyhisselam'ın Allah katında makbûl olan amelini onlar cinayet sayarak azabın şiddetlisi olan ateşle yakmaya karar verdiler. Ve onu hapsettiler.

Ateşe atacakları yerde kalın bir duvar yaptılar. Hayvanlarla odun çekmeye başladılar. Ahali kendi arzu ve istekleri ile seve seve odun çekiyor ve bunu tanrılarına karşı bir görev biliyorlardı. Hatta mühim bir işi olan veya hastalık gibi bir musibete düçar olanlar, işlerinde muvaffak olur veya düçar olduğu belâdan kurtulursa İbrahim Aleyhisselam'ın

yakılması için şu miktar odun taşıyacagım diye ne-
rederlerdi. Ölümü bekleyenler öldükleri takdirde bu
kadar odunun alınması için yakınlarına vasiyet eder
ve ihtiyar kadınlar eğirdikleri iplik ücretini nafaka-
sından arttırır bununla odun alırlardı. Bu durum bir
müddet devam etti. Hazırladıkları yer odun ile dolup
büyük bir yığınak haline geldi. Bundan sonra odun-
ları ateşlediler. Yedi gün yedi gece ateşin yakılması
devam etti. Tanrılarına yardım edecekler diye se-
kizinci gün İbrahim Aleyhisselam'ı ateşe atmak üze-
re hapistan çıkardılar. Ama kendisine bile fayda ve-
ya zarar verme gücüne sahip olmayan gülünç tanrı-
lara nasıl yardım edeceklerdi ki? Tanrıların kullara
yardımcı olmaları gerekirken, kulları onlara yardım
ediyorlar.

İbni İshak'dan edinilen bir rivayete göre odun
toplama işlemi bir ay devam etti. Odunlar tutuşturul-
duğu vakit alevleri dalgalar halinde göklere yüksel-
di. Bir günlük mesafeden ateşin alevleri görünüyor-
du. Sıcaklık o derece şiddetli olmuştu ki o civarda
kuş uçmaz oluyordu.

Ateşin alevleri inince İbrahim Aleyhisselam'ı na-
sıl içine atacaklarını bilemediler. Bu arada Şeytan
aleyhilla'ne mancınık bilgisini öğretti. Denemek için
önce büyük bir taşı mancınık'a koyup attılar daha
sonra Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ı mancınıkla ate-
şin içine fırlattılar.

Rivayet edildiğine göre İbrahim Aleyhisselam bu
esnada,

حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

virdine devam ediyordu.

Kâ'bden edilen bir rivayette de İbrahim Aleyhis-

selamı ateşe atmak üzere bağlayıp mancınık'a koy-
dukları vakit,

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ لَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ
الْمُلْكُ لَا شَرِيكَ لَكَ

dedi. O anda Cebrail Aleyhisselam zuhur edip «ihtiya-
cın her hangi bir şeye var mıdır? Ya İbrahim» dedi.
İbrahim Aleyhisselam hayır sana hiç bir ihtiyacım
yoktur diye cevap verince: Cebrail Aleyhisselam, «öy-
le ise Allah (C.C.)'a karşı ne gibi ihtiyacın varsa söy-
le bildireyim» dedi. İbrahim Aleyhisselam:

حَسْبِيَ مِنْ سُؤَالِي عِلْمُهُ بِحَالِي

Benim halimi bilmesi, ona sual etmeme kâfidir.
Yani dilemeğe ne hacet çünkü o sarrafülkülübdur.
Herkesin gizli sırlarını bildiği gibi benim de halimi
elbette ki bilir, demekle Allah'a olan bağlılığını ifade
etti.

İbni Abbas (R.A.) dan yapılan rivayette İbrahim
Aleyhisselam'ın ateşten kurtuluşu

حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

virdine devam etmesi bereketiyle oldu.

KÜTÜPHANE	
Kitap No.	Amir
1679	

ATEŞ'İN GÜLİSTAN OLUŞU

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ *

«Biz de dedik kiâ «Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve selamet ol.» (Enbiya: 39)

Cenabı Hakk'ın bu hitabı Celilesinin varid olması ile dolu bir bahçe olmuş ve Nemrut'da yüksek bir yerden bünü seyretmişti.

Fahri Razinin beyanına göre ateşin İbrahim Aleyhisselam üzerine serin olması ve onu yakmamasının üç ihtimali vardır.

Birincisi : Cenabı Hak o anda ateşin yakma gücünü ateşten çıkarmak suretiyle hasıl olmuştur ki ateşte yalnız aydınlık hassası kalmıştır. Ayet-i Celile'nin lafzına muvafık olan da budur. Bu hal İbrahim Aleyhisselam'ın mucizesidir.

İkincisi: Cenabı Hak Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın cisminde ateşin yakmasına mani olacak ve ateşe karşı dayanıklı bir keyfiyet yaratmasıyla oldu. Nitekim (Semender) denilen kuşun ateş içinde bulunmasıyla zarar görmeyeceği gibi İbrahim Aleyhisselam da zarar görmemiştir.

Üçüncüsü: Cenabı Zülcelal o anda ateş ile İbrahim Aleyhisselam arasına bir perde, bir engel yaratmakla olmuştur.

Cenabı Hak (C.C.) ateşe soğuk olmasıyla emrettikten sonra, selamete serin olmasını dahi emretmiştir, ki mutedil bir hal üzere İbrahim Aleyhisselam orada istirahat etmiştir. İbni Abbas (R.A.) «Eğer Cenabı Hak ateşe yalnız «İbrahim üzerine serin ol» deseydi ve selametli ol demeseydi, ateş o derece soğuk olacaktı ki İbrahim Aleyhisselam soğukluktan helâk olacaktı» diyor.

İbrahim Aleyhisselam ateş içinde yedi gün kaldığı ve «Hayatımda en lezzetli geçirdiğim günlerim o günlerdi» dediği de rivayet edilir.

Burada bazı sorular sorulabilir. Nasıl olur da ateş yakmasın? Neden sadece bunu soruyoruz? Ya koca kâinat nasıl yaratılmıştır? Halbuki «Ol!» emri ile bütün kâinat olmuş, bütün alemler meydana gelmiş ve her şey yaratılmıştır.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

«Onun emri sadece bir şeyi murad ettiği zaman ona «ol» demektir ve o da olurur.» (Yasin)

Neden onu sormuyoruz da, ateşin İbrahim Aleyhisselam'ı yakmadığını soruyoruz? Her zaman bilinen ve görülen gerçeklere göre ateş canlı cisimleri yakar. Şüphesiz ki ateşe «yakıcı ol» emrini veren zat, aynı zamanda ona «serin ve selâmet ol» emrini veren zattır. Bu bir tek kelime söylenir söylenmez herşey birden olurur. Bu oluş şekli insanların alıştığı biçimde olabileceği gibi alışmadığı şekilde de olabilir.

Allah'ın yaptığı şeyleri insanların yaptığı şeylerle mukayese edenler sadece: «Şu nasıl oldu? Bu nasıl olabilir?» gibi sorular sorarlar. Ama Allah ile kulun arasındaki farkı bilenler her ikisinin vasıtalarındaki ayrılığı idrâk edenler, asla böyle sorular sormazlar. Ve sebepler aramaya çalışmazlar. Bu sebepler ilmi de olabilir, gayri ilmi de olabilir. Şu halde asıl mesele bu noktada değildir. Mühim olan bu noktadaki sebepleri beşer ölçüleri ve metodlarıyla tahlil edip etmemek meselesidir. Bu konudaki her türlü çalışma ilâhi kudreti beşeri kudrete çevirme gayesine mebni düşünce ve metodlar temelden sakat ve bozuktur. Zira Allah'ın yaptığı şeyler insanların basit ve kü-

çok bilgilerine, ölçülerine uymaz.

Biz sadece bunların olduğunu kabul eder ve ona inanırız. Çünkü onu meydana getiren ve yoktan var eden her şey yapabilir. Ateşin nasıl serin ve selâmet olduğuna ve ne şekilde İbrahim Aleyhisselam'ı yakmadığı hususuna gelince bu noktada Kur'an-ı Kerim bir şey söylemiyor. Çünkü onu insanların mahdut zekâsı kavrayamaz. Her ne kadar yukarda Fahri Razi hazretlerinin beyan buyurduğu üç ihtimalden birisi olması mümkün ise de kesin bir şey söylemek imkânsızdır. Binaenaleyh Kur'an'ın kesin hükümlerinin ötesinde kaynak aramaya lüzum yoktur.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam'a serin ve selâmet oluveren ateş, sadece bir misaldir. Ona benzeyen birçok hadiseler vuku bulmuştur. Şu kadar var ki insanoglunun düşünce dünyası bu açık misal karşısında heyecanlandığı kadar diğerleri karşısında heyecanlanmıyor. Nice sıkıntılar, nice zorluklar vardır ki çepeçevre sarar kişileri ve toplumları. Bu sıkıntılardan bu darlıklardan kaçıp kurtulmak mümkün bile olmaz. Ve bir de bakarsınız ki çok küçük bir sebeple çok basit birşeyle o sıkıntılar uçar gider. Ağırlığı sezilmez. Şerrin gelmesi muhakkak iken hayır gelir, ölecek iken dirilir.

Doğrusu «Ey ateş İbrahim'e karşı serin ve selâmet ol» emri gerek kişilerin, gerek cemiyetlerin ve gerekse milletlerin hayatında her an tekerrür etmektedir. İnançlar, düşünce sistemleri ve ideolojiler aleminde her zaman rastlanmaktadır. Bu sadece her hileyi yenen, her sözü iptal eden yücelerin yücesinden gelen ve reddedilmesi mümkün olmayan bir sözün işaretidir.

Ruhul Beyan (2/305) da beyan edildiğine göre Nemrut İbrahim Aleyhisselam'ı ateşe attığı zaman Allah (C.C.) Cebraîl (A.S.) ile cennetten bir gömlek ve kilime benzer bir yaygı gönderdi. Cebraîl (A.

S.) gömleği Hazreti İbrahim'e (A.S.) giydirdi, yaygıyı da serip üzerine oturttu. Sonra kendisi de oturup onunla konuşmağa başladı. İbrahim Aleyhisselam bu gömleği Hazreti İshak'a giydirdi. O da Hazreti Yakub Aleyhisselam'a, Yakub Aleyhisselam da Yusuf Aleyhisselam'ın boynuna takmıştı. Yusuf Aleyhisselam kuyuya atıldığı zaman bu gömlek boynuna takılı idi. Üzerinde Cennet kokusu bulunan bu gömlek herhangi bir hastaya giydirildiğinde o hasta derhal şifa bulurdu. Nitekim Yakub Aleyhisselam'ın gözlerinin görmediği bir devrede Yusuf Aleyhisselam Mısır'dan müjdeci gönderdiği ve Kur'an-ı Kerim'in de beyanı vechile «Bu gömleğimi alıp götürün. Onu babamın yüzüne sürün, gözleri görür olur» (Yusuf Suresi, Ayet: 93) diyerek gönderdiği gömleğin bu gömlek olduğu edilen rivayetler arasındadır.

İBRAHİM (A.S.)'IN ATEŞE ATILMASIYLA İLGİLİ BİRKAÇ RİVAYET

Kâ'bül Ahbar'dan edilen bir rivayete göre varlıklardan her şey İbrahim Aleyhisselam'ın ateşini söndürmek istiyordu. Ancak Keler onun üzerine ateşi üfürüyordu.

Müslüm ve Buhari'nin ittifakla rivayet ettikleri bir hadisi şerifte Resûli Ekrem (S.A.V.) Keler'in öldürülmesini emretmiş ve onu fasık olarak tavsif etmiştir.

Hayatül Hayvanda anlatıldığına ve bazı eserlerde varid olduğuna göre Vezağ yani keler sağırdır. Sağırlığının sebebi de İbrahim Aleyhisselam'a ateşi üfürdüğü içindir. Bunun için de abraş olmuştur.

Yine eserlerde nakil edilmiştir ki, Cenabı Hakk'ın o gün ateşe: «Selâmetli bir şerinklik ol» diye emir buyurmasıyla o gün yer yüzünde bütün ateşlerin hararet gücü kaldırılmış ve hiç bir yerde ateş ile sıcak bir yemek pişirilememiştir. Ve eğer Cenabı Hak «İbra-

him'e serin ol» diye Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ı tahsis etmeyip yalnız !Serin ol» deseydi ebeye kadar ateşin hararet gücünden faydalanılmaz olurdu.

Nakil edilmiştir ki İbrahim Aleyhisselam meleğin rafakatiyle ateşin içine selâmetle indi. Ateşin içinde o anda tatlı bir su fışkırarak etrafı kırmızı gül ve nergizlerle bezendi. Cebrail Aleyhisselam: «Ya İbrahim, Rabbin diyor ki: Sevdiklerime ateşin zarar vermeyeceğini bildin mi?» dedi.

Sonra Nemrut yüksek bir yere çıkarak İbrahim Aleyhisselam'ın ateş içindeki manzarasını seyretti. Onu bir gülistan içinde oturduğu ve yanındaki biriyle sohbet ettiğini, etrafındaki ateşleri alevlerinden hiç bir zarar görmediğini hayretle müşahade etti. «Ya İbrahim seni koruyan Rabbin gerçekten büyükmüş. Acaba ateşin içinden çıkabilir misin?» diye seslendi. İbrahim Aleyhisselam «Evet» deyip ateşin içinde yürümeye başlayınca, «Peki yanında birisini görüyorum, O kimdir?» dedi. İbrahim Aleyhisselam «bu melektir ki Rabbin onunla ülfet etmem için göndermiştir» dedi. Nemrut «Öyle ise bu kadar kudrete sahip olan Rabbi'ne kurbanlar keseceğimi vaad ediyorum» dedi. İbrahim Aleyhisselam «Sen imana gelip Rabbimi tasdik etmedikçe keseceğin kurbanların kabul olmaz» dedi. Ama Nemrut yine de kurbanları kesmeğe azm etti ve dört bin baş sığır ile bir miktar koyun kurban etti.

Bazı kaynaklarda Nemrud'un Rağde veya Züleyha isminde bir kızı vardı. Bu kız İbrahim Aleyhisselam'ın durumunu müşahade etmek için babasından izin istedi. Babası: «İbrahim şimdi yanıp kül olmuş onu görmene hacet yoktur» dedi. Ama kızı izin alınca kadar ısrarda bulundu. Vaktaki İbrahim (A.S.)'ı en güzel bir durumda ve rahatlık içinde buldu. «Ya İbrahim, nasıl olur da ateş seni yakmamıştır» dedi. İbrahim Aleyhisselam kalbinde marifetullah ve lisa-

nında Bismillah bulunan kimseyi ateş yakmaz diye cevap verince: Öyle ise ben de bu ateşin içine girebilir miyim? dedi. İbrahim Aleyhisselam; «Lâilâhe illallâh İbrahim Halilüllah» deyip korkmadan içine gir» demesi üzerine böyle deyip ateşin içine daldı ve ateş kendisine hiç bir zarar vermeden İbrahim Aleyhisselam'ın yanına gitti ve ona iman etti. Babasına imana geldiği halde geri döndü. Babası imanından dönmesi için kendisine nasihatta bulundu. Kabul etmeyince ona işkence yapmaya başladı. İbrahim Aleyhisselam'ın Nemrut diyarından hicretinden sonra Cenabı Hakkın emrile Cebrail Aleyhisselam onu kaldırıp İbrahim Aleyhisselam'ın hicret yerine götürdü ve İbrahim Aleyhisselam onu evlatlarından birisiyle evlendirdi ondan birçok Peygamberler dünyaya gelmiş oldu.

(Bu rivayetler için bk. Ravdatüssafa sf. 165-166, Tarihül Hamis sf. 82-83).

NEMRUT'LA MÜNAKAŞASI VE ALLAH'IN BİRLİK VE KUDRETİNE DELİL GETİRİP NEMRUD'U İLZAM ETMESİ

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ
اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي
وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ
اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ
الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ *

Cenabı Hak buyuruyor:

«Allah, (C.C.) kendisine hükümdarlık verdi diye

(şımararak) Rabbi hakkından İbrahim (A.S.) ile tartışanı görmedin mi? İbrahim (A.S.):

— Benim Rabbim O'dur ki yaşatır, öldürür, demişti.

Tartışan Nemrut:

— Ben de yaşatır öldürürüm, dedi.

İbrahim Aleyhisselam:

— Allah Teâlâ güneşi doğudan batıya getirir, sen de kadir isen güneşi batıdan getir, dedi.

(Böyle deyince) o kâfir şaşırıp kaldı. Zira Allah (C.C.) zalim bir toplumu hidayete erdirmez.» (Bakara: 258)

İbrahim Aleyhisselam ile Nemrut arasında geçen bu münakaşa ve tartışmanın Hazreti İbrahim'in ateşe atılmazdan önce mi veya sonra mı vuku bulmuştur konusu üzerinde ihtilâf var ise de en kuvvetli görüş ateşten çıktıktan sonra bu tartışma olduğudur.

Bu karşılıklı konuşma İbrahim Aleyhisselam ile Nemrut arasında Hazreti İbrahim'in ateşten çıktığı ve bundan evvel İbrahim Aleyhisselam Nemrut ile görüşmediği de nakledilir.

Nemrud'un böyle ilâhlık davasında bulunmakta cür'et etmesi ve bu derece ileri gidip kibirlenmesinin sebebi, Cenabı Hak Celle Celalühu Hazretlerinin kendisine vermiş olduğu mülk ve saltanat olduğunu Allah Teâlâ ve Takaddes Hazretleri bu ayet-i Celile de beyan buyurmuştur.

Nihayet Fir'avn da aynı payeye ulaştınca o da Ulûhiyyet davasında bulunmuştur.

Rivâyete göre İbrahim Aleyhisselam Nemrud'un huzuruna çıkartıldığı vakit, cehalet içindeki kavminin her girişte kendisine secde ettiği gibi İbrahim Aleyhisselam ona secdeye kapanmadı. Buna içerle-

nen Nemrut: «Neden bana secde etmedin?» diye sordu. İbrahim Aleyhisselam, «Ben Rabbimden başkasına secde etmem» demesi üzerine Nemrut:

— Rabbim kimdir? dedi.

İbrahim Aleyhisselam:

— Benim Rabbim O'dur ki, diriltmeye ve öldürmeye kadir, dedi.

Nemrut, İbrahim Aleyhisselam'a cevaben:

— Ben de diriltir ve öldürürüm, dedi.

Ve idam'a mahkûm olan iki kişiyi hapisten çıkararak birini öldürdü, diğerini de af edip salıverdi. İşte ben de birini öldürdüm, birini de dirilttim, demesi üzerine, İbrahim Aleyhisselam, benim maksadım hakiki öldürme ve diriltmedir demeden onu mağlup etmek ve bir daha delil getirmeğe gücü yetmemek üzere en kuvvetli bir delil getirerek şöyle dedi:

— Benim Rabbim güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de kadir isen batıdan getir, dedi. Nemrut cevaptan aciz kalıp aleme karşı rûsvay oldu.

NEMRUD'UN GÖKLERE YÜKSELMESİ İLE İLGİLİ BİR RİVAYET

İbrahim Aleyhisselam'ın ateşten sağ salım kurtulmasıyla şöhreti etrafa yayıldı. Halk ona tabi olmaya ve kendisini tastik etmeye başladı. Bazı tarihçilerin naklettiklerine göre buna son derece canı sıkılan Nemrud, vezir ve avanelerini topladı. Göklere doğru sefere çıkmak istediğini ve İbrahim Aleyhisselam'ın Allah'ını aramak niyetinde olduğunu söyledi. Meclistekilerin çoğu bunun imkânsız olduğunu

bildirmeleriyle beraber kâfir yine sevdasından vaz geçmedi. Kuşların en kuvvetlisi olan kartallardan dört tanesini et ve şarap ile bir müddet besledi. Diğer taraftan tabut şeklinde ve içinde iki adam oturabilecek bir sandık yaptırdı. Sandığa, biri altta ve birisi de üstte olmak üzere iki kapı bıraktı. Dört köşesinin her birine gerekirse aşağı salınabilecek birer mızrak yerleştirdi. Kartalları bir iki gün aç bıraktıktan sonra sandığa mahkemece ayaklarını bağladı ve mızrakların ucuna da birer et astı. Kendisi ve beraberinde birisiyle sandığın içine girdi. Açlıktan kıvranan kuşlar et'e ulaşmak üzere havalanıp sandığı gök yüzüne doğru götürmeye başladılar. Hayli zaman göklere yükseldikten sonra yanındaki vezirine «üst kapağı aç da göğe ulaşmaya ne kadar mesafe kalmıştır görelim?» diye emir verdi. Üst kapak açılınca göklerin hâlâ eskisi gibi olduğunu gördü. Alt kapağın açılmasını istedi. Alt kapak açılınca yeryüzüne doğru bakıverdi. Deniz dalgalarından başka bir şey görünmez oluyordu. O esnada esen rüzgârlardan çıkan seslerden son derece ürken Nemrut beraberindeki oklardan bir kaçını üst kapaktan göklere doğru attıktan sonra, kartalların iniş yapmaları için mızrakların aşağıya doğru saliverilmesini istedi. Okları yukarı doğru atmakla güya İbrahim Aleyhisselam'ın Rabbini öldürdüğünü sanıyordu. Bu arada şiddetli bir fırtınanın gelmesiyle memleketinin bir çok evi ve öz sarayı harabeye dönmüştü. Nihayet yer yüzüne inip memleketinin durumunu da müşahade edince ahmakâne yaptığı hareketlerinin batıl olduğu kanaatine vardı. İbrahim Aleyhisselam'ı davet ederek kendisiyle özel olarak görüştü. Davasının hakkaniyetine kanaat getirdiğini ama mülkü ve memleketinin hatırı için saltanatından vaz geçemeyeceğini bildirdi. Bir memlekette de iki sultan olmaz dedi. Ve İbrahim Aleyhisselam'dan hicret etmesi için ricada bulundu.

İbrahim Aleyhisselam Cenabı Hakkın da ilhamiyle onun ricasını kabul edip etbai ile hicret etmeye karar verdi.(1)

NEMRUD'UN HELÂKİ

Rivayete göre İbrahim Aleyhisselam Nemrud'un diyarını terk edip hicret ettikten bir müddet sonra Cenabı Hak insan sûretinde bir meleği Nemrud'a gönderdi. Melek onu Hak dine ve Allah'ın birliğini tasdik etmesini davette bulundu. Fakat Nemrut imana gelmedi. Melek ikinci ve üçüncü sefer tekrar onu imana davet etmek üzere geldi ise de Nemrut yine küfründe ısrar etti. Ve son defasında: «Ben yerlerin Tanrısıyım ve bir ordu sahibiyim. Eğer göklerdeki Tanrının ordusu varsa, göndersin savaşalım» dedi.

Melek: «Ey merdûd kuvvetin olduğu kadarıyla ordunu topla» dedi. Nemrut, üç gün mühlet isteyip bütün askerlerini topladı. Dördüncü günün sabahı güneş doğarken ordusunu ve askerlerini yığı. Cenabı Hak da ona sivrisinek sürülerini gönderdi ki gök yüzü sivrisineklerden görünmüyordu. Yüce Allah (C.C.) onlara en âdi mahlûk olan sivrisinekleri musallat etti. Nemrut ve kavmi neye uğradıklarını ve nereye kaçacaklarını şaşırdılar. Kısa bir zamanda ordunun tamamını tarumar ettiler. Çoklarını yere serip kanlarını emdiler. Nemrut atının sür'atli olmasıyla kaçabilmiş ve sarayına kapanmayı başarmış ise de total bir sivrisinek köşkünün küçük bir deliğinden içeri girmeğe muvaffak oldu. Sinek burnundan dimağına girip beynini yemeğe başladı. Sivrisinek beyninde hareket ettikçe başına tokmakla vur-

(1) Tarihül-Hamis: 84, Kâmil ve Ravdetüs-Safa: 166.

mayı emrediyordu. Rivayete göre iki hizmetçi başına tokmak vurmak için nöbet bekliyordu. Bu hal kırk gün devam etti ve nihayet tokmaklarla başı ezile ezile helâk olup can verdi. Arais adlı tarihde «Nemrud'un bu hadiseden önceki ömrü dört yüz seneyi bulmuştu. Eğer bu esnada tevbe etseydi Cenabı Hak tevbesini kabul edecekti» deniliyor.

Yapılan bir başka rivayete göre de bu olay Hazreti İbrahim Aleyhisselam hicret etmezden önce olmuş ve Nemrut, Allah (C.C.)'ın ordusuyla savaşmak teklifini melege değil belki, —İbrahim Aleyhisselam Allah'a iman etmesi hususunda ısrarda bulunduğu için o da «Madem Rabbin varsa benimle savaşa hazırlansın— diye Hazreti İbrahim'e demişti.

Her ne ise tarihten ibret almak isteyenlere ne büyük derstir bu. Azgınlık ve cebbarlığıyla ün salan ve kendilerine ilâhlık payesini verecek kadar ileri gidip halkı kendilerine taptıran nice Fir'avun ve Nemrutlar bu topraklar üzerinde at oynatmışlar, isyan bayrağını dalgalandırmışlar ama sonunda Yüce Allah'ın güçsüz ve kuvvetsiz yaratıkları ile terbiye olunup yerle bir olmuşlardır.

NEMRUD'UN HELÂKİ İLE İLGİLİ BİR DESTAN

Zalim ve azgın olan Nemrud'un cılız bir sinek karşısında ne derece aciz kaldığı ve perişan bir duruma düştüğünü sayın Ökkeş Ülgen bey söylediği bir destanıyla ne güzel dile getiriyor.

«Bu ilâhi savaştan mahrum kalan bir sinek
Günlerce Allah'ına yalvardı inliyerek.

Ne olurdu bana da bir vazife düşseydi
Tanrı beni bu işde bir parça düşünseydi.

Gerçi benim ayağım total imiş ne çıkar
Bilinmez benim gibi varlıkta ne cevher var
Tanrım nolur bana da nusret ver bu zaferde
Göstereyim kendimi şu Nemrut denen ferde
Tanrı bu sinekcığın duasını dinledi
Gel o Nemrut denilen zalimi öldür dedi.
Sevincinden sinekcik uçurup göklerden
Bir iniş indi yere sabahleyin erkenden
Aradı Nemrud denen zalimi delik delik
Nihayet sarayında buldu onu üstelik
Kapılar pencereler sımsıkı kilitlenmiş
Açık bir yer kalmasın diyerek emir vermiş
Sarayın çevresinde günlerce gezip durdu
Nihayet içeriye girecek yolu buldu
Anahtar deliğinden giriverdi saraya
Nemrud yaptığı işde yine kalmıştı yaya
Dolaştı durdu sinek çevresinde Nemrud'un
Tanrılık iddiasını güden o mel'un kurdun
Vızıltıyı duyunca Nemrud döndü çılgına
Vurun, tutun, öldürün, yaklaştırmayın bana
Diyerek etrafına emirler veriyordu
Hırsından kendi kendini yiyip köpürüyordu.
Fakat ne çare Tanrı emri vermişti artık
Bu emre karşı gelmez ne akıl ne de mantık
Dolaşan o hayvançık dayanamadı buna
Bir yolu bulup girdi o mel'unun burnuna
Daracak yerden geçip yetiştii beyne kadar
Başladı kemirmeğe Nemrud'u azar azar
Bu dayanılmaz acı, günden güne Nemrud'u
Bağırıp çağırmaktan dudağını kuruttu
Herkes bir çare arar, fakat bulunması zor
Sanki beynine düşmüş, Nemrud'un bir parça kor
Günlerce düşünüldü nihayet buldu çare
Bu ilâhî azaba bir zavallı biçâre

Keçeden tokmak olsun vuralım kafasına
Belki sinek de düşer kurtulma çabasına
Uçar gider Nemrud da bu azabtan kurtulur
Efendimiz rahatlar, halkımız huzur bulur
Yaptılar koskocaman bir tokmak sade keçe
Nemrud da emir verdi vur ha vur gündüz gece
Günlerce devam eti bu tokmak hiç durmadan
Zavallı kullar ise bıkmadan usanmadan
Vururlar da vururlar önü boş arkası boş
Bu işkence Nemrud'u günlerce etti sarhoş
Nihayet bir tokmakçı dayanamadı buna
Demirden bir balyozu saklayarak koynuna
Vur deyince o mel'un vurdu da birdenbire
Eti kanı kemiği hep karıştı beynine
Ölünce zalim Nemrud Urfa oldu âşikâr
Vurh, Ruh, Reha Reha'dan Urfada oldu karar.»

Netice: Bu konuda çeşitli görüşler ve birbirine muhalif rivayetler nakledilmiş, hangisinin daha doğru olduğunu Allah (C.C.) bilir. Yalnız ortada bir gerçek vardır ki Cenabı Hak dostu İbrahim Aleyhisselam'ı düşmanlarının her türlü şerlerinden korumuş ve sonunda düşmanlarını büyük bir azapla helâk etmiştir. Nitekim ayeti Celile bu hususa sarahaten parmak basarak şöyle buyuruyor.

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ *

«Onlar düzen kurmak istediler. Ama biz onları hüsrana uğrattık.» (Enbiya: 70)

Şu halde Cenabı Hak, İbrahim Aleyhisselam'ı ona hazırlanan tuzakların hepsinden kurtarmış ve hilebazları hüsrana mahkûm etmiştir. Ki bunun ötesinde hiç bir hüsrana ona denk olmaz.

HAZRETİ İBRAHİM'İ TASDİK EDENLER

İbni İshak diyor ki: Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'ı cebbar olan Nemrud'un ateşinden kurtardıktan sonra, ateşin İbrahim Aleyhisselam'a selametli bir serinliğe dönüşüp onu yakmadığını gören kavminin çoğu onun davetine icabet ettiler. Davetine ilk önce icabet eden ve daha sonra Peygamberlikle müşerref olan kardeşi Haran'ın oğlu LÜT Aleyhisselam oldu. İbrahim Aleyhisselam'ın Nahur adlı diğer bir kardeşi de vardı ki Lokman Aleyhisselam'ın dedesidir.

Bir görüşe göre de İbrahim Aleyhisselam ateşten çıkınca kendisine ilk iman eden amcası olan Haran'ın kızı Sâre oldu. Sâre İbrahim Aleyhisselam'a «Ey İbrahim! ateşi sana selâmet eden Allah'a inandım» dedi.

İbrahim Aleyhisselam'ın annesi; Sâre'ye: «İman ettiğinden korkmaz mısın?» dedi. Sâre «İbrahim'in Rabbine iman ettiğim halde korkacak mıyım?» dedi.

İbrahim Aleyhisselam bu arada Hazreti Sâre ile evlendi.

Bazı tarihçiler Hazreti Sâre'nin babası Haran hakkında muhalefet etmişler ve Haran, Harran diyarının padişahı idi. İbrahim Aleyhisselam hicret edip hicreti esnasında Harran'a uğradığı vakit Sâre orada kendisini tastik etmiş ve Hazreti İbrahim orada kendisiyle evlenmiştir demişlerdir.

HAZRETİ İBRAHİM ALEYHİSSELÂM'IN HİCRETİ

Daha önce Nemrud'un ricası üzerine Hazreti İbrahim'in hicrete çıkmağa azmettiğini söylemiştik. Bazıları da bu hicretin Allah (C.C.)'in ilhamı ile vuku bulduğunu demiştik.

Bir başka rivayete göre de İbrahim Aleyhisselam ateşten selametle kurtulunca Nemrud bu sefer baş-

ka bir tuzak kurmayı düşündü. İbrahim Aleyhisselam'a daha şiddetli bir azap hazırlığı için girişimlerde bulundu. Onun bu plânından haberdar olan İbrahim Aleyhisselam'ın kardeşi oğlu ve sonradan Peygamberlik şerefine yücelen LÜT Aleyhisselam Hazreti İbrahim'i durumdan haberdar etti. Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselam göç etmeye karar verdi.

Gerçi hicreti için çeşitli görüşler ileri sürülüyor ve hepsi de muhtemeldir. Ama Ülül Azm olan bir Peygamber için en çok akla gelen Allah (C.C.)'ın vahy ve ilhamı ile hareket etmesidir. En uygun olanı da bu olsa gerekir.

Nitekim Resülü Ekrem Aleyhissalatü vesselam efendimiz de Meke-i Mükerrreme'den Medine-i Münevvere'ye hicreti birçok sebeplere mebni olmakla beraber hepsinin dönüş noktası yine Allah'ın (C.C.) ferman-ı sübhanisi oluyor.

Aslında hiç bir sebep olmasa da İbrahim Aleyhisselam kendi memleketinde huzur içinde Risalet görevini yapabilseydi yine hicret etmesi gerekiyordu. Çünkü yıkık ve dökük bir halde bulunan Allah (C.C.)'ın Beyt-i şerifi onu bekliyordu. Yerin derinliğinde gömülü bulunan ZEMZEM suyu onun İsmaili'nin (A.S.) ayaklarının vuruşunu intizar ediyordu. Makamı İbrahim onunla şeref kazanmak istiyordu. SAFA ile MERVE Hazreti Hacer'in koşmasına sahne olmak istiyordu.

Bütün bunlar ve daha nice hikmetler Peygamberler zincirinin dedelik ünvanını taşıyan Ceddül Enbiya İbrahim Aleyhisselam'ın hicretini bekliyordu.

Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'ın kavmine gönderilip onları Hak dine davetten sonra karşılaştığı durumu ve nihayet Rabbinin emriyle hicrete çıkacağını bildirdiğini şu ayetlerle ifade buyuruyor.

وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ *

«İbrahimi de (gönderdik) kavmine dedi ki: «Allah'a kulluk edin, O'ndan korkun, bilirsiniz bu sizin için daha hayırlıdır.» (Ankebut: 16)

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ
حَرِّقُوهُ فَأَنْجِيَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

«Kavminin cevabı, sadece: «O'nu öldürün, yahut yakın» demeleri oldu. Allah onu ateşten kurtardı. Şüphesiz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.» (Ankebut: 24)

فَأَمَّنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي إِنَّهُ
هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ *

«Bunun üzerine LÜT (A.S.) ona inandı ve/ (kavmine) dedi ki: «Ben Rabbime hicret edeceğim. Çünkü O galiptir, hikmet sahibidir.» (Ankebut: 26)

İbrahim Aleyhisselam'ın bu hicretinde zevcesi Sâre, kardeşi oğlu LÜT Aleyhisselam ve babası Azer de bulunuyordu.

HAZRETİ İBRAHİM'İN BABASINA DUASI

Daha evvel İbrahim Aleyhisselam babasına yaptığı nasihatların tesirini görmeyince kendisine istiğfar ve duada bulunacağını vaad ettiğini şu ayeti kerime ifade ediyor.

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ
بِي خَفِيًّا *

«Ey babam : Benim tarafımdan sana selâm olsun. Ve senin için Rabb'ime istiğfar ederim. Zira Rabbim bana evvelden beri çok lutûfetti.» (Meryem: 47)

Cenabı Hak bir başka ayette de müşrikler için dua ve istiğfarda bulunmanın caiz olmadığını beyan ederken İbrahim Aleyhisselam'ın babasına istiğfarda bulunmanın evvelden kendisine ettiği bir vaad'den dolayı olduğunu beyan buyurarak şöyle buyuruyor.

وَمَا كَانَ آسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ
وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ
إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ *

«İbrahim Aleyhisselam'ın babasına istiğfarı, ancak babasına evvelce istiğfar edeceğine dair olan vadına binaen oldu. Vaktaki pederinin küfür üzere ısrar edip Allah Teâlâ'ya düşman olduğu belli oldu. Babasına istiğfar etmeği terk ile ondan vaz' geçti

ve alakasını kesti. İbrahim (A.S.)'m hüznü, ah ve enini ve ağlaması çoktu. Pederinden ve diğer kâfirlerden gördüğü ezalara sabır ve tahammülü çok, herkese merhamet ve şefkatli galip bir zattır.» (Tevbe: 114)

Ayeti Celileden anlaşılıyor ki İbrahim Aleyhisselam'ın pederi iman etmeyip küfür üzerinde gitmiştir.

Ebü Hüreyre (R.A.)'den rivayet edildi. Peygamber (S.A.V.) şöyle buyurdu.

İbrahim (A.S.) kıyamet gününde babası Azer'le yüzü tozlu karanlık ve siyah olduğu halde karşılaşacağı ve kendisine: «Ben sana, bana isyan etme demedim miydi?» diyecektir. Babası: «İşte bugün sana isyan etmiyorum» diyecektir. Sonra İbrahim (A.S.) «Ey Rabbim, Sen bana kıyamet gününde beni mahcup etmeyeceğini vaadetmiştin. Halbuki rahmetinden bu kadar uzak bırakılmış olan babamın rüsvaylığından daha büyük mahcupluk var mı?» Bunun üzerine Allah Teâlâ: «Ben inanmayanlara Cenneti kesin olarak haram kılmışımdır» buyuracaktır. Biraz sonra da «Ey İbrahim bak ayaklarının altında ne var?» denilecek. İbrahim (A.S.) ayaklar içinde boğazlanmış bir hayvan görecektir. (Buhari Bedül - Halk bahsi)

(Burada temsili bir sûrette Azer'in cehenneme atılışı ifade edilmiştir.)

İBRAHİM (A.S.)'IN HARRAN'A YERLEŞMESİ

Hicretlerinin ilk merhalesi Harran'a kadar oldu. İbrahim Aleyhisselam etbayla birlikte bir müddet Harran'da kaldı. Babası Harran'da vefat ettikten bir müddet sonra da Şam'a ve Filistin'e doğru gitti.

İbrahim Aleyhisselam'ın doğum yerinin Urfa olup olmaması hakkında ihtilaf varsa da Harran'a yerleşip bir müddet Harran'da ikamet ettiğine dair tarihçilerin çoğu ittifak halindedirler.

Hemen hemen bütün tarihçiler ve müfessirler İbrahim Aleyhisselam hicrete çıktığında ilk konakladığı ve bir müddet kaldığı yer HARRAN(1) olduğunu kaydederler.

Tarihül Hamis adlı kitapda Harran'da İbrahim Aleyhisselam'ın babasının küfür üzere olduğu halde öldüğü ve Harran'dan sonra İbrahim Aleyhisselam RUHA'ya(2) varıp bir müddet Ruha'da ikamet ettiği kayd edilir.(3)

Hicret'in ikinci merhalesi Şam-ı şerif oldu. Şam'da o esnada kıtlık olduğu için burada fazla kalmadan Mısır'a gidildi. Mısır'da Sinan bin Alvan isminde zalim bir Fir'avn hüküm sürüyordu. Bir müddet Mısır'da ikamet edildi ise de oradan tekrar Şam tarafına döndü. LÜT Aleyhisselam Mü'tefikât denilen Ürdün toprağındaki beş vilâyet halkına Peygamber olarak gönderildi. Bu şehirler, Sedüm, Amuda, Daruma, Sabura ve Samuda adlı şehirler olup ahalisi tamamen küfür üzerinde ve çeşitli fahiş fiillerle meşhur bir kavim idi ki Lût Aleyhisselam'a vahyi ilâhi ve Peygamberlik verilerek bu şehirlerdeki halkı davet etmekle görevlendirildi.

İbrahim Aleyhisselam ise Filistin'e yerleşti.

HAZRETİ İBRAHİM'İN MISIR'A HİCRETİ

Rivayetde İbrahim Aleyhisselam'ın zevcesi Hazreti Sâre güzellikte benzersiz olduğu için Mısır'a va-

(1) HARRAN; Urfa'dan 44 kilometre uzaklıkta çok eski bir şehirdi. Tarihî bir şehir olan Harran M.Ö. 6000 - 5000 yılları arasında kurulduğu söylenir. Harran ismi İbrahim Aleyhisselam'ın amcası Haran'ın isminden geldiği de ileri sürülür. Selçuklular zamanında inşa edilen ve zamanla gelişen Harran Üniversitesi'nin ve Harran kalesinin harabeleri görmeğe değer tarihî eserlerdir. (Kitabın sonunda geniş malûmat verilmiştir.)

(2) RUHA: Urfa'nın eski adıdır.

(3) Tarihül Hamis C. 1. S. 85.

rınca güzelliği ve hüsnü cemali zamanın Fir'avn-ı olan Sinan bin Alvan'a anlatıldı. Bunun üzerine Fir'avn İbrahim Aleyhisselam'ı huzuruna davet ederek Sâre'nin kendisine yakınlığını sordu. İbrahim Aleyhisselam kardeşi olduğunu söyledi. Böyle demesinin sebebi şayet zevcemdir desem belki öldürülmeme teşebbüs eder diye düşündü. Ve kardeşimdir demesindeki maksadı da din kardeşliği idi.

Rivayet ediliyor ki İbrahim Aleyhisselam hayatı boyunca üç yerden başka hiç bir sûrette hilâfı hakikat konuşmamıştır. Bu üç yerde de maslahata binaen hakikata aykırı olarak konuşmuştur. Bunlar da şunlardır.

1 — Hasta olmadığı halde bayramgâha gitmeyip putları kırmak maksadıyla «Ben hastayım» demesi.

2 — Putları kendisi kırdığı halde, sorulduğu zaman «Büyük put kırmıştır» demesi.

3 — Fir'avn Hazreti Sâre hakkında sorduğunda ailesi olduğu halde «Kardeşimdir» demesi.

Sonra Fir'avn askerleri vasıtasıyla Sâre'yi huzuruna getirdi. İbrahim Aleyhisselam'a olan yakınlık derecesini sordu. O da İbrahim Aleyhisselam'ın kardeşi olduğunu söyledi. Fir'avn kötü niyetle Sâre'ye elini uzatmak istedi. Sâre, ellerinin kuruması için Cenabı Haktan niyazda bulundu. Derhal elleri kuru-du. Fir'avn «Amma sihirbaz imişsin» dedi. Sâre hayır ben sihirbaz değilim. Senin ellerini Allah (C.C.) kuruttu. Fir'avn ellerinin açılması için duada bulunmasını Sâre'den rica etti. Ve bir daha hiyanetle kendisine el uzatmayacağını vaad etti. Sâre dua edip elleri açıldı. İkinci ve üçüncü kez aynı hal devam etti. Üçüncüde artık Fir'avn pişman olup kötü niyet beslemekten vaz geçti. Üstelik Sâre'ye HACER adlı cariye-yi de hediye ederek onu serbest bıraktı.(1) Rivayette

(1) Tarihül Hamil: 1/86.

Fir'avnın halvethanesinde kendisi ile Sâre arasında geçen bütün durumlara Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'ı vakıf kıldı. Aradan perdeyi kaldırarak her şeyi kendisine bizzat gösterip gözüyle müşahade ettirdi veyahut vahy ve ilham yoluyla kendisine bildirdi. Sâre İbrahim Aleyhisselam'ın yanına geldiğinde Fir'avn ile arasındaki macerayı anlatmak istemeğe başlamadan önce İbrahim Aleyhisselam durumu tafsilatı ile anlattı.

HAZRETİ İBRAHİM'İN FİLİSTİN'E YERLEŞMESİ

Fir'avn her ne kadar kötü niyetlerden vaz geçti ise de İbrahim Aleyhisselam'ın Mısır'da yerleşmesine müsaade etmedi. Mısır'dan çıkmaları için gereken emri verdi. Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselam tekrar geri dönerek bu günkü Filistin'de harabe ve susuz bir araziye kondu. Orada bir kuyu kazdı. Cenabı Hakk'ın bereketiyle kuyudan su fişkırmaya ve yer yüzünden akmaya başladı.

İbrahim Aleyhisselam beraberindekilerle burada ikamet etti. Bir müddet sonra azıkları tükendi. Şehir buradan oldukça uzaktı. Üstelik yiyecek satın alabilecek paraları da kalmamıştı.

İbrahim Aleyhisselam beraberinde bir çuval alarak azık getirmek niyetiyle evden ayrıldı. Akşamın geç saatında eli boş olarak eve dönecekti. Yolda bir miktar çakıl taşlarını çuvalına koyup eve getirdi. Evin bir köşesine çuvalı koyup istirahatata çekildi. Sâre çuvalda ne vardır diye Hacer'den sordu. Hacer çuvalı açınca içi dolu buğday olduğunu gördü. El değirmeni ile bir miktar öğütüp ekmek yaptılar. İbrahim Aleyhisselam uyandığı vakit ekmegi görünce sevindi ve ekmeğin nereden geldiğini sordu. Getirdiği buğdaydan yaptıklarını söylemeleri üzerine Hz. İbrahim

Aleyhisselam Canabı Hakka şükürler etti. O buğdayın bir kısmını ektiler diğerini öğütüp bir müddet onunla idare ettiler.(1)

Rivayete göre İbrahim Aleyhisselam'ın konduğu yerde bol miktarda suyun çıkmasıyla etrafda su sıkıntısı çeken kabileler birer birer gelip oraya yerleşmeye başladılar. Kısa zamanda kalabalık bir topluluk meydana geldi. Bu yer şu anda İbrahim Abad adı ile meşhurdur.

İbrahim Aleyhisselam bir müddet burada etba' ile birlikte huzur içinde yaşadı. Fakat sonradan kalabalığın fazla oluşuyla bazıları kendisine muhalefette bulundu. Huzurları kaçırmaya başlayınca oradan da göç edip Zile ile İlya mıntıkları arasındaki «KIST» denilen bir yerde ikamet etti. Rivayette İbrahim Aleyhisselam vefat edinceye kadar buradan başka bir yer vatan edinmedi.

Nakl ettiğimiz bu görüş İbni Cerir Taberi'ye göredir. Bazı kaynaklar ise bu hususta özetle şöyle diyorlar.

İbrahim Aleyhisselam etba' ile birlikte Harran'dan Ürdün'e doğru hicret etti. Filistin diyarındaki bir şehre uğradı ki; bu şehir zalim bir padişah olan Saruk isimli birisinin idaresi altında bulunuyordu. Saruk, Sâre'ye kötülük yapmak istedi. Fakat Cenabı Hak onu korudu. Sonra o Cebbar Sâre'ye Hacer adlı kıpti bir cariye hediye etti.

İbrahim Aleyhisselam oradan Mısır'a vardı. Mısır'ı beğenmediği için vatan edinmedi. Tekrar Şam tarafına dönmeye azmetti. Saruk denilen padişahın şehrine uğradı. O vakit Saruk azledilmişti. Yüce Allah'ın izniyle şehrin idaresi İbrahim Aleyhisselam'ın eline geçti. Böylece hem peygamberlik hem saltanat,

(1) Ravdetü's-Safa: 170.

ikisi de kendisinde toplanmış oldu.

O zamanki adı Habrun Mezrası olan bu yer şu anda Kuds ül-Halil ile meşhurdur ki İbrahim Aleyhisselam vefatına kadar artık bundan başka her hangi bir yeri vatan edinmedi. Vefatında da burada defnedildi. (1)

İBRAHİM ALEYHİSSELAM'IN ÖLÜLERİ NASIL DIRİLTECEĞİNİ CENABI HAK'TAN İSTEMESİ

Rivayete göre İbrahim Aleyhisselam vaktaki Nemrud'a «Rabbim dirilten ve öldürenidir» dedikten sonra gönlünden böyle bir dirilmeyi gözüyle de görüp yakine ermeyi arzuladı. Bu rivayet Muhammed bin İshak'ındır.

İbni Abbas ve Said ibni Cübeyr'e göre Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'a vahyederek «Beşerden birini HALİL (dost) edineceğim» dedi. İbrahim Aleyhisselam: «İlâhî bunun alameti nedir?» dedi. Cenabı Hak «Bunun alameti, ölülerin, duası ile diri olmasıdır» demesi üzerine İbrahim Aleyhisselam ubudiyet derecesinde yüksek bir mevkide olduğu ve kendisine peygamberlik de verildiği için «Belki bu Halil ben olabilirim ümidindeyim» diye kalbine geldi ve ölülerin dirilmesini Cenabı Haktan diledi.

Hasan, Dahhâk, Katade, Ata ve ibni Cerih'in rivayetine göre de İbrahim Aleyhisselam deniz sahilinde bir gün atılmış bir hayvan laşesini görmüştü. Deniz dalgası laşeye doğru gelince dalga ile beraber gelen balık ve su hayvanları ondan yiyor ve bir kısmı da suya karışıyor, dalga çekilince vahşi hayvanlar onun üzerinde toplanıp yiyorlar, bir taraftan da vahiş hayvanlardan fırsat bulan kuşlar laşe üzerine uçup yiyebildiklerini yiyorlardı.

Bunu gören İbrahim Aleyhisselam «Ey Rabbim!

(1) Ravdetüs-Safa: 170.

Bu hayvanın parçalarını yırtıcı hayvanların karnından, kuşların havsalasından ve denizdeki canlıların içinden nasıl toplayacağını bana göster» dedi.

Cenabı Hak Kur'an-ı mübinde şöyle beyan buyuyor:

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى
قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي
قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ
أَجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْأً ثُمَّ آدَعْهُنَّ
يَأْتِيَنَّكَ سَعْيًا وَاعْلَمَنَّ أَنَّهُ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ *

«Bir vakit İbrahim şöyle demişti: «Ey Rabbim ölüleri nasıl diriltirsin? bana göster.» Allah: «Ölüyü dirilteceğime inanmadın mı?» buyurdu. İbrahim: «Evet, inandım. Fakat kalbim tam yatışsın diye sordum» dedi. Allah (Teâlâ) buyurdu ki, kuşlardan dört cins tut ve iyice gözden geçirdikten sonra kendi elinle parçala ve her dağ başına onlardan birer parça koy. Sonra onları çağır, koşarak sana geleceklerdir. Bil ki Allah, dilediği her şeyde galibdir, hikmet sahibidir.» (Bakara: 260)

Said b. Cübeyr'den edilen bir diğer rivayete göre Allah (C.C.) İbrahim Aleyhisselam'ı HALİL (dost) edindiği zaman, Azrail Aleyhisselam bu müjdeyi Hzretî İbrahim'e kendisinin vermesi için Cenabı Haktan izin istedi. Allah (C.C.) kendisine müsaade etti. Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselam'ın evde olmadığı bir sırada Azrail Aleyhisselam insan sûretin-

de eve girip oturdu. İbrahim Aleyhisselam eve geldiği vakit içerde birisinin oturduğunu görünce:

— «Buraya girmek için kimden izin aldın?» diye sordu.

Azrail Aleyhisselam,

— «Evin sahibinden müsaadeyi aldım» deyince İbrahim Aleyhisselam kendisini tanıdı ve ne için geldiğini sordu.

Azrail Aleyhisselam:

— «Sana, Allah'ın Halili olduğunu müjdelemek için geldim» dedi.

İbrahim Aleyhisselam :

— «Bunun alameti nedir?» dedi.

Azrail Aleyhisselam :

— «Bütün dileklerinin kabulüdür.» demesi üzerine İbrahim Aleyhisselam:

— «Ölüyü nasıl dirilttiğini görmek isterim» dedi.

Allah Teâlâ,

— «Yoksa inanmadın mı?» diye sordu.

İbrahim Aleyhisselam :

— «İnandım fakat gönlümün mutmain olması için bir de gözümle görmek isterim» dedi. Allah Teâlâ :

— «O halde dört kuş al» dedi.

Aldığı dört kuşun cinsi hakkında müfessirler ihtilafa düştüler. Kuşların cinsi mühim olmadığı ancak mühim olan ölünün dirilişi olduğu için Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'ın hangi cins kuşlardan aldığını beyan buyurmamıştır.

Bir rivayette bu kuşlar ördek, güvercin, horoz ve tavus idi. İbrahim Aleyhisselam her dört kuşu alıp kesti. Tüyleriyle birlikte bir havanda dövdü. Yalnız başlarını kendi yanında bıraktı. Birbirine karıştırıp ezdirdiği et parçalarını dörde ayırıp her birini bir

dağın tepesi üzerine bıraktı. Ve sonra kuşları, yanında bulundurduğu başlarına çağırdı. Allah Teâlâ'nın emri ile dört çeşit rüzgâr esti. Yeniden kuşların tüy ve etlerini havalandırdı. Havada birbirine katıp karıştırdı. Sonra her kuşun eti, kemiği, kanadı ve tüyü havadan kendi başına doğru gelerek baş ile birleşti. Rivayette uçarak gelen gövdeye Hazreti İbrahim kendi başından başka başı karşılaştırdığında kuş tekrar boynunu geri çekip başını buluncaya kadar etrafta dolaşıyordu. Kendi başını bulunca hemen baş ile gövde birbirine birleşip ve hayvan uçup gidiyordu. Böylece eskisi gibi dört kuş canlanıp ortaya çıktı. Buna hayran kalan Hazreti İbrahim,

— «Zaten Allah Teâlâ'nın Aziz ve Hakim olduğunu biliyorum» dedi.

Hazreti İbrahim Aleyhisselam'ın Cenabı Haktan bu isteği ömrünün son devrelerine rastlandığı da rivayet olunur.

İBRAHİM (A.S.)'İN HALİLULLAH ÜNVANI ALMASI

Cabir (R.A.)'den edilen bir rivayette; Resulullah (S.A.V.) şöyle buyurmuştur. Allah (C.C.)'ın İbrahim Aleyhisselam'ı HALİL edinmesinin üç sebebi vardır. Bunlar:

مَا آتَخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا إِلَّا لِإِطْعَامِهِ الطَّعَامَ
وَأَفْشَائِهِ السَّلَامَ وَصَلَاتِهِ بِاللَّيْلِ وَالنَّاسُ نِيَامَ

1 — Misafirperverliği,

2 — Herkese selam vermesi,

3 — Geceleyin ibadet etmesi içindir.

Resûlullah (S.A.V.)'den gelen bir rivayette, Ce-

nabı Hak (C.C.) İbrahim Aleyhisselam'ı Halil edindiği zaman melekler :

— «Ya Rabbi, bunun gönlünde mal, evlad ve aile sevgisi varken nasıl olur da bunu dost edindin? Çünkü bu kadar serveti vardır» dediler.

Cenabı Hak :

Onun kalbinde benim sevgimden başka bir sevgi yoktur. Dilerseniz imtihan edin buyurdu. Bunun üzerine insan sûretine giren bir melek İbrahim Aleyhisselam'ın yanına giderek :

— Ya İbrahim senin bu kadar servetin var birazını da bana ver, dedi.

İbrahim Aleyhisselam :

— Rabbimi bir defa tesbih et de vereyim, dedi.
Melek :

سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّنَا وَرَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

diye tesbih etti.

İbrahim Aleyhisselam :

— Servetimin yarısı senindir dedi. Bir daha tesbih et hepsini vereyim demesi üzerine Melek aynı tesbihi tekrarladı. İbrahim Aleyhisselam, yüksek bir tepeye çıkarak:

— Ey çobanlar davarlarla beraber hepiniz bu adamın malısınız. Çünkü Rabbimi tesbih etmekle ben kendisinden ücretimi aldım, dedi. Eski şekline dönen melek :

— Görüyorsun, ben bir meleğim, Seni denemek için geldim. Binaenaleyh benim servete ihtiyacım yoktur, dedi. Fakat İbrahim Aleyhisselam :

— Ne olursan ol, ben verdiğim hibemden geri dönmem demekle sadakatım ve Cenabı Hakkın dostluğuna layık olmakla Allah sevgisinden başka hiç bir

sevgi kalbinde olmadığını isbatladı.

Bazıları İbrahim Aleyhisselam'a «HALİLÜRRAHMAN» denmesinin sebebi şudur ki; İbrahim Aleyhisselam'ın ikamet ettiği yerde şiddetli bir kıtlığın baş göstermesiyle Mısır'da bulunan bir dostuna bir miktar mal ile birkaç davar ve adamlar göndererek malın karşılığında buğday gönderilmesini istedi. Mısır'daki dostu İbrahim Aleyhisselam'ın bu dileğini yerine getirmeyince hizmetçiler eli boş olarak geri dönmek mecburiyetinde kalmışlardı. Nihayet memlekete yakın geldiklerinde, halk boş olarak döndüklerini sezmesin diye çuvallarına kum doldurarak hayvanlarına yükledikleri halde şehre girdiler. Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'ı durumdan haberdar etmişti. Yüklü hayvanlar kapıya geldiğinde; ahali: «Ya İbrahim bu senin Mısırlı Halilinden geliyor» demeleri üzerine İbrahim Aleyhisselam: «Hayır Halilim olan Rahman'dan geliyor» dedi. Çuvallar açılınca kumların buğday olduğunu gördüler ve bunun Allah'ın (C.C.) İbrahim Aleyhisselam'a bir ikramı olduğunu anladılar. Artık bundan sonra İbrahim Aleyhisselam'a Halilüllah veya Halilürrahman denilmeye başlandı. Doğrusunu Allah (C.C.) daha iyi bilir.

İSMAİL ALEYHİSSELAM'IN DOĞUMU

Vaktaki Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'a sayısız derecede mal ve mülk verdi. İbrahim Aleyhisselam kendisinden sonra kendisine varis olacak ve insanları irşad etmek için peygamberlikle görevlendirmek üzere bir oğlanın verilmesini Cenabı Haktan niyaz ve tazarru'da bulundu. Buna, son derece istekli idi. Sâre onun bu isteğini ve arzusunu iyi biliyordu. Kendisi kısır olduğu ve artık doğum yapamayacak derecede yaşlandığı için evlâd doğurmak kastıyla Ha-

cer'i İbrahim Aleyhisselam'a bağışladı ve onunla evlenmesine müsaade etti.

Hacer İsmail Aleyhisselam'a hamile olup hamilelik müddeti tamam olunca Hazreti İsmail'i doğurdu. Önce ibrani lisaniyle adı Eşmuyil konuldu. Sonra İsmail ile değiştirildi. Mânâsı «İşit Ey Rabbim»dir. İbrahim Aleyhisselam evlâd için Cenabı Hakk'a niyazı sonunda «İşit ey Rabbim» Yani: duamı kabûl eyle diyordu. Onun için İsmail Aleyhisselam'ı Cenabı Hak kendisine verince ismini bu mânânın mazmunu olan önce Eşmuyil, sonra İsmail koydu. İl İbrani lisanında Allah demektir.

İSMAİL (A.S.)'LE ANNESİNİN HAREME GÖTÜRÜLMESİ

İsmail Aleyhisselam'ın doğumuyla İbrahim Aleyhisselam son derece memnun olmuştu. Çocuğu daima yanında bulunduruyordu. Bir müddet sonra buna tahammül edemeyen Sâre, Hacer ile oğlunun başka bir yere nakledilmesini arzuladı ve bu hususta İbrahim Aleyhisselam'a teklif ve ricada bulundu. Cenabı Hakkın ilhamı ile de İbrahim Aleyhisselam Hacer ile küçük İsmail'ini alıp yola çıktı. Cebraîl Aleyhisselam'ın delâletiyle Mekke-i Mükerrreme tarafına yöneldi. Bugünkü Zemzem kuyusunun yanına geldiğinde Cebraîl Aleyhisselam: «Ya İbrahim Hacer ile oğlunu burada bırakman için Cenabı Hak emretti» diye Allah (C.C.)'in emrini bildirdi. İbrahim Aleyhisselam «Emir Allah'ındır» diyerek çocuğu ve annesini orada bırakıp geri döndü. Arkasına bakmadan yoluna devam etti. Hacer, ıssız, kimsesiz, ne suyu ne de bitkisi bulunan bu vadide tek başına nasıl kalabileceğine ve İbrahim (A.S.)'in bu hareketine hayret etti. Arkasına düşerek «Ya İbrahim! Yaaa İbrahim!» diye seslendi.

İbrahim Aleyhisselam arkasına bakmadan ve hiç cevap vermeden yoluna devam ediyordu. Hacer tazarru ederek «ey İbrahim, bu çocuk senin ciğer pâren olduğu halde bu ıssız ve susuz yerde bırakıp nereye gidiyorsun. Ben ise zayıf bir mahlukum. Burada ne yapabilirim? Bizi kime teslim edip gidiyorsun. Bunu kendin mi yapıyorsun yoksa Allah'ın emri midir bu.» dedi.

İbrahim Aleyhisselam artık ortamı müsait bulmuştu. Allah'ın emrine hatununun boyun eğeceğine inanınca: «Sizi Allah'a ısmarladım ve bu Allah'ın emridir» dedi. Hacer: «Öyle ise Allah bizi burada zayıf etmez. Ve: Allah bizim için kâfidir, O'na tevekkül ettim» dedi.

İbrahim Aleyhisselam onlardan tamamen uzaklaşıp kendisini göremeyecekleri bir yere varınca yüksek bir yere çıktı. Gönlü yanık ve gözleri kanlı yaşlarla dolu olduğu halde Cenabı Hakk'a şöyle niyazda bulundu.

رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي
زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ
فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ
مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ *

«Allahım! Zürriyetimden bir kısmını senin mukaddes olan evinin yanında ekinsiz bir vadide yerleştirdim. Ey Rabbimiz; dosdoğru namaz kılsınlar. Artık sen, insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meylettir. Onların şükretmeleri umulduğu için, kendilerini bazı meyvelerle rızıklandır.» (İbrahim Sûresi: 37).

Rivayette İbrahim Aleyhisselam onlardan ayrılırken yanlarına içi hurma dolu meşin bir dağarcık ve içi su dolu bir kırba bıraktı. Ve böylece Şam'a doğru gitti.

ZEMZEM KUYUSU

Artık Hazreti İsmail'in annesi Hacer, oğlunu emziriyor ve bırakılan sudan içiyordu. Nihayet kırbada ki su bitti. Hem kendisi hem de oğlu susamıştı. Hazreti Hacer çocuğun susuzluktan kıvranarak toprak üstünde yuvarlanmağa başladığını gördü. Çocuğun bu acıklı haline tahammül edecek takatı kalmamıştı. Çocuğu yerinde bırakarak etrafta su aramak kastıyla biraz ötede kendilerine en yakın bir yer alan Safa tepesinin üstüne çıktı. Sonra vadiye bakıp bir kimse görebilir miyim diye bakmağa başladı. Fakat burarlarda hiç bir insan bulunduğunun tek bir emmaresini göremiyordu. Bu kez Safa tepesinden vadiye doğru inmeye başladı. Vadiye varınca entarisinin eteğini toplayarak müşkül bir işle karşılaşan bir insanı azmiyle koştu. Nihayet vadiyi geçip Merve mevkiine geldi. Orada biraz durakladı. bir kimse görebilir miyim diye etrafına baktı. Fakat hiç bir kimse göremedi. Bu suretle Safa ile Merve arasında yedi sefer gidip geldi.

Peygamber efendimiz Sallallahü Aleyhi Ve Sellem : «Bunun için insanlar (hac edenler) Safa ile Merve arasında (7 defa) sa'y ederler» buyurmuştur.

Hazreti Hacer Validemiz (R.A.) son defa Merve üzerine çıktığında bir ses hissetti. Ama kimse görünmüyordu. Kendi kendisine «Sus da iyi dinle» dedi. Sonra dikkatle dinledi. Bu sesi evvelki gibi bir daha işitti. Bunun üzerine:

— «Ey ses sahibi, sesini duyur. Eğer bize yardım

edecek güçte isen kendini göster ve bize yardım et» dedi.

Böyle der demez hemen ZEMZEM kuyusunun bulunduğu yerde bir şahıs görüldü. Bu, Cebraîl Aleyhisselamdı. Cebraîl (A.S.) ayağının topuğu ile veya kanadıyla yeri kazıyordu. Bir rivayette İsmail Aleyhisselam'ın topuğunu yere vurdu ve o esnada su zuhur etti. Hz. Hacer yetişip suyun etrafını havuz gibi yapmaya başladı. Bir taraftan havuz yaparken diğer taraftan da kırbasını doldurmaya çalışıyordu. Su ise yerinde kaynıyordu.

Resûlî Ekrem Aleyhisselam İbni Abbas'tan edilen bir rivayette şöyle buyurdu.

يَرْحَمُ اللَّهُ أُمَّ إِسْمَاعِيلَ لَوْتَرَكْتَ زَمْزَمَ أَوْ قَالَ
لَوْلَمْ تَعْرِفْ مِنَ الْمَاءِ لَكَأَنْتَ عَيْنًا مَعِينًا

«Allah İsmail Aleyhisselam'ın annesi Hacer'e rahmet etsin. Eğer O Zemzem'i kendi haline bıraksaydı da suyu avuçlamasaydı, muhakkak ki Zemzem akar bir ırmak olurdu.»

Rivayete göre Hz. Hacer suyun etrafını sed ederken şöyle bir ses duydu. «Suyun sızmasından korkma, Allah (C.C.) bu çeşmeyi senin oğlun için çıkarttı. Bir daha artık kaybolmaz, kullanmakla tükenmez, bu su uzak diyarlara eşrafa hediye olarak götürülecektir.» denildi. (Rabdat'üs-Safa : 176)

Hacer Radiyallahü anha bu sudan içti. Süt olup çocuğuna emzirdi. Cebraîl Aleyhisselam Hz. Hacer'e şöyle dedi.

— Zayi ve helâk oluruz diye sakın korkmayasınız. İşte şurası Beytullah'ın yeridir. O Beyti şu çocukla babası yapacaktır. Muhakkak ki Allah o işin ehli-

ni zayı etmez.

Beyti Haram'ın yeri tepe gibi olup yerden yüksekçe idi. Uzun zaman seller sağını, solunu kazıp götürmüştü. Ama temelleri duruyordu.

Hız. Hacer bu hal üzere yaşarken günün birinde Yemen tarafından gelen ve aslen de İbrahim Aleyhisselam'ın amcazadeleri olup zamanla Yemen'de yerleşen Cürhüm adlı bir kabile oraya uğradı. Bunlar Keda yoluyla gelip Mekke'nin alt tarafına indiler.

Cürhümlüler orada bir kuşun dolaşmakta olduğunu görünce o mahalde suyun bulunduğunu ümid ettiler. Durumu aramak üzere iki adam gönderdiler. Onlar da yaptıkları araştırma neticesinde suyu ve Hız. Hacer ile oğlunu buldular. Durumu kabileye bildirdiler. Cürhümlüler suyun bulunduğu mahalle gelip Hız. Hacer'le görüştüler. Ve Hız. Hacer'e:

— «Bizim de burada yerleşmemize müsaade eder misin?» dediler.

Hız. Hacer:

— «Suda bir hak iddia etmemek ve suyun mülkiyeti bize ait olmak üzere yerleşebilirsiniz.» dedi.

Onlar da Hız. Hacer'in bu teklifini olumlu buldular ve burada yerleştiler. Ünsiyet muhtaç olduğu bir dönemde Cürhümlülerin gelip burada yerleşmesi yine de Hız. Hacer'in muvafakatıyla oldu.

Cürhümlüler kendi kabilelerine de haber vererek onlar da davarlarını alıp Mekke'ye geldiler. Cürhümlülerden başka akrabalıkları bulunan Kutayra adlı bir kabile de Mekke'ye geldi. Cürhümlüler Mekke'nin üst tarafına, Kutayhılar da alt tarafına yerleştiler. Her iki kabile de İsmail Aleyhisselam ve annesine son derece hürmet gösterdiler. Cürhümlüler içinde büyü-yüp gelişen Hız. İsmail, onların lisanı olan arapçayı kendilerinden öğrendi.

Cebrail Aleyhisselam İsmail Aleyhisselam ile an-

nesinin durumlarını İbrahim Aleyhisselam'a bildirdi. İbrahim Aleyhisselam buna son derece memnun oldu. Ve bundan sonra senede bir defa Sila-ı rahm için Mekke-i Mükەرreme gider, Harem-i Şerifi ve ailesi ile oğlunu ziyaret eder dönerdi.

MELEKLER'İN İBRAHİM ALEYHİSSELAM'A MÜJDE GETİRMESİ

Şeriki ve naziri olmayan Yüce Allah vaktaki İbrahim Aleyhisselam'a Hz. Hacer'den İsmail Aleyhisselam'ı ihsan buyurdu. Hz. Sâre dahi Cenabı Haktan kendisine bir çocuğun vermesini talep ve niyaz eyledi.

Mü'tefikât mıntıkasındaki ahaliye peygamber olarak gönderilen Lût Aleyhisselam bir türlü bu kavmi yola getirememişti. Onlara yaptığı nasihat kendilerine fayda vermemişti. Onlar kendi kötü adetlerinde alabildiğine haddi aşmışlar hele fuhuşta son derece haddi tecavüz etmişlerdi.

Azaba müstahak olan bu kavmin helâki için Cenabı Hak, Cebrail Aleyhisselam ile birkaç Melek göndermişti. Bu Melekler aynı zamanda İbrahim Aleyhisselam'm da Sâre'den doğacak bir oğlanın müjdesini vermekle de görevlendirilmişlerdi.

Melekler Lût Aleyhisselam'a uğramadan önce, insan suretine girerek İbrahim Aleyhisselam'ı ziyaret ettiler. Bir kaç gün misafirsiz kalan İbrahim Aleyhisselam bu nurani simaları görünce son derece sevindi. Kendilerine bir buzağı keserek kebab etti. Yemeklerini önlerine koyduğunda misafirler: «Yemeğin ücretini almazsan yemeyiz!» dediler. İbrahim Aleyhisselam zaten ben de ücretsiz yedirmem demesi üzerine «peki ücreti nedir?» diye sordular. İbrahim Aleyhisselam «başlangıçta besmele çekmek, sonunda da Allah'ı hamd etmektir» dedi. Bunu duyan Cebrail (A.S.)

dönerek «Cenabı Hak İbrahim'i boşuna HALİL (dost) edinmemiştir» dedi ve kendilerini tanıttırıp geliş sebeplerini bildirdiler. Cenabı Hak bu hususta şöyle buyuruyor.

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا
سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ
حَنِيدٍ * فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لَا تُصِلُ إِلَيْهِ تَكْرَهُهُمْ
وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَحْزَنْ إِنَّا أُرْسِلْنَا
إِلَى قَوْمٍ لُوطٍ *

«Zatı Üluhiyyetime yemin ederim ki: Muhakkak bizim elçilerimiz İbrahim'e (A.S.) müjde ile geldiler. İbrahim (A.S.)'e selam dediler. O da onlara selam dedi. Meleklerle selamlaştıktan sonra gecikmeden misafirlere kebab ettiği bir dana getirdi. Vaktaki İbrahim Aleyhisselam misafirlerin ellerini pişmiş danaya uzatmadıklarını gördüğünde bundan hoşlandı ve onlardan korktu. —Melekler İbrahim Aleyhisselam'ın korktuğunu anlayınca: — «Korkma ya İbrahim. Biz korkulacak kimseler değiliz, zira Allah tarafından Lût kavmine gönderilmiş elçileriz.» demekle İbrahim Aleyhisselam'ın korkusunu giderdiler. (Hud Sûresi: 69-70)

Daha önce Cenabı Hak Semûd kavmini helâk etmişti. Bu kez Lût (A.S.)'un kavmi tuğyanlığında ileri gittiklerinde Cenabı Hakk'ın elçileri İbrahim Aleyhisselam'a inerek ona bir çocuk ihsan olunacağı ve Lût kavminin de helâk olacakları haberini verdiler. Ve İbrahim Aleyhisselam'ın yanına girdiklerinde kendi-

sine selam verdiler.

— «Bizden senin üzerine selâmet olsun, zira sana, tazim için selam ederiz» dediler.

İbrahim Aleyhisselâm da :

«Benim tarafımdan da size selâm olsun,» dedi.

Fahri Razi ve Hazin tefsirlerine göre Cenabı Hakk'ın bu elçileri (İbni Abbas'dan ettikleri rivayete nazaran) Cebrail, Mikâil ve İsrafil Aleyhimüsse-lâm'dı.

Müjdeden maksat : Çocuk olacağını beyan etmeleridir. Zira İbrahim Aleyhisselâm ile zevcesi Hz. Sâ-re, çocukları olmaktan ümitlerinin kesik olduğu bir devrede, Meleklerin kendilerinden İshak ve İshak'tan da Yakub Aleyhisselâm'ın doğacağı beyan etmeleri onlar hakkında büyük bir müjde idi. Veyahut müjde-den maksad Lût Aleyhisselâm'm kurtuluşu ve kavminin helâk olacağı haberini vermeleridir.

Bu Ayet-i Celile bize bir eve misafir olarak gidildiği vakit her şeyden önce evvelâ hane sahibine selam vermek ve ev sahibinin de yine selamla mukabele etmek olduğu dersini veriyor. Çünkü Melekler her şeyden önce İbrahim Aleyhisselâm'a selamla konuştukları gibi, İbrahim Aleyhisselâm da onlara selam ile karşılık verdiğini Cenabı Hak bildiriyor.

Cenabı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'deki beyanları bizim için öğretici vâfını haiz olduğu bir gerçektir. «Selâm» lafzında selâmet ve emniyet için dua olduğu gibi, selamlaşan iki kişi arasında muhabbet olup adavet olmayacağına delâlet etğinden İslâm dininde mü'minlerin biri diğeriyle selam alıp vermeleri meşrû kılınmıştır. Selâm vermek sünnet amma selâmın cevabını vermek farzdır. Binaenaleyh selâm alıp vermenin Allah (C.C.) rızasına muvafık eski bir dinî merasim olup, gerek peygamberler Aleyhisselâm'dan ve gerekse Melekler'den irsen intikal edilmiş eski bir

âdet olduğuna bu Ayet-i Kerime parmak basıyor.

Şu halde Müslüman için selamlaşmadan başka her hangi bir karşılaşma merasimi yoktur. Baş eğmek veya günaydın demekle selâm vermek müslüman olmayanların karşılaşma merasim şeklidir.

Fahri Razi'nin beyan ettiğine göre onbeş günden-beri İbrahim Aleyhisselam'a misafir gelmemiştir. Vaktaki hiç görmediği güzel simalar evine misafir olarak geldiğini gördü. Hemen misafirlerine kebab yapıp ikramda bulundu. Amma misafirler sofraya elini uzatmamıştı. İbrahim Aleyhisselam buna hoşlanmadı ve kendilerinden şüphelendi. Çünkü misafirin ev sahibinin yemeğini yememesi o zaman âdeti vechiyle ev sahibine karşı bir kötülük beslediğinin alâmeti idi. İbrahim Aleyhisselam bu sebepten dolayı «Acaba bana karşı bir kötülük yapmak mı istiyorlar» diye düşündü ve korktu.

Melekler için hakikatını ve İbrahim Aleyhisselam'ın korktuğunu sezince, kendilerinin Melek olduklarını ve geliş sebeplerini beyan ettiler.

İbrahim Aleyhisselam misafiri son derece sever ve misafirsiz yemek yemesi pek nadir olurdu. Saha-vet ve cömertliğinde nazir ve benzeri bulunmayan ali cenab bir zattı. Hatta misafiri gelmediği anlarda, yollara çıkar, misafir arardı. Yoldan giden yolcuları misafir etmek ve onlara yemek yedirmek için evine davet ederdi. İşte bu âdetine binaendir ki misafirler evine geldiğinde onların aslını faslını sormadan zaman geçirmeksizin yapacağı ilk iş misafirlerine nefis bir kebab hazırlamak oldu. — Misafire ikram, İslâm dininin en mühim ahlakından birisidir. Resuli Ekrem (S.A.V.) bir hadisi şeriflerinde mealen «Allah ve ahiret gününe inancı olan misafirine ikramda bulunsun.» buyuruyor.

Melekler kendilerini bildirdikten ve Lût Aleyhis-

selam'ın kavminin helâk edilmesine memur olduklarını açıkladıktan sonra İshak Aleyhisselam'm da müjdesini verdiler. Cenabı Hak ayeti Celileyi devamla şöyle beyan buyuruyor.

وَأَمْرَاتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ
وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ * قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَإِذَا
وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ
عَجِيبٌ *

«İbrahim Aleyhisselam'ın zevcesi —Sâre— perde arkasında ayakta duruyordu. Bu konuşma üzerine güldü.

— Biz Azimüş-şân melekler vasıtasıyla Sâre'yi İshak ve İshak'ın arkasından Yakub'un doğacaklarını müjdeledik.

(İbrahim (A.S.)'ın ailesi:) Vay, dedi. Ben bir koca karı, kocam da ihtiyar olduğu halde doğuracak mıyım? Bu, cidden şaşılacak bir şey. (Hud: 71-72)

Fahri Razi ve Kadi Beyzavi'nin beyan ettiklerine göre bu konuşmalar esnasında, İbrahim Aleyhisselam 120, Hz. Sâre de 99 yaşında idi.

Hülasetül Beyan tefsiri, İbrahim suresinin tefsirinde; İsmail Aleyhisselam dünyaya geldiğinde İbrahim Aleyhisselam 99, İshak (A.S.) dünyaya geldiği vakit 112 yaşında olduğunu nakleder.

Hız. Sâre son derece hayrette kalıp hayretler içinde :

— «Nasıl olur ki, benim gibi çocuk doğuracak devreyi bitirmiş bir kadın doğurabilir? Halbuki kocam da ihtiyarlık çağımdadır. Şu halde bu söylemiş ol-

duğunuz şey gayet garip bir şeydir.» demesi üzerine Melekler :

قَالُوا اتَّعَجِبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحِمَتُ اللَّهِ
وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

«Sâre, sen Alah'ın emrinden hayret mi edersin? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun ey ehli beyti Nübüvvet. O, övülmeğe lâyıktır, rahmeti boldur.» dediler. (Hud: 73)

Hz. Sâre, İbrahim Aleyhisselam üzerine Melekler gelip gittiğini müşahede ederken birçok harikulâde mucizelerin zuhurunu gördüğü halde, Meleklerin beyan ettiği bu harikulâdeye hayret edince, Melekler de onu hayretle karşıladılar ve şöyle dediler.

«Sen Allah'ın emrinden şaşıyor musun? Yani Allah'ın rahmet ve bereketi sizin üzerinize nazil olduğunu her vakit gördüğün halde birtakım hârikaların zuhurunu Cenabı Hakk'ın size tahsis buyurduğunu bildiğin halde nasıl hayret edip şaşıyorsun. Allah Teâlâ her şeye kadir bir yaratıcı olunca, sana bir oğlan verip seni bu nimetle dahi ikram edeceğinden mi şaşıyorsun?»

Şaşılabilecek bir şey yok. Allah'ın işinde, adalet belirli şekliyle cereyan edince, elbette değişmez bir kanun anlamına gelecek değildir. Allah (C.C.) irade buyurduğu bir rahmeti ve bereketi icabı, onu kaldırır ve ortaya adetin hilafına şekiller çıkarır. Buradaki rahmet ise bu aileye muhabbet beslemesi ve onlardan gelecek mü'minlere vaad edilen berekettir. Aslında bizim âdetin hilafı olarak gördüğümüz o şeyler de ilâhi kanunlara göre cereyan etmektedir ama biz onların mahiyetini bilmemekteyiz. Çünkü biz mevcudat-

taki bu hadiseleri içine alacak genel bir kıyas meto-
dundan mahrumuz.

Allah (C.C.)'ın iradesini kendi bildikleri ilâhi ka-
nunlarla sınırlandırmak isteyenler Allah Teâlâ'nın
kitabında belirttiği gibi ulûhiyetin mahiyetini bilme-
yenlerdir. Allah'ın koyduğu kanunlarla Allah'ı sınır-
landırmaya kalkışmak da yine bu bilgisizliğin neti-
cesidir. Şüphesiz Alah'ın iradesi hudutsuzdur. Kendi-
sinin koyduğu kanunlarla mukayyed değildir.

Evet bu kâinattaki kanunları Allah Teâlâ takdir
buyurduğu hikmetine göre yürütür. Şu kadar var ki,
bu yürütme ayrı şey, Allah'ın bu kanunlarla mukay-
yed olduğu ayrı şeydir. Muhakkak ki bu kanunlar
Allah'ın takdirine göre cereyan eder ve her seferin-
de takdiri ilâhi onların infâzını temin eder. Yoksa
kendiliğinden, otomatikman olmaz. Şayet takdiri ilâ-
hi bu kanunlardan herhangi birisini bir seferinde alı-
şagelmiş olan cereyan tarzının dışında başka bir şe-
kilde cereyan etmesini irade buyurursa, Allah'ın tak-
diri şüphesiz yerini bulur ve bu kanunlar bu yeni tak-
dirin karşısında bir engel olarak dikilmezler. Çünkü
bütün kâinat kanunlarının altında toplandığı en bü-
yük kanun irade-i ilâhinin enginliği ve mutlaklığı ka-
nunundur. Ve her defasında tahakkuk eden şeyler
Allah'a has bu engin irade gereğince tahakkuk eder.

Meselâ bu noktaya gelince Hazreti İbrahim, Al-
lah'ın elçilerine güvendi ve getirdikleri müjdeyle gön-
lü huzur buldu. Ama bu müjde haberi ona kardeşi
oğlu LÛT'un ve kavminin başına gelecekleri unut-
turmadı. O da biraz yukarda, kuzey taraflarında ika-
met ediyordu. Meleklerin onlara gönderilerek helâk
oluşlarını bir türlü aklından çıkaramıyordu. Hazreti
İbrahim'in şefkatli ve merhametli tabiatı bir kavmin
toptan yok olup gitmesine tahammül edecek güçte
değildi.

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى
يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ * إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ
مُنِيبٌ *

«İbrahim'in korkusu gidip de müjde kendisine ulaşınca Lût kavmi hakkında bizimle tartışmaya girdi.

Doğrusu İbrahim çok içli, yumuşak huylu ve kendisini Allah'a vermiş bir kimseydi.» (Hûd: 74-75)

Fahri Razi ve Hazin'in beyan ettiklerine göre İbrahim Aleyhisselam'ın mücadelesi meleklerdir. Cenabı Hak ile değildir. Bu mücadele halka karşı olan kalbinin inceliğinden, şefkat ve merhametinden ve güzel şefaath kabilinden olduğundan iyi ve makbûl bir mücadeledir. Melekler Allah (C.C.), tarafından Lût kavminin helâkine memur olduklarını beyan edince İbrahim Aleyhisselam ilâhi emrin mutlak olup, acele etmeyip te'hiri caiz olacağını beyan ederek muayyen bir müddet te'hir edilirse belki Lût kavmi tevbe eder de hallerini islah ederler diye düşünüyordu.

Halim olan bir kimse her türlü sinirlendirici şeylere sabreder, tahammül eder ve kızıp galeyana gelmez. İçli kimse ise her duasında Allah'a yalvarır, takvadan ayrılmaz. Kendisini Allah'a adanmış olan kişi ise Rabbinden başkasını düşünmez. Bütün bu vasıflar Hazreti İbrahim'i, Lût peygamberin ve kavminin akibeti ile ilgili hususlarda meleklerle tartışmaya sevk ediyordu. Her ne kadar biz bu tartışmanın ne şekilde cereyan ettiğini bilmiyor isek de Allah'ın hükmünün

yerini bulunca tartışılacak bir şey kalmadığını Kur'-ân-ı Kerim'in tafsîlâtından anlıyoruz.

يَا اِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا اِنَّهٗ قَدْ جَآءَ اَمْرٌ
رَّبِّكَ وَاِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُوْدٍ *

«Ey İbrahim, bundan vazgeç. Zira Rabbinin fermanı gelmiştir onlara, muhakkak geri çevrilmeyecek bir azap gelmektedir.» (Hûd: 76)

LÛT ALEYHİSSELAM'IN KAVMİNİN HELÂKİ

Konumuz Lût Aleyhisselam ve kavmiyle her ne kadar ilgili değil ise de, ayet-i celilenin siyakıyla mevzu buraya dayanmışken okuyucularımın zihninde belki bir merak uyanır ve «acaba Lût Aleyhisselam'ın kavminin akibeti ne oldu?» sorusunun cevabını almak ister düşüncesiyle kısa da olsa Kur'an-ı Kerim'in ışığı altında bir malumat vermek istedim. Ayrıca bu kıssada akıl sahipleri ve düşünebilenlere çok büyük bir ibret dersi olduğu için bu konuyu da buraya derc ettim.

«Ey İbrahim, bundan vazgeç. Zira Rabbinin fermanı gelmiştir. Onlara, muhakkak geri çevrilmeyecek bir azap gelmektedir.»

Şüphesiz bu ilahi emir karşısında İbrahim Aleyhisselam ile eşinin kıssasını kesmek üzere kapanırken daha başka bir sahnenin perdeleri açılıyor. Haraket ve dehşet dolu Lût Aleyhisselam'ın ve kavminin kıssasının yer aldığı sahne karşımıza çıkıyor.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِیْءَ بِهٖمْ وَضَاقَ
بِهٖمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا یَوْمٌ عَصِیْبٌ *

«Elçilerimiz Lût'a gelince onların gelmelerinden endişeye düştü. Çok sıkıldı ve: «İşte çok çetin gün» dedi.» (Hûd: 77)

Lût Aleyhisselam, kavminin durumunu biliyordu. Onların ne bozuk fıtratta olduklarını ve ne kadar garip ve anormal hareketler yaptıklarını görüyordu. Çünkü onlar; kadınları bırakıp erkeklerle temasta bulunuyorlardı. Cenabı Hakk'ın canlıları çift olarak yaratmasındaki hikmete karşı gelip fıtrat dışı hareketler yapıyorlardı. Neslin çoğalması ve birleşmedeki zevk ancak Allah (C.C.)'m fıtrata koyduğu şekillerle elde edilebilirdi.

Beşeriyet birçok anormal ve ahlâk dışı marazi haller bilmektedir. Ama Lût Aleyhisselam'ın kavminin yaptığı hareket, son derece iğrenç ve tuhaf bir hareketti.

Lût Aleyhisselam misafirlerinin gelişinden sıkılır. Çünkü O, kavminin başına getirecekleri akibetleri iyi biliyor ve misafirlerinin kavminin elinden çekeceklerini anlıyordu.

«İşte çok çetin bir gün» dedi.

Ve o sıkıcı gün başladı.

Lût Aleyhisselam daha önce misafirlerini tanımadı. Yalnız misafirlerinin güzel sûretli olmaları kavminin kendilerini görüp kötülük yapma teşebbüsüne girecekleri endişesine kapıldı. Bunun için kapılarını sıkıca kapadı. Kimsenin misafirlerinden haberi olmaması için durumu gizli tutmaya çalıştı. Fakat güfür üzerinde olan karısı fırsat bulup kavmini misafirlerin gelişinden haberdar etmeye muvaffak oldu. Kavmi kötülük yapmak üzere harekete geçti.

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهَرِّغُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ
أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي
أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ *

«Kavmi ona koşa koşa geldiler. Daha önce de kötü işler yapıyorlardı. Lût (A.S.): Ey kavmim işte kızlarım. Bunlar, sizin için daha temizdir. Allah'dan korkun da misafirlerimin önünde beni rüsvay etmeyin. İçinizde akıllı erer kimse yok mudur?» dedi.

Sanki kavmi sar'aya tutulmuş gibi ne yaptıklarını bilmeyerek geldiler.

«Daha önce de kötü işler yaparlardı.»

Zaten bundan dolayı Lût Aleyhisselam misafirlerinden sıkıntı duymuştu. Bu yüzden günün çok sıkıntılı ve çetin olduğunu söylemişti. Sıkıntılı günden bu yüzden yanmıştı.

Hazreti Lût (A.S.) evine dolup taşan kavminin hummalı birer deli gibi olduklarını görüyordu. Kavmi onu ve yüce misafirlerini tehdid etmeye başladılar. Lût Aleyhisselam ise onların fitratına hitabediyor ve uyandırmak istiyordu onları. Allah'ın insanlar için yarattığı diğer cinslerle birleşmeye çağırıyordu. O sırada evinde kendi kızları da bulunuyordu. Dilerlerse ve huylarından vazgeçerlerse onları kendilerine nikâhlayabileceğini ve böylece deliliklerin son bulacağını, kızgın şehvet ateşlerinin söneceğini bildiriyordu.

«Ey kavmim. İşte kızlarım bunlar, sizin için daha

temizdir...»

Temizliğin bütün mânâsıyla temizdir bunlar Ruhları temizdir. Bedenleri temizdir. Ve onlar temiz fıtrata uyarlar. Tertemiz duygularla doludurlar. Fıtratları temizdir, dinleri temizdir... Kudret sahibi yaratıcı onları tertemiz olarak yaratmıştır. Ve hayatın gelişmesi için müsait bir fıtratta halk etmiştir.

«Allah'tan korkun da...»

Hazreti Lût (A.S.) sırf ruhlarının bu inceliğine dokunmak için bunu söylüyor. Çünkü önce fitri duygularına temas eti ama anlamadılar.

«Misafirlerimin yanında beni rüsvay etmeyin...»

Şimdi de sırf onurlarına dokunmak ve bedevilerde geçerli olan misafirperverlik geleneğini harekete geçirmek için bunları söylüyor.

«İçinizde akıllı erer kimse yok mudur?...»

Şu halde mesele bir akıllılık ve akılsızlık meselesidir. Bunun yanı sıra da fıtrat bozukluğu, din ve mürüvvet meselesidir. Ne var ki, bunların hiç birisi o bozuk fıtratl kimselere hiç de tesir etmiyor. Kokuşmuş ölü kalpleri uyarmıyor. Anormal heyecanlar ve sapık hareketler yine olduğu gibi seyrini devam ettiriyor.

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ
لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ

«Dediler ki; «Senin kızlarında bir hakkımız olmadığına biliyorsun. Bizim ne istediğimizi de bilirsin...»
(Hûd: 79)

Biliyorsun ki, eğer biz senin kızlarını almak istesek onlarla evlenirdik. Bu bizim hakkımızdır. «Ama sen bizim ne istediğimizi de bilirsin...» Bu, o habis ve iğrenç fiile işaret eden habisane bir sözdür...

Hazreti Lût yalnızlığını hissediyor ve elleri birden yana düşüyor. Koruyan kimsesi yoktu. Bu çok çetin günde güçsüz, kuvvetsiz kalmıştı. Birdenbire dudakları açılıyor ve son derece acıklı birkaç kelime dökülüyor.

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوَى إِلَىٰ رُكْنٍ
شَدِيدٍ *

«Keşke size yetecek bir kuvvetim olsaydı ve sağlam bir yere sığınsaydım» dedi... (Hûd: 80)

Bunu söylerken de meleklere dönüyordu. Onlar aydın yüzlü kimseler ama güçlü değiller. Onlara dönüyor ve bir güç ve dayanak bulmak istiyor onlardan. Keşke onların kendisini koruyacak bir gücü, bir sığınacak kucağı bulunsaydı da ellerinden kurtulsaydı...

O çetin ve zor anda Hz. Lût (A.S.) çok sağlam bir noktaya dayandığını unutmuş bulunuyor: Elbetteki Allah dostlarını yalnız bırakacak değildi. Nitekim Peygamber Aleyhisselam efendimiz bu âyet-i Kerimeyi okurken şöyle buyurmuştur. «Allah'ın rahmeti Lût'un (A.S.) üzerine olsun. Halbuki belini ne kadar sağlam bir noktaya dayıyordu.»

Hazreti Lût sıkılıp bu çetin hallerle pençeleşirken elçiler ona, dayandığı o sağlam dayanağı hatırlatıyorlar:

قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ
فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ
أَحَدٌ إِلَّا أَمْرَاتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ
مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ *

«Ey Lût, biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana il-
semyecekler. Bir ara geceleyin ailenle birlikte yola
çık, karının dışında kimse geri kalmasın. Doğrusu on-
ların başına gelen onun da başına gelecektir. Onların
başına gelecek sabahleyindir. Daha sabah yakın de-
ğil mi?» dediler... (Hûd: 81)

Yani gecenin bir kısmında burayı terkedip gidin.
Sizden kimse geri kalıp onların içinde bulunmasın,
çünkü onların helâk olacağı zaman sabahleyindir.
Şehirde kalan herkes helâk olacak, onlarla birlikte
yok olup gidecektir...

«Daha sabah yakın değil mi?..»

Bu sual Hazreti Lût'un (A.S.) bunca sıkıntıdan
sonra rahatlanmak içindir. Vaktin yakınlığını, başla-
rına gelecek olanı belirtmek içindir. Yakındır yakın...
Şafak atar atmaz o acı akibet gelecektir... Sonra Lût
Aleyhisselam'ın kendi gücüyle yapamadığını Allah
Teâlâ yüce kudretiyle yapıyor.

Son sahne, batış ve yok oluş sahnesidir. Lût Pey-
gamberin kavmine yaraşan o korkunç felâket sah-
nesidir.

Cebrail Aleyhisselam Lût Aleyhisselam ile etba-
nı geceleyin şehirden dışarı çıkarmış ve arkalarına
bakmadan yollarına devam etmelerini tembih et-
mişti.

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا
عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ * مُسَوَّمَةٍ
عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ *

«Emrimiz gelince onların altını üstüne getirdik. Rabbinin katında işaretlenmiş yığın yığın sert taş yağdırdık üzerlerine. Bunlar zalimlerden hiç bir zaman uzak olmayacaktır.» (Hüd: 82-83)

Buyruğun tatbik edilmesi anı gelince... «Onların altını üstüne getirdik...» Bu ifade her şeyi altüst edip bütünüyle silip süpüren ve ortadan kaldıran tam bir felâket tasvir etmektedir. Bu altüst oluş tıpkı onların insanlıktan çıkıp da hayvanlık derecesine düşen altüst olmuş tabiatlarına uymaktadır... Hatta onlar hayvandan da aşağılaşmışlardı. Çünkü hayvan hayvandır ve belirli bir hudud gelince durur. Bunlar ise hiç bir hudut tanımıyorlardı.

«Yığın yığın.» Üst üste inen bu taşlar «Rabbin katında işaretlenmişti..» Tıpkı yığınlarca sürülerin işaretlenip öyle otlağa salınışı gibi.

Sanki bu taşlar da özel şekilde bunlar için yetiştirilmiş ve işaretlenmiş, gerekli olduğu zaman kullanılmak üzere çoğaltılmış sürüler gibi.

Bu şaşılacak derecede güzel tasvirin insan hissi üzerinde ayrı bir tesiri vardır. Hiç bir açıklama bundan daha fasih olmayacağı gibi, bu tesir tonunu da, daha güzel ifade edemez.

«Bunlar zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır...»

«Onlar yakındır. İstendiği zaman hemen gelir. Gerektiği zaman atılır ve yerli yerince isabet eder.»

Bu gün yer yüzünde eski kavimler gibi zulüm ve

tehakküm edenler Allah'ın emirlerini çiğneyip hak ve hukukka, helâl ve harama riayet etmeyenler bil-melidirler ki onlar için de Allah'ın hazırlanmış böy-lesi bir azabı gelecek ve onları saracaktır. Ama hadi-selerden ibret edip tevbe eder ve Allah'a dönerlerse Allah gafur ve Rahimdir.

Lût Aleyhisselam'ın kıssasını burada noktalar-ken tekrar asıl mevzuumuz olan Ceddül Enbiya İbra-him Aleyhisselam'ın kıssasına dönelim.

HAZRETİ İBRAHİM'İN OĞLUNU KURBAN ETMEĞE GÖTÜRMESİ

Rivayete göre İbrahim Aleyhisselam'ın çocuğu ol-madığı devrelerde, Cenabı Hak kendisine bir oğlan verirse onu Alah (C.C.) yolunda kurban edeceğine dair vaad etmişti. Vaktaki kendisine oğlan verildi. Ve yürümek çağına erişti. İbrahim Aleyhisselam yaptığı bu nezrini unutmuş olduğu halde, eski adeti üzere Mekke-i Mükەرreme'yi ziyarete gitmişti. Ziyareti es-nasında Mekke'nin Kurban kesilen yerinde uykuya daldığı bir sırada rüyada: «Ya İbrahim! Nezrini ye-rine getir. Allah'ın emrine binaen oğlunu kurban et» diye seslendiğini gördü. Uykudan uyanınca rü'yası-nın Rahmani olup olmadığı hususunda şüpheyeye düş-tü. İkinci ve üçüncü gecelerde de aynı rüyalar teker-rür edince artık gördüğünün gerçek olduğuna ka-naat etti ve Allah'ın emrine itaaten oğlunu kurban etme hazırlığını yapmaya başladı.

Kurban etmek üzere götürdüğü oğlunun İsmail Aleyhisselam veya İshak Aleyhisselam olduğu hak-kında ihtilaflar olmuş ise de en kuvvetli görüş İsmail Aleyhisselam oluşudur.

İbrahim Aleyhisselam hicreten sonra artık kav-minden ve akrabasından uzak kalmıştı. Bu büyük adam böylesine bir yalnızlık içinde yaşamakta iken

Rabbine yöneldi. Bütün benliği ile O'na yönelerek mü'min evlât ve kendisinden sonra kalacak hayırlı ve salih bir evlâd niyaz etmeye başladı.

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ *

«Rabbim, bana salihlerden olacak bir çocuk ver diye dua etti.» (Saffat: 100)

Herşeyi bir tarafa atıp temiz bir kalp ile Rabbi-ne gelen bu halis ve salih kulunun duâsını Cenabı Hak kabul buyurdu..

فَبَشِّرْهُ بِغُلَامٍ حَلِيمٍ *

«Biz de ona yumuşak huylu bir oğlan müjdeledik.» (Saffat: 101)

O oğlan Allahu âlem İsmail'dir. Sözün ve sürenin gelişi, müjdelenen çocuğun İsmail Aleyhisselam olduğuna işaret ediyor. Çünkü kurban olma hususu ikmal olunduktan sonra, İshak Aleyhisselam ile ayrıca müjdelendiğini haber veriyor. /

وَبَشِّرْهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ *

«Ona Salihlerden bir Peyagmber olmak üzere de İshak'ı müjdeledik.» deniliyor. (Saffat: 112)

Daha çocukken Rabbinin «Halim» diye vafsettiği Hazreti İsmail'in bu hilminin alamet ve eserini göreceğiz. Ehlü iyalinden uzak düşmüş, kimsesiz bir muhacirin, duyduğu sevinci tasavvur edebiliriz. Rabbinin «HALİM» olarak tavsif ettiği bu çocuğun doğmasıyla Hazreti İbrahim'in ne derece sevindiğini tahmin edebiliriz.

HAZRETİ İBRAHİM'İN RÜ'YASI

Şimdi İbrahim Aleyhisselam'ın hayatında, hatta bütün insanlık hayatında bir eşi görülmemiş çapta büyük, aynı zamanda şerefli bir sahneyi seyretmenin vakti gelmiştir. Allah'ın müslüman ümmete bir imtisal örneği olarak sunduğu, babaları İbrahim Aleyhisselam'm hayat hikâyesinden önemli bir kıssayı serdetmenin zamanı gelmiş bulunmaktadır.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَابُنَيَّ إِنِّي أَرَى فِي
الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا
أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنْ
الصَّابِرِينَ *

«Vaktaki çocuk kendisinin yanısıra yürümeye balşadı. «Ey oğulcuğum, doğrusu ben uykuda iken seni boğazladığımı görüyorum, bir düşün ne dersin?» dedi. «Ey babacığım, ne emrolundunsa yap, Allah dilerse, beni sabredenlerden bulacaksın» dedi.» (Safat : 102)

Fahri Razi, Hazin ve Kadi'nin açıkladıklarına göre, İbrahim Aleyhisselam bu rü'yayı arefe gününden bir gün evvel görmüştü. Fakat bunun Rahmani veya şeytani olduğunda şüpheyeye düşmüştü. Onun için bugüne yani Zilhiccenin sekizinci gününe Terviye günü denir. (Terviye; şek mânâsınadır.) Arefe günü tekrar görünce bunun Rahmani olduğunu anladı. Bunun için bugüne de Arefe günü denildi. Üçüncü gün aynı rü'yayı tekrar görünce İsmail (A.S.)'i artık kurban etmeye götürdü. Onun için bu güne de kurban mânâ-

sına gelen Nahr günü denildi.

Hız. İbrahim Aleyhisselam bıçak, ip ve bir balta olarak odun getirmek için dağa gideceklerini İsmail Aleyhisselam'a söyledi. Ve dağa çıkınca gördüğü rü'yayı oğluna nakletti.

Ey Allahım : Bu ne kuvvetli iman, bu ne itaat, bu ne teslimiyet... Bu yaşlı ihtiyar İbrahim Aleyhisselam, ehil ve akrabasından kopmuş, yerinden yurdundan uzaklaşmış. İşte bu yaşlanmış ihtiyarlanmış zata bir oğlan çocuğu nasib oluyor. Nice zaman bunu ummuş beklemişti. Vakta ki Rabbinin halim diye övdüğü bu çocuk doğunca... Ve ihtiyar baba, henüz sabilikten çıkıp kendisiyle yürümeye ve hayatın bazı merhalelerinde kendisine refakat etmeye başlayıp da bu biricik oğlu ile ünsiyet etmeye başlar başlamaz... Evet bu biricik oğlunu doyasya sevmeye, onunla ünsiyet edip yalnızlığını gidermeye bakmadan rü'yasında onu boğazladığını görür... Hazreti İbrahim anlar ki bu rüya, oğlunu kesmesi için Rabbinden bir işarettir. Emre uymaktan başka aklına bir şey gelmez. Hakkın emrine teslimiyetten başka bir şey düşünmez.

Evet bu bir işarettir. Açık bir vahiy, kesin bir emir değildir. Sadece Rabbinin bir işaretidir. Bu ise kâfirdir. İnfaz ve icabet için bu işaret yeter. İtiraz etmeden: «Ey Rabbim oğlumu ne diye boğazlıyacağım?» diye Rabbine sormadan mutlak itaat eder.

Öylesine bir itaat ve teslimiyet ki, incinme ve üzülmeye bile yok, öyle bir inkiyad ki, feryad, tereddüd ve ızdırab yok. Bunlar asla yok. Yalnız ve yalnız emrin kabulü var.

Bütün bunları, bu korkulu vaziyeti garip bir sükünet ve güven içinde oğluna haber verirken sarfettiği kelimelerde açıkça görülmektedir.

... Ey oğulcuğum; doğrusu ben uykuda iken se-

ni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin?*

Bu sözler, sinirlerine hakim olan, karşılaştığı emrin hak olduğundan emin bulunan ve vazifesini yaptığı kanaatını taşıyan kimsenin sarfedeceği sözlerdir. Aynı zamanda bu söz öyle bir mü'minin ağzından çıkan bir sözdür ki, verilen emir kendisini dehşete düşürüp de, bu işin ağır ve acı baskısından ve sıkıntısından kendisini bir an evvel kurtarmak için infial ve isti'cale kapılarak derhal neticeye varmak isteyeninkine benzemez.

Bu iş çok ağırdır. Bunda asla şüphe yok. Hazreti İbrahim biricik oğlunu bir savaşa göndermiyor ki? Ve ona, hayatına son verecek bir teklifde de bulunmuyor... Ondan, bu işi, bizzat kendi eliyle yapmasını istiyor. Bizzat yapacağı iş nedir? Oğlunu eliyle boğazlamaktır... Ve Hazreti İbrahim, Allah'ın emrini böyle bir teslimiyet içinde karşılıyor ve durumu oğluna bu suretle bildiriyor. Ondan bu hususta düşünmesini ve görüşünü kendisine bildirmesini istiyor...

Oğlunu gaflete düşürüp de Rabbinin emrini infaz ederek işin içinden çıkıvermiyor. Meseleyi ona açıklıyor. Alalade bir şeyden bahsedercesine durumu kendisine izah ediyor. Zaten onun nazarında durum bundan ibaretir. Çünkü Rabbi istemiştir. O, ne dilemişse mutlaka yerine gelecektir. Oğlunun da bunu böyle bilmesi lâzım. Emri, istemiyerek, zorla değil, rıza ve teslimiyetle karşılaması gerek. Allah'ın emrini gönül hoşluğu ve teslimiyetle karşılamalı ki, o da itaatin mükâfatını hak etmeli, o da selâmete ermeli ve teslimiyetin tadını almalı. Evet İbrahim (A.S.) oğlunun, kulluğun zevkine varmasını ve dünya hayatından daha baki ve çok daha iyi olan uhrevi hayır ve sevaba sahip olmasını ister.

Babasının gördüğü bir rüyayı tastik için boğazlanması gerektiği kendisine bildirilen çocuk, acaba

ne oldu, ne düşündü ve neye karar verdi?

Şimdi İsmail (A.S.), babasının daha önce yükseldiği ufuktadır.

«... Ey babacığım; ne ile emrolundunsa yap, İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın» dedi.

Burada sadece emre itaatle teslimiyet birleşmiyor. Ayrıca emir, gönül rızası ve güvenle karşılanıyor...

«Babacığım...» Bir ilgi, bir sevgi, bir yakınlık ifadesi. Boğazlanma düşüncesi onu üzmüyor, ürpertmiyor, muvazenesini bozmuyor. Hatta edep ve terbiyesini, sevgi ve muhabbetini dahi eksiltmiyor.

«Ne ile emrolundunsa yap...»

Önceleri babasının kalbine gelen duyguları bu defa oğlu hissediyor. Anlıyor ki rüya bir işarettir, bu işaret bir emir mahiyetindedir. Binaenaleyh durup duraksamadan, şüphe ve tereddüde kapılmadan derhal yerine getirilmesi gerekir.

Sonra burada Allah'a karşı edep vardır. Kendi kudretinin ve tahammül gücünün hududunu bilmek vardır ve zatına karşı Rabbinden yardım dileme canını feda ve halıkına itaat etme vardır.

«İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın.»

Pehlivan edası yok, şecaat arzetmek yok... Ani bir tehevvürle tehlikeye atılma yok. Kendi kendine bir pay ayırmıyor. Boy gösterip, ağırlığını ortaya koymuyor. Bütün fazlü keremi Allah'a havale ediyor. Eğer o yardım eder de, istediği şeyin yerine getirilmesi için sabır gücü ihsan ederse ne iyi.

«Allah dilerse beni sabredenlerden bulacaksın.» diyor.

Allah'a karşı ne edep, ne parlak ve ne gür bir iman, bu ne itaat, ne muazzam teslimiyettir.

Görüşme ve konuşma faslı artık bitmiştir. Cihan

tarihinin benzersiz ve eşsiz tablosu en çarpıcı noktasına gelip dayanıyor, sıra tatbika geliyor.

فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ

«Böylece ikisi de Allah'a teslimiyet gösterip, babası oğlunu alını üzerine yatırınca...» (Saffat: 103)

Hakkın emrine boyun eğip itaat etmenin büyüklüğü, imanın azameti ve Allah'ın hükmünü gönül rızasıyla karşılamamanın ehemmiyeti, insanoğlunun tarih boyunca alışageldiğinin üstünde bir kere daha tebarüz ediyor.

Adam kendi oğlunu tutup alını üzeri yatırıyor ve hazırlıyor. Çocuk ise kendini teslim etmiş, itiraz belirtisi göstermeksizin kımıldamıyor. Artık iş apaçık veziyete girmiştir.

Baba oğul her ikisi tam bir teslimiyet içinde. İşte islamiyet budur. İslâm'ın gerçek mânâsı bununla belli oluyor. Rıza, itaat, teslimiyet ve infaz.

Her ikisi büyük bir imandan başka içlerinde başka bir duygu hissetmiyorlar.

Bu bir cesaret meselesi değildi. Kahramanlık ve bahadırılıkta değil. Bir mücahid meydana atılır, öldürür. Bir fedai cepheye çıkar, sağ dönmeyeceği ihtimalini göz önüne alarak savaşır. Bunlarla, İbrahim Aleyhisselam ve İsmail Aleyhisselam'ın yaptıkları başka başka şeylerdir.

Ortada ne feveran eden kan, ne itici bir kahramanlık ve ne de arkasında zayıf düşüp geri dönme korkusunu gizleyen acele bir taarruz var.. Bunların hiç biri mevcut değil. Ancak akıllı, şuurlu, irade ve maksadı belli, ne yaptığını bilen, işin neticesinden emin bulunan bir teslimiyet vardır. Hayır dehası vardır. Allah'ın hükmünü hoşnutlukla, huzurla, O'na

ta'zim zevkini duyarak mukabele etmek vardır.

Burada İbrahim ve İsmail Aleyhisselam vazifelerini yapmışlardır. Hak Teâlâ'nın emrine teslim olmuşlardır. Emir ve teklifin gereğini yerine getirmişlerdir. Her şey bitmiş tamamlanmış, sadece İsmail'in boğaz lanıp, kanının akması ve ruhunun çıkması kalmıştır. Bu ise Allah'ın mizanında bir şey ifade etmez. Çünkü Hazreti İbrahim'le oğlu Rablarının kendilerinden istediği canı, cananı, ruh ve cesedi, azim ve duyguyu bu mizana koymuş bulunuyorlardı.

Beyzavi'nin çakılamasına göre, bu vak'a, hacıların bayram günü kuban kestikleri Mina'nın mezbahasında olmuştur.

İsmail Aleyhisselam kesme esnasında babasına şöyle dedi.

— «Ey babacığım; hareketimle senin rahatsız olmaman için ipimi iyi bağla, kanımın üzerinize sıçramaması ve sıçrayan kanımı görüp annemin mahzun olmaması ve bundan dolayı sevabımın da noksan olmaması için elbisemi çıkar, bıçağı boğazıma hızla çal, anneme giderken de münasib görürseniz gömleğimi kendisine götürün, belki onunla müteselli olur ve benden kendisine selâm söyle.»

Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselam, «Sen Allah'ın emrini yerine getirmekte ne iyi yardımcısın evlâdım» dedi ve alnından öperek sonra bıçağı alıp boğazına çaldı. Fakat bıçak kesmiyordu. O anda İsmail (A.S.) babasına şöyle seslendi.

«Ey babacığım; yüzümü yan tarafa çevir zira sen yüzüme bakarsın belki yüzüme bakman, sende bir acıma duygusu uyandırır da Allah'ın emrini yerine getiremezsin. Ben de herhangi aykırı bir harekette bulunmamam için bıçağı bakmayacağım.» dedi.

Böylece her ikisi tam bir hazırlık içinde, İsmail Aleyhisselam yan yatmakta İbrahim Aleyhisselam

da ciddi bir tavırla bıçağı çalmak çabasında.

Çileleri dolmuş ve imtihanları sona ermişti. İmtihanın neticeleri çıkmış, gayesi gerçekleşmişti. Bedenin elemelenmesinden başka, kanın akmasından, cismin boğazlanmasından gayri hiç bir eksik tarafı kalmamıştı. Allah kullarını imtihanla cezalandırmaz. Kanlarının boşuna akmasına, cisimlerinin heder edilmesine rıza göstermez. Ne zaman ki ona tam bir ihlasla bağlanır, emrini infaz için bütün benliklerini ortaya koyarlarsa, üzerlerine düşen vazifeyi yapmış, mükellefiyeti gerçekleştirmiş ve imtihanı muvaffakiyetle vermiş olurlar.

Allah'ın yüce katında Hazreti İbrahim ve İsmail Aleyhisselam'ın sadakatleri belli olmuş ve Allah Teâlâ onları, verdiği emri tastik ederek görevlerini hakkı ile yaptıklarını kabul etmiştir. İşte bu anda şöyle bir hitab geldi.

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا إِنَّا
كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ *

«Ey İbrahim; rü'yana sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız.» diye nida ettik.» (Saffat: 104-105)

Rü'yayı tastik ettin ve gereğini fi'len yaptın. Allah kullarından İslâm ve teslimiyetten başka bir şey istemiyor. Ama öyle bir İslâm ve teslimiyet ki, içinde, Allah'tan gizleyip saklayacağın hiç bir nesne bırakmayacak, isterse ciğerparesi, öz oğlu olsun hepsini O'nun yolunda feda edecek, kurban edecek...

Ey İbrahim, sen ise bunları yaptın; her şeyi, en aziz olan şeyi feda ettin. Hem de memnuniyetle, kalb huzuru ile, emniyet ve güven içinde. Geriye bir etle:

bir kan kaldı. Bunu da bir boğazlama telâfi eder, kanı ve eti olan herhangi bir hayvanın boğazlanması...

Yüce ve Kerim Allah, kendisini teslim edip vazifesini yerine getiren İsmail'e bedel bir fidiye ihsan eder. İri bir koç gönderir. Deniliyor ki: İsmail'in yerine kesilmesi için Rabbinin gönderdiği bu kurbanlık koçtur. Bu koçu Hazreti İbrahim yanında hazır bulmuştur. «Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri böyle mükâfatlandırırız.» buyurulmuştur. Böylesi bir imtihani başarı ile verdikleri için mükâfatlandırırız. Kalbleri Hakka yönelttikleri, yüksek seviyede vefa sahibi oldukları için mükâfatlandırırız. Başkalarına da vazife aşkını telkin ve bu uğurda sabırlı ve kudretli davranmalarını tavsiye ettikleri için mükâfatlandırırız. Nihayet mükâfat hak ettikleri için mükâfatlandırırız.

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ * وَفَدَيْنَاهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ *

«Doğrusu bu, apaçık ve kat'i bir imtihandı. Ona fidiye olarak büyük bir kurbanlık verdik.» (Saffat: 106-107)

Kurban bayramında kurban kesmek, iman hakikatının bir abidesi halinde yükselen bu muazzam hadisenin anma töreni olarak İslâmi vecibeler arasına katılmıştır. Ayrıca itaatın güzelliğini, Hakkın emrine teslim olmanın azametini gösteren bu hadiseye dönüp bakan müslümanlar, milletine uydukları ve akidesine varis oldukları babaları İbrahim Aleyhisselam'ı daha iyi tanır, kendilerini ayakta tutan iman cevherini daha iyi idrâk eder. İslâmiyetin, Rabbine: Niçin? diye sual tevcih etmeksizin memnuniyet ve emniyetle Allah'ın kaderine rutlak teslimiyetten iba-

ret olduğunu anlar... Allah'ın istediğini, O'ndan sadır olacak ilk işaret ve tevcihde derhal yerine getirmede tereddüt etmez. Kendi nefsinde kendisi için hiç bir şey bırakmaz. Rabbi için yaptığı işlerde O'nun rıza ve muvaffakiyetinden başka bir düşünceye sahip olmaz.

İslâm milleti şu gerçeği de bilmeli ki Allah (C.C.), kullarını imtihan etmek ve onları bazı belâlara müb-telâ kılmakla kendilerine azap ve eziyet etmek istemiyor. Kullarından ancak itaat ve emirlerine imtisalle teslimiyet istiyor. Bu hususta onların sadakatı bilindi mi, artık canlarını feda etmekten onları muaf tutar ve bu sadakatlerini vefâkârlıkla yapmış sayar. Yüce Allah, böyle kabûl eder ve Hazreti İbrahim'e yaptığı ikramı onlara da yapar.

وَرَرْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ * سَلَامٌ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ *

«Sonra gelenler içinde «İbrahim'e selam olsun» diye ona iyi bir nam bıraktık.» (Saffat: 108-109)

Hazreti İbrahim nesiller ve çağlar boyunca anılacaktır. O bir ümmettir. Peygamberler babasıdır. CEDDÜL-ENBİYA olarak anılır. Müslüman milletin de babasıdır. Bu O'nun dinine varis olmaktır. Yüce Allah bu millet için, İbrahim Aleyhisselam dini üzere beşeriyeti yönetmeyi ta ezelden yazmış, kıyamete kadar bu görevi müslüman ümmetin omuzuna yüklemiştir.

VEFAKÂR İBRAHİM ALEYHİSSELÂM

Cenabı Hak Kur'an-ı Kerim'inde onu vefakârlıkla vasıflandırıyor.

وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى *

«Ve çok vefalı İbrahim'in...» (Necm: 37)

Beyzavi'nin beyan ettiğine göre İbrahim Aleyhisselam'ın sabrının kemaline ve başkalarının tahammül edemeyeceği şeylere tahammül ettiğine işaret için «İbrahim Aleyhisselam'ın ahbine vefa ettiği» sarahaten beyan buyurulmuştur. Çünkü İbrahim Aleyhisselam, Nemrud'un ateşine göğüs gerdi. Hiç kimse-den meded beklemedi. Hatta Cebrail Aleyhisselam'dan bile yardım talebinde bulunmadı. Oğlunu kurban etmeyi taahhüd etti, ahdini yerine getirdi. Her gün bir fersâh mesafe gider, misafir arardı. Bulur ise ikram eder, bulmazsa oruç tutardı. —Yani misafirsiz asla yemek yemezdi— Binaenaleyh, İbrahim Aleyhisselam ahbine vefa ile senâya mazhar olmuştur. Kendisine nazil olan İlâhi emirleri ve Sübhani nehiyleri tamamen yerine getirerek asla noksan bırakmadı.

NE GÜZEL SÖYLEMİŞLER :

«İbrahim (A.S.), nefsini nirana, kalbini Rahmana, oğlunu kurbanâ, malını ihvâna bezletmekle ahbine vefakârlığını göstermiştir.» (Ruhul-Beyan: 4/168)

İbrahim Aleyhisselam'ın gösterdiği metanete karşı bizzat Cenabı Hak onu medhü senâ ediyor ve ona «selam olsun» buyuruyor.

«... İbrahim'e selâm olsun...»

O'na Rabbinden selâm olsun. Ebedi kitaba yazılıp tescil edilen bu büyük varlığın her köşesine nakşedilen ezeli ve ebedi selâm...

إِنَّ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ *

«Biz iyi hareket edenleri işte böyle mükâfatlandırırız.» (Saffat: 110)

Böylece türlü belâ ve imtihanla mükâfatlandırırız. Vefa ile, namı şanını ilelebed yad ile, selâm ve ikram ile...

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ *

«Şüphesiz, o, salih kullarımızdandır.» (Saffat: 111)

İşte mükâfatı ve işte başarı ile sonuçlanan apaçık bir imtihanın iç yüzü.

Rabbi, İbrahim Aleyhisselam'a başka bir nimet ve keremiyle tecelli ederek ona ihtiyarlığı halinde İshak Aleyhisselam'ı da bağışlar. Kendisini ve Hazreti İshak'ı feyzi bereketine nail eder.

Hazreti İshak'ı salih Peygamberlerden kılar.

وَبَشِّرْنَاهُ بِإِسْحَقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ * وَبَارَكْنَا
عَلَيْهِ وَعَلَىٰ إِسْحَاقَ

«Ona salihlerden bir Peygamber olmak üzere de İshak'ı müjdeledik. Hem ona hem İshak'a bereketler verdik...» (Saffat: 112)

Bazı kaynaklar İbrahim Aleyhisselam'ı, İsmail Aleyhisselam'ı kesmek işlemine başladığı ve «Ya İbrahim» nidasını işittiği anda şöyle bir rivayet nakl ederler ve derler ki:

İbrahim Aleyhisselam bıçağı çalınca bıçak tersine döndü. O anda şöyle bir nida geldi. «Ey İbrahim! —Sen bu işi bırak—, Muhakkak ki rû'yanı doğruladın.»

İbrahim Aleyhisselam kendisiyle konuşanın Ceb-rail olduğunu ve beraberinde bir koç olduğunu gör-

dü. Cebrail Aleyhisselam «Allahü Ekber, Allahü Ekber» diyerek geliyordu. Cebrail Aleyhisselam'ın tek-birini duyan Hz. İbrahim müşkülünün hal olduğunu anladı ve «Lâ İlähe İllallah v'Allahü Ekber» dedi. İsmail Aleyhisselam da «Allahü Ekber Ve Lillahlilhamd» deyip Alah'a hamd eyledi.

Bu bakımdan kurban bayramı günlerinde bu tek-birler 23 vakit farz namazlarından sonra meşru kılındı.

Cebrail Aleyhisselam makamında tekbire başlayıp tamamında yere indi. İbrahim Aleyhisselam'a:

«Hak Teâlâ sana selâm edip bu koçu kulum İsmail için feda etsin diye» emir buyurduğunu bildirdi. İbrahim Aleyhisselam Hz. İsmail'in el ve ayağına bağladığı ipleri çözmek istediğinde, iplerin çözülmüş olduğunu gördü.

— «Ey oğul bağını kim çözdü?» dedi.

İsmail Aleyhisselam:

— «Kurbanı ihsan eden'in lutuf ve keremiyle çözüldü.» dedi.

Koç kesilip kurban işlemi bittikten sonra İsmail Aleyhisselam ile pederi arasında şöyle bir konuşma cereyan etti.

İsmail Aleyhisselam :

— Babacığım; siz mi cömertsiniz ben mi?

İbrahim Aleyhisselam:

— Senin gibi bir evladi kurban etmeye mübâşeret edecek kadar ilahi emre imtisâl ettiğime göre ben daha cömerdim.

— Hayır babacığım; ben sizden daha fazla cömerdim. Çünkü siz beni kesseydiniz, benden başka benim yerime sana başka bir oğlanın dünyaya gelmesi mümkündü. Ama benim bir tek canım varken onu feda etmeye razı oldum.

Bunun üzerine Hak Teâlâ'nın Fermanı Sübhani-

si erişti ki:

— Cömerd ve Kerim benim... Zira ikinizden de kabul edip İbrahim'e Kurban sevabını verdim. İsmail'e de hem Kurban sevabını verdim, hem de canını bağışlayıp yerine bir koç ihsan ettim.

HZ. CEBRAİL'İN SIKINTILI İŞLERİ

Peygamber Aleyhisselam efendimiz bir gün Ceb-
rail (A.S.)'den sordular.

— «Ya Cebrail; göklerden inişinden şu ana ka-
dar hiç sıkıntıya düştüğün an oldu mü?»

Cebrail Aleyhisselam:

— Evet dört yerde oldu, dedi.

Birincisi: İbrahim Aleyhisselam ateşe atıldığı za-
man arşın altında idim. Allah-ü Teâlâ «Kuluma ye-
tiş» dedi. Hemen ona yetiştim ve O'na:

— Bir ihtiyacın var mı? dedim.

— Hayır. Senden hiç bir ihtiyacım yoktur, dedi.

İkincisi: Hz. İbrahim, Hz. İsmail'in boynuna bı-
çağı koyduğu zaman yine arşın altındaydım. «Allah
Teâlâ» «Kuluma yetiş» diye emretti. Göz açıp kapa-
nacak bir zamanda yetişip bıçağı ters çevirdim.

Üçüncüsü: Uhud muharebesinde müşrikler sizi
yaralayıp dişinizi kırdıkları vakit Allah-ü Teâlâ bu-
yurdu:

— Hâbibimin kanına yetiş. Eğer onun kanından
bir damla yere düşerse yerden hiçbir bitki bitirmem.»

Ben en sür'atle indim, kanınızı iki elimle tutup
havaya fırlattım.

Dördüncüsü: Yusuf Aleyhisselam kuyuya atıldı-
ğı zaman Allah Teâlâ:

— «Kulumun imdadına yetiş» buyurdular. Ben
de hemen Yusuf Aleyhisselam'a yetiştim. O, kuyunun
dibine varmadan ben kuyudan bir kaya çıkardım ve

Yusuf Aleyhisselam'ı o kayanın üzerine oturttum...»
(Ruhul-Beyan: 2/311).

HAZRETİ HACER'İN VEFATI VE İSMAİL ALEYHİSSELAM'IN EVLENMESİ

Rivayete göre İsmail Aleyhisselam onbeş yaşına eriştiği vakit annesi Hazreti Hacer 90 yaşında olduğu halde vefat etti. Bir rivayete göre o zaman İsmail Aleyhisselam evli idi. Ama diğer bazı rivayetlere göre İsmail Aleyhisselam o zaman daha evlenmemişti. Annesinin vefatıyla son derece etkilenen ve üzülen Hazreti İsmail validesini Beytullah'ın bitişiğindeki HİCR denilen yerde defn ettikten sonra orada ikamet etmeğe tahammülü kalmadığından hicret etmeye niyetlendi. Fakat dost ve ahabları kendisini son derece sevdiklerinden hicretten vaz geçmesi için ricada bulundular. Cührümlülerin ileri gelen eşrafından birinin kızını kendisine nikâhladılar ve böylece aralarında ikamet etmeyi sağladılar.

İBRAHİM (A.S.)'İN HAREMDEKİ AİLESİNİ ZİYARETİ

İbrahim Aleyhisselam Hz. Hacer'le oğlu İsmail Aleyhisselam'ı Hareme bırakıp memleketine döndükten sonra senede bir defa Harem'e gelir ailesini, çocuğunu ve Harem'i ziyaret eder geri dönerdi. İsmail Aleyhisselam'ın kurban edilişinden sonra aynı hal devam etti. Hz. Hacer'in vefat ettiği ve İsmail Aleyhisselam'ın evlendiği sene tekrar Harem'e geldi. Hz. Hacer'in vefatı haberini alınca bu çilekeş ailesi için son derece müteessir oldu. İsmail Aleyhisselam o anda evde yoktu. Evini sorarak evine gitti. Karısına İsmail Aleyhisselam'ın nereye gittiğini sordu.

«Rızkımızı tedarik etmek için bir yere gitti» diye

cevap verdi. Sonra İbrahim Aleyhisselam :

— Geçiminiz, haliniz nasıldır? diye sordu.

Hız. İsmail'in hanımı :

— Hiç de iyi değil. Darlık içinde ve gayet fena bir haldeyiz» diye cevap verdi.

İbrahim Aleyhisselam:

— «Kocan geldiğinde benden selâm söyle, kapısının eşigini değıştirsın» dedi.

İsmail Aleyhisselam geldiğinde babasının gelip gittiğini, evin içinde hissettiğı kokudan anladı.

— «Evimize gelen oldu mu?» diye sordu.

Hanımı :

— «Evet şu şu evsafa yaşlı bir kişi geldi. Seni sordu, cevap verdim. Geçimimizden sordu, darlık içinde olduğumuzu söyledim.» dedi.

İsmail Aleyhisselam :

— Herhangi bir tavsiyede bulundu mu? diye sordu.

Hanımı :

— Sana selâm söylememi ve kapının eşigini değıştir, dememi tembih etti.

İsmail Aleyhisselam :

— «O gelen ihtiyar babamdır. Bana senden ayrıl-mamı emretmiştir. Artık sen ailenin evine gidebilir-sin» dedi.

Sonra Cürhümlülerden başka bir hanım ile ev-lendi.

Bir müddet sonra Allah'ın izniyle İbrahim Aley-hisselam tekrar ziyaretlerine geldi. Tesadüfen İsmail Aleyhisselam yine hazır değildi. Evine gidip yeni ha-nımından İsmail Aleyhisselam'ı sordu.

Hanımı :

Ev ihtiyaçlarını temin etmek için dışarı çıktığını söyledi.

İbrahim Aleyhisselam :

S. 171	
1679	110

— Nasılsınız? Maîşetiniz, hal ve durumunuz nasıldır? diye sordu.

— Bolluk ve saadet içindeyiz, deyip Allah'a hamd etti.

İbrahim Aleyhisselam :

— Ne yiyip ne içiyorsunuz? diye sordu.

Hatun :

— Et yiyip su içiyoruz, dedi.

İbrahim Aleyhisselam :

«Ya Rabbi bunların etlerini ve sularını bereketli kıl» diye dua etti.

İbrahim Aleyhisselam gelininin ahlakını begendi. Ama biraz daha denemek istedi.

— «Yiyecek bir şeyiniz var mıdır?» dedi.

— Evet vardır, deyip içeri girdi ve bir miktar pişmiş et ile biraz hurma sırası getirip ikram etti. İbrahim Aleyhisselam bir parça yiyip «Allah Teâlâ sizin bu yemeğinize bereket bıraksın» diye dua etti. Bu duanın bereketiyledir ki Meke-i Mûkerreme'nin eti, suyu ve hurması her yerden bol olur.

Peygamber efendimiz (S.A.V.) buyurmuşlardır ki :

«İbrahim Aleyhisselam zamanında Mekke civarında hububat bulunmuyordu. Eğer o tarihte hububat bulunsaydı İbrahim Aleyhisselam onun için de dua edecekti.»

İsmail Aleyhisselam'ın hanımı :

Bineğinden inmesi için İbrahim Aleyhisselam'dan rica etti. İbrahim Aleyhisselam : «Yeminliyorum inmem» dedi. Hanım :

— Peki müsaade ederseniz saçınızı sakalınızı biraz yıkayayım. Toz içinde kalmışsınız, dedi.

İbrahim Aleyhisselam: «İyi olur» dedi. Bunun üzerine hanım büyük bir taş getirdi. İbrahim Aleyhisselam bir ayağını üzengide bırakıp diğer ayağını bu

taşın üstüne koydu. Böylece hanım onun saçını ve sakalını yıkadı. Rivayette İbrahim Aleyhisselam yalnızayaktı. Onun mübarek ayağı taşa batıp taşta bir iz bıraktı. Bugünkü Makamı İbrahim'deki taş, bu taş-tır diyenler vardır.

İbrahim Aleyhisselam :

Tekrar ayağını üzengiye koydu ve :

— Kocan geldiğinde selamımı söyle, kapısının eşigini güzel tutsun» dedi. Ve sonra Şam yolunu tutup geri döndü.

İsmail Aleyhisselam eve geldiğinde:

— Evimize gelen oldu mu? diye sordu.

Hanım :

— «Evet, güzel yüzlü bir ihtiyar geldi» diye İbrahim Aleyhisselam'ı medh-ü sena etti. Seni sordu ve ben de «Rızkımızı tedarik etmeye gitti» dedim. Geçimimizden sordu. «İyi olduğunu söyledim».

Sonra İsmail Aleyhisselam :

— Bana her hangi bir tavsiyede bulundu mu? diye sordu.

Hanımı :

— Evet, muhterem ihtiyar sana selâm söyledi ve «kapısının eşigini korusun ve güzel tutsun» dedi.

Bunun üzerine İsmail Aleyhisselam :

— İşte O benim babamdır. Sen de evimizin şerefli eşigisin. Babam bana seni güzel tutmamı ve seninle iyi geçinmemi emretmiştir, dedi.

HZ. İBRAHİM (A.S.)'İN KÂBE'Yİ BİNA ETMESİ

İbrahim Aleyhisselam bir müddet yine oğlundan ayrı ve uzakta kaldı. Daha sonra Allah'ın emriyle tekrar Haremi Şerife gelmek üzere yola çıktı. Bu defa Alah'ın evi olan Beytullah'ı bina etmekle emir olunmuştu. Artık bu kez oğlu ile uzun zaman bera-

ber kalma fırsatını bulacaktı. Mekke'ye geldiği anda İsmail Aleyhisselam Zemzem kuyusunun yanında okunu düzeltmekle meşgul olduğu bir anda babasının geldiğini sevinçle gördü. Yerinden kalkıp onu ta'zimle karşıladı. Uzun zaman ayrılık hasretini çeken baba oğul böylece hasretlerini giderdiler. Birbirine sarılıp koklaştılar. İsmail Aleyhisselam babasının elini, babası da yüzünü gözünü öptü.

Bu arada İbrahim Aleyhisselam İsmail Aleyhisselam'a dönerek:

— «Ya İsmail Allah Teâlâ bana büyük bir işi emretti.» dedi.

İsmail Aleyhisselam :

— «Cenabı Hak neyi emretmiş ise yerine getir» dedi.

İbrahim Aleyhisselam :

— «Ama bu işte bana yardımcı olman gerekir.» dedi.

İsmail Aleyhisselam :

— «Babacığım sana her hususta yardımcı olacağım» dedi.

Bunun üzerine İbrahim Aleyhisselam, yüksek bir tepeye işaret ederek :

— «Allah Teâlâ bana bir Beyt'i bina etmemi emretti» dedi.

İbrahim ve İsmail Aleyhisselam işte orada Kâbe'nin esası üzerine temel açıp duvarlarını yapmağa başladılar.

YER YÜZÜNDEKİ İLK MABED

İbrahim Aleyhisselam Beytullah'ı bina etmezden evvel Beytullah'ın temelleri vardı. Bina bu temeller üzerinde yapıldı.

Cenabı Hak Kur'an-ı Kerim'de yer yüzünde ilk

yapılan mabed, Mekke'deki Beyt'in binası olduğunu
şu ayeti Celile ile beyan buyuruyor.

قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا
كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ * إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ
لِلنَّاسِ لِلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ *
فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ
أَمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ
إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ
الْعَالَمِينَ *

«Doğrusu insanlara (mabed) olarak ilk kurulan
ev, Mekke'de olandır. (Yani Kâbe-i Muazzama'dır.)
Alemlere uğur, bereket ve hidayet kaynağı olarak
kurulmuştur.

Onda açık açık deliller, İbrahim'in makamı var-
dır. Ona giren güvene erer. Yoluna gücü yeten herke-
sin o ev'e (gidip) haccetmesi insanlar üzerinde Al-
lah'ın bir hakkıdır. Kim inkâr ederse şüphesiz Allah,
bütün alemlerden gani (zengin) dir.» (Kimseye ihti-
yacı yoktur) (Ali İmran: 96-97)

Mevkuf bir hadiste yapılan bir rivayette Peygam-
ber efendimiz (S.A.V.) Allah (C.C.) yer yüzünü halk
etmezden iki bin yıl önce bu Beyti bina etmiştir, bu-
yurmıştır.

Hasan ibni Ali'den edilen bir rivayette şöyle de-
niliyor.

Cenabı Hak Arş'in altında kırmızı yakutla çev-
rili dört direk üstünde bir ev bina edip meleklerle,

Arş'ı bırakıp bu Beyt'in etrafını tavaf etmelerini emretti. Kur'an-ı Kerim'de Beytül Mamur diye adlandırılan bu evin etrafında melekler tavaf etmeye başladılar. Rivayetler her gün bu mabedi 70.000 melek tavaf eder ve ilk tavaf edene kıyamete kadar bir daha sıra gelmez.

Sonra Cenabı Hak melekleri yer yüzüne göndererek bu Beyt'in hizasında ve büyüklüğünde yer yüzünde de bir evin bina edilmesini ve göktekilerin Beytül-Ma'muru tavaf etikleri gibi yer yüzündekilerin de bu Beyti tavaf etmelerini emir buyurdu.

Ezrağın tarihine göre Adem Aleyhisselam yer yüzüne inince Cenabı Hak kendisine Kâbe yerinde Cennet'in kırmızı yakutlarından bir çadır kurdurdu. İçerisi nurlu kandillerle bezenmiş olan bu çadır Adem Aleyhisselam'ın vefatıyla göklere yükseltildi. Adem Aleyhisselam'ın çocukları aynı yerde taş ve çamurdan bir bina yaptılar. Nuh Aleyhisselam'ın tufanıyla yerle bir olan bu binanın yer yüzündeki izi belirsiz oldu.

İbrahim Aleyhisselam Beytullah'ı (Kâbe) bina etmekle emrolundığında bu temeller üzerinde bina etmekle emrolundu ve Cenabı Hak Kâbe'i Muazzama büyüklüğünde bir bulut göndererek bu bulutun gölgesinin düştüğü yerde temel kazılıp eski temeller bulundu ve bina bu temeller üzerine kuruldu. Yüce Allah bu mânâda şöyle buyuruyor.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ
بِي شَيْئًا وَظَهَّرَ بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ
وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ *

«(Ey Resûlüm), hatırla o zamanki, Kâbe'nin yerini İbrahim'e beyan ettik. Ve ona: «bana hiç bir şe-

yi ortak koşma. Beytimi de tavaf edenler için, orada oturanlar, rükû ve secdeye varanlar için iyice temizle» diye vahyetmiştik.» (Hac : 26)

İbrahim Aleyhisselam ile İsmail Aleyhisselam Kâbe-i Muazzamanın esasını kurup duvarını yapmağa başladılar. Hz. İsmail taş getirir, muhterem pederi de ustalık yaparak bina ederdi. Nihayet Beyt'in binası ilerleyip duvarları yükseldiğinde, İsmail Aleyhisselam bu gün ziyaret edilen Makam-ı İbrahim'deki taşı getirdi. İbrahim Aleyhisselam bu taşı ayakları altında iskele olarak kullandı. Ayağının izi bu taşta belli oldu.

İnşaat tamamlandığında, baba ile oğul yaptıkları bu binanın Yüce Allah tarafından kabul buyurulmasını dua ve niyaz edip şöyle dediler.

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ
رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ *

«Hatırla o zamanı ki İbrahim (A.S.) İsmail (A.S.) ile Beyt'in esaslarını yerden kaldırdı. —Şöyle niyazda bulundu :

— Ey Rabbimiz - yaptığımız şu Beyt'i tarafımızdan takdim edilen ubûdiyet armağanı olarak - kabul buyur.

— Ey Rabbimiz, muhakkak sen dualarımızı çok iyi duyar, niyetlerimizdeki ihlası bilensin.» (Bakara: 127)

İslâm âleminde ve dolayısıyla yer yüzünde Kâbe'den daha şerefli bir bina yoktur. Zira onun inşasını emreden, bütün kâinatın Rabbi ve yaratıcısı olan Allah Teâlâ Hazretleridir. Bu emri tebliğ eden plân ve projesini çizen yine Allah'ın emriyle memur olan Cebrael Aleyhisselam'dır. Yapıcısı İbrahim (A.S.), ame-

lesi İsmail Aleyhisselam'dır. Bunlar da Allah'ın emirlerine imtisalen hareket etmişlerdir. Binaenaleyh, yeryüzünde böyle bir şerefe haiz hiç bir bina yoktur.

İBRAHİM (A.S.)'İN İNSANLARI HACCA DAVET ETMESİ

İbrahim Aleyhisselam ile oğlu Hazreti İsmail Beytullah'ın inşaatını tamamladıktan sonra Cebrail Aleyhisselam gelerek kendilerine Hac menasikını, Hac ibadetinin yerine getiriliş şeklini öğretti. Cenabı Hak, İbrahim Aleyhisselam'a insanları Hacca davet etmesi için emir verdi. Nitekim Ayeti Celile şöyle buyuruyor.

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى
كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

«Ya İbrahim, bütün insanlara Haccı ilân et. Gerek yaya olarak, gerek her uzak yoldan binek üzerinde senin huzuruna gelsinler.» (El-Hac: 27)

İbrahim Aleyhisselam Safa tepesi veya Ebu Ku-beys dağı üzerine çıkarak yüksek bir seda ile insanları davet etti ve şöyle dedi.

«Ey insanlar; Allah sizin için bir ev bina etti. Onu ziyarete gelin.» diye nida etti.

Rivayette Cenabı Hak onun bu sesini bütün insanlara ve kıyamete kadar doğacak olanların ruhlarına işittirdi. Lebbeyk deyip davete icabet edenlere hac farızasını yerine getirmek nasib oldu. (Bk. Ravdetüssafa: 1/184).

Bundan sonra İbrahim Aleyhisselam tekrar Şam'da bulunan ailesi Sâre ve oğlu İshak (A.S.)'in yanına

döndü. Bir sene sonra hac mevsiminde Hz. Sâre ve İshak Aleyhisselam ile birlikte Mekke-i Mükerreme'ye gelip Hac farızasını ailece eda ettiler. İsmail Aleyhisselam kendilerini misafir edip gereken hürmet ve hizmetlerinde bulundu. Bir müddet İsmail Aleyhisselam'a misafir kaldıktan sonra gönül hoşluğu ve memnuniyet içinde tekrar memleketlerine döndüler. Bundan sonra İshak Aleyhisselam, hem hac ibadetini ifa etmek hem de İsmail Aleyhisselam'ı ziyaret etmek maksadıyla her sene hac mevsiminde Mekke'ye gidip dönerdi. İsmail Aleyhisselam kardeşinin gelmesiyle son derece sevinirdi.

HAZRETİ SÂRE'NİN VEFATI

Hız. Sâre, Hazreti Hacer'den sonra 127 yaşında olduğu halde Şam diyarında Habrun adlı bir köyde vefat etti. O zaman orası Ken'anlılardan Afrun adlı zalim bir melikin idaresi altında bulunuyordu. Kâbul ahbardan edilen bir rivayete göre İbrahim Aleyhisselam zevcesi Sâre'yi ve daha sonra ölecek ailesini defnetmek üzere belli bir yeri bu melikten satın almak teklifinde bulundu. Melik: «Ey Sâlih ihtiyar» istediğin yere ücretsiz olarak gömebilirsin» dedi. Ama İbrahim (A.S.) kabul etmeyip bedelinin alınmasını ısrar etti. Ve o civarda malum olan ve belli bir mağara istedi. Bunun üzerine Melik temin etmesi mümkün olmasın diye ağır bir fiyat istedi. «Sana dört yüz liraya sattım. Ama her liranın ağırlığı beş dirhem ve her yüz dirhem de ayrı bir Padişahın damgası ile damgalanmış olacaktır» dedi. O anda Cebraîl Aleyhisselam Hz. İbrahim'e döndü ve Melik'in teklif ettiği evsaf-taki parayı İbrahim Aleyhisselam'a verdi. İbrahim (A.S.) de Melik'e verdi. Melik «bunları nereden getirdin?» diye sordu. İbrahim (A.S.): «Halıkım ve Bazı-

kim olan Rabbimden geldi.» cevabını verdi.

İbrahim Aleyhisselam Sâre'yi bu mağarada defnetti. Daha sonra sırasıyla İbrahim (A.S.), İshak (A.S.)'ın zevcesi ve İshak (A.S.), sonra da Yakub Aleyhisselam ve zevcesi aynı mağaranın içine defnedildiler. (1)

Bugün Kudüs'te HALİLÜRRAHMAN diye meşhur olan bu makam halk tarafından tazimle ziyaret edilir.

İBRAHİM ALEYHİSSELÂM'IN DİĞER EVLÂDİ

Hız. Sâre'nin vefatından sonra İbrahim Aleyhisselam elli sene yaşadığı kaydedilir. Bu arada önce Ken'anlılardan bir kadınla evlenen İbrahim Aleyhisselam'ın bu hanımından altı oğlu oldu. Bu oğlanlarından birçok kabile meydana geldi. Ama hiç birinin neslinden peygamber olarak gönderilmedi ve risâlet şerefine nail olan olmadı. Nübüvvet silsilesi yalnız İsmail Aleyhisselam ile İshak Aleyhisselam'ın zürriyetinden devam edegeldi.

Tarihül-Hamis adlı eser Maâlimüttenzil adlı eserden naklen kaydediyor ve: «Cenâbı Hak İbrahim Aleyhisselam'dan sonra peygamberlikle görevlendirdiği bütün peygamberler İbrahim Aleyhisselam'ın neslinden gelmiştir deniliyor.» diyor.

Aynı eserin Ünsül Celil ve Araıs adlı eserlerden ettiği bir nakilde de İbrahim Aleyhisselam Hız. Sâre'nin vefatından sonra iki kadın ile evlenmiştir. Bunlardan birisi yukarda bahsettiğimiz Ken'anlılardan evlendiği hanımdır ki adı Yaktun kızı «KATURA» idi ve kendisinden zikri geçen altı oğlan doğmuştu. Bundan başka bir de Üheyb kızı «HACUR» adlı arap asıl-

(1) Tarihül-Hamis: C. I, S. 127-128.

lı bir hanımla evlenip bundan da beş tane oğlu oldu. Böylece İsmail ve İshak Aleyhisselam'la birlikte İbrahim Aleyhisselam'ın 13 oğlu tamamlanmıştı.

İBRAHİM ALEYHİSSELAM'IN VEFATI

İbrahim Aleyhisselam zevcesi Sâre'nin vefatından sonra elli sene daha yaşadı. Ömrü hakkında birçok ihtilaflar vardır. Bazısı 175, bazıları 195, diğer bazıları da 200 yıl yaşadığını söylerler. Bu hususta diğer bazı görüşlerde vardır. Doğrusunu Allah bilir.

Gerçek olan şudur ki İbrahim Aleyhisselam Cenabı Hak'ın en büyük Peygamberleri olan Ülül-Azmden birisidir. Hayatı boyunca küfürle mücadele etmiş, yeryüzünde meydana gelen fesatlıklarla cihad etmiş, Allah'ın emirlerini halka duyurmuş, Beytullah olan Kâbe-i Muazzamayı bina etmiş ve Haccın adabını insanlara öğretmiştir. Vazifesi bittikten sonra ruhunu Rahman'a teslim edip herkesin ölüm şerbetini tattığı gibi o da ecel şerbetini içmiştir.

Ravzatül Ahbab adlı eserde İbrahim Aleyhisselam hastalık geçirmeden aniden vefat etmiştir, deniliyor. Peygamberlerden İbrahim (A.S.), Davud (A.S.) ve Süleyman Aleyhisselam bu üçü hastalık geçirmeden füc'eten (aniden) vefat etikleri rivayet edilir.

Bazı tarihlerde İbrahim Aleyhisselam'ın eceli tamam olduğunda Cenabı Hak ruhunun kabzı için Azrail (A.S.)'ı gönderdi. Azrail durumu Hz. İbrahim'e bildirince, Hz. İbrahim: «Dost dostun canını alır mı?» dedi. Azrail (A.S.) Hz. İbrahim'in bu sözünü Cenabı Hakka arzetti. Cenabı Hak: «De ki hiç dost dosta kavuşmaktan kaçınır mı?» diye İbrahim Aleyhisselam'a söylemesini emretti. Azrail (A.S.) Cenabı Hakkın bu buyruğunu İbrahim Aleyhisselam'a tebliğ edince «Hemen ruhumu kabz eyle» dedi. Secdeye kapandı

halde Azrail Aleyhisselam mübarek ruhunu kabz etti.

Oğlu Hz. İshak tarafından techiz ve tekfin edilip Hz. Sâre'nin yanında Şam'a bağlı Habrun ovasındaki bugünkü Kudüs'ün HALİLÜRRAHMAN adlı mübarek yerde defnedildi. Allah'ın salat ve selamı üzerine olsun. Cenabı Hak bizleri de kıyamet gününde şefaatharına mazhar buyursun. Amin.

İBRAHİM ALEYHİSSELAM'A VERİLEN ÜSTÜN MEZİYETLERDEN BAZILARI

Cenabı Hak İbrahim Aleyhisselam'a ihsan buyurduğu meziyetlerden bazısını, şu Ayeti Celile'de şöyle beyan buyuruyor.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ * شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ
إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ * وَأَتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً
وَأَنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ *

İbrahim Allah'ü Teâlâ'ya muti, batıl dinleri red ve hak dine meyyal olduğu halde cemaat makamına kaim bir önder oldu. İbrahim (A.S.) Allah'ın nimetlerine şükredici olduğu halde müşriklerden olmadı. Allah'ü Teâlâ onu risaletine seçti. Ve İbrahim'i doğru yola hidayet eti. Biz İbrahim'e dünyada güzel rızıklar, salih evlâd ve uzun ömür gibi güzel şeyler ver-

dik. Bununla beraber İbrahim ahirette de salihler zümresindendir. (Nahl: 120-122)

Beyzevi, Hazin ve Medarik tefsirlerinin açıkladıklarına göre İbrahim Aleyhisselam'da birçok insani kemalet, üstün fazilet ve güzel ahlaklar toplandığından kendisinden sonra gelen milletlere örnek ve önder olma durumunu haiz olmuştur.

İbrahim Aleyhisselam bir tek şahıs olduğu halde ahlak ve adet cihetinde bir (ÜMMET - Millet) mesabesinde olduğuna işareten: «O bir Ümmet idi» denilmiştir.

Çocukluğundan ölümüne kadar Hak ve doğru din üzerinde olduğuna işareten kendisine «Hanif» denilmiştir.

Cenabı Allah (C.C.) bu ayet-i Kerimede İbrahim Aleyhisselam'ın güzel menkibelerinden dokuzunu zikretmiştir.

1 — Hazret-i İbrahim Aleyhisselam bir tek şahıs olduğu halde, bir toplumun, bir ümmetin haiz olacağı güzel ahlakları kendisinde topladığı cihetle bir tek ümmet mesabesinde olmasıdır.

2 — Her hal ve hareketinde Allah (C.C.)'a muhti olmasıdır.

3 — Daima doğru din ittihaz etmesidir.

4 — Muvahhid olup müşriklerden olmamasıdır.

5 — Cenab-ı Hakk'ın bütün nimetlerine şükretmesidir.

6 — Allah (C.C.)'ın onu dost edinmesidir.

7 — Dünyada doğru yol üzerinde olmasıdır.

8 — Kendisine dünyada hasene verilmesidir.

9 — Ahirette Salihler zümresinden olup yüksek makamlarda bulunmasıdır.

Bu ve bundan başka birçok meziyetlere sahip olduğu içindir ki Cenabı Hak (C.C.) Ayeti Kerimenin devamında Habibi Edibi, Resûli Ekrem (S.A.V.)

efendimize, İbrahim Aleyhisselam'ın milletine uymayı emir buyurarak şöyle ferman ediyor.

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ *

«Sonra Habibim, biz sana vahyettik ki, batıldan teberri ve doğru olduğu halde —ceddin— İbrahim Aleyhisselam'ın milletine ittiba et. Çünkü İbrahim müşriklerden olmadı.» (Nahl: 123)

Cenabı Hakkın Resûlüne emir ve tavsiyesi Ümmetine de şümullüdür. Binaenaleyh İbrahim Aleyhisselam'ın şeriatında nesh edilmeyen hüküm ve meselelerin Hz. Muhammed Aleyhisselam hakkında da aynı şeriat olup ona mutabaat vacib olduğu bu ayeti celileden anlaşılır.

Gökten vahyolarak kendisine on sahife indi. Bu sahifeler va'z ve nasihattan ibaretti. Örnek olarak birkaçını nakledelim:

— Ey mağrur ve musallat Melik, ben seni dünyayı birbirine katasın diye göndermedim. Ben seni mazlumların ahını dindirmek için gönderdim.

— Ben mazlumların duâsını asla reddetmem, isterse kâfir olsun.

— Aklı başında olan kimse her şeyden el çekmeli, şu üç şeyden başka bir işle meşgul olmamalıdır. Ahireti için hazırlık yapmak, maişetini temin etmek, haram olmayan şeylerden tadıp zevk almak.

— Akıllı olan kimse; zamanını iyi değerlendirmeli, işine bakmalı, dilini tutmalı.

— Aklı başında olan kimseye yakışan şunların vaktini bilmektir: Rabbına münacat edecek vakit ayırmalı, Allah'ın sun'ını ve kudretini düşünecek vakit bulmalı, nefsini hesaba çekecek vakit ayırmalı,

helâlından yiyip içme ihtiyacını gidermek için vakit ayırmalı...

İbrahim Aleyhisselam'ın şeriatında bulunan birçok hususlar İslâm dininde de meşrû kılınmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır.

(Mazmaza) Abdest alırken ağza su vermek, (İstinşak) burna su vermek, misvâk kullanmaktır. Baş taramak, bıyıkları kısaltmak, sünnet olmak ve kasıgı traş etmek, koltuk altındaki kılları temizlemek, su ile istinca etmek (taharetlenmek) ve tırnakları kesmek gibi hususlar da İbrahim Aleyhisselam'dan kalmış güzel adetlerdir.

Abdullah ibni Abbas'dan (R.A.) edilen rivayete göre yukarda saydığımız beşi başta ve beşi bedeninde diğer yerlerinde olan bu on şey İbrahim (A.S.)'in şeriatında farz bizde ise sünnettir.

Rivayete göre kendi eliyle ve ilk olarak sünnet olunan İbrahim Aleyhisselam'dır. Sakalı ilk ağaran da yine odur. Bir sabah uyandığında sakalının bir kısmının ağardığını görünce Cenabı Hakk'a münacat edip «Ya Rabbi bu nedir?» diye sordu.

Cenabı Hakk :

— «O, vakar ve nûrdur» buyurdu.

İbrahim Aleyhisselam :

— O halde nurumu ve vakarımı artır. Ya Rabbi, diye niyaz etti. Duası müstecab olup sakalının tamamı ağardı.(1)

İbrahim Aleyhisselam'ın herkesce bilinen ve dillere destan olan bariz vasıf ve meziyetlerinden birisi de onun misafirperverlik ve cömertliğidir. Misafirsiz geçtiği günleri ve misafirsiz yemek yediği hemen hemen vaki olmuştur.

Netice olarak İbrahim Aleyhisselam'ın meziyetlerini, onun üstün vasıflarını kaleme alıp dile getirmek ciltlerce kitaplar yazılsa yine bitmez, tükenmez. As-

(1) Ravdetüssafa ve Envarül Aşikyn.

linda bizim anlayış ve bilgimiz de buna kâfi değildir.

O büyük peygamber ki her gün kıldığımız namazların akabinde okuduğumuz Teşehhüdde, kendisine verilen rahmet ve bereketin benzerini Nebiler Nebisi efendimiz (S.A.V.)'in Ali için istememiz onun ne derece Allah (C.C.)'ın rahmet ve bereketine mazhar olduğuna kâfidir.

Nitekim Cenabı Allah (C.C.) onu insanlara rehber ve önder ettiğini bu Âyet-i Celile'de sarahaten beyan buyuruyor.

وَإِذْ أُنْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي
جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا

— «Ey Habibim hatırla o zamanı ki; İbrahim'in Rabbi; bir zaman İbrahim'i birtakım kelimelerle sınamış, o da onları tamamlayınca: «Ben seni insanlara ÖNDER yapacağım» demişti.» (Bakara: 124) Cenabı Hakkı'nın iltifatına mazhar olan bu büyük Öndere ve efendimiz (S.A.V.)'e salat ile selam getirerek hayat hikâyesine burada son verelim.

Ebu Humeyd es-Saidî (R.A.) rivayet ediyor. Sahabe-i kiram: «Ya Resûlullâh; Sana nasıl salavat getiririm» diye sordular.

Resûlî Ekrem Aleyhisselam :

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَاَزْوَاجِهِ
وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى اِبْرَاهِيْمَ وَبَارِكْ عَلَى
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ. وَاَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ
عَلَى اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ

«diyerek salavat getiriniz» buyurdu. (Tecrid-i Sa-

Bir başka Hadisde de Kâ'b (R.A.) şöyle anlatıyor.

— Biz, Ey Allah'ın Resûlü ehli beytinde has olarak nasıl salavat getirelim?» diye sorduk. Çünkü Allah (C.C.) bize yalnız namazda sana nasıl salât getireceğimizi öğretti» demiştik.

Resûlullah (S.A.V.) de bize şöyle salat getirmemizi emretti. (Buhari)

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ
اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ
اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ
سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى
اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ

URFA'NIN TARİHÇESİ

URFA TARİHİ

Güneydoğu Anadolu bölgesinin «Orta Fırat» bölümünde yer alan Urfa, coğrafi durumunun özelliği dolayısıyla üzerinde bağımsız devlet ya da hiç olmazsa beylikler kurulan diğer Ön Asya bölgelerine nazaran oldukça değişik bir tarihe sahiptir.

Urfa, tarih boyunca Irak, Suriye, Mısır ve Anadolu'da teşekkül eden devletlerin egemenliği altında kalmıştır. Bu bakımdan Urfa tarihi, Mezopotamya'ya bağlı sayılır.

Dicle ile Fırat arasında kalan bu toprakların en eski olan ismi bilinmiyor. Mezopotamya Yunanca «İki nehir arasındaki toprak parçası» anlamına gelir. Araplar da aynı anlamda olmak üzere «Elcezire» adını vermişlerdir.

URFA'NIN ADI

Ur, Orhei, Orhe, Orbay, Orha, Reha ve Ruha adlarının değişmeleriyle Urfa adını almıştır. Urfa adı Keldaniler zamanında «Urel - Keldanin» idi. Arâmi dilinde «Orhay», Makedonyalılarca «Edessa», Yunanlılarca «Kaliru'e» (Suyu bol şehir anlamındadır), Araplar ise El-Reha veya El-Ruha adını vermişlerdir.

İslâmiyetten önce Urfa, Persler idaresinde iken Arap yarımadasından birçok arap kabileleri, bu arada Mudar oğulları da gelip yerleşmişlerdir. Bunun için kaynaklara göre bir ara Urfa'ya «Diyarımudar» adı da verilmiştir.

Arap hakimiyeti zamanında Urfa'nın resmi adı RUHA idi. Bugün kullanılmakta olan Urfa adının RUHA'dan geldiği ve zamanla değişerek Urfa olarak kullanıldığı sanılmaktadır.

ESKİ ÇAĞLARDA URFA

Urfa, tarihten önceki devirlerden beri önemli olaylara sahne olmuş dünyanın en eski şehirlerinden birisidir. Bazı kaynaklara göre 3000 küsur senelik bir şehir olduğu söylenmekte ise de bunun kesin olduğu bilinmemektedir.

Arap tarihçisi Ebulfaraç'a göre; Urfa, Tufandan sonra peygamber NUH Aleyhisselam tarafından kurulan 18 şehirden birisidir.

Urfa'nın Nuh Aleyhisselam oğlu Yafes tarafından kurulduğu ve Yahudi efsânelerine göre de Tervatta «ERAH» olarak geçen şehir olduğu ve Hazreti Nuh (A.S.)'un oğlu Yafes'in buralarda yerleştiği söylenmektedir.

Sümerlerce etrafı hendeklerle çevrili şehirlere «UR» adı verilirdi. Urfa'nın da ilk adının UR olması, Haran'da yapılan kazılarda, üzerlerinde Sümerler'in çivi yazısı bulunan taşlara rastlanması, Urfa'nın M.Ö. 5000 ile 4000 yılları arasında kurulmuş bir şehir olduğunu kanıtlamaktadır.

Sümerler uygarlığını yayan ilk Türkler, Orta Asya'dan Mezopotamya'ya gelmişler, verimli Mezopotamya topraklarının bir devamı olan Urfa'ya kadar yayılmışlardır. 1962 yılında Urfa ve çevresinde yapılan kazılarda Sümer, Asur ve Eti'lere ait kıymetli tarihi eserler bulunmuştur. Mevcut kaynaklardan Sümerler'in, Asurlar'ın, Etiler'in, Persler'in, Yunanlılar'ın ve Romalıların Urfa'yı uygar bir şehir durumuna getirdikleri anlaşılmaktadır.

M.Ö. 3300 yılında Viranşehir ilçesi yakınlarındaki TEL-HALEF, bu çevredeki Eti Türkleri'nin başkenti olmuştur. Uygarlıkta büyük payı olan maden devrinin ilk elips tekerlekli arabası da TEL-HALEF'te bulunmuştur. M.Ö. 2000 yılında Urfa Asurlular'ın eline geçmiştir.

Asur hükümdarlarına Nemrud denilirdi. Hz. İbrahim Aleyhisselam'ın Nemrud zamanında Urfa'da doğduğu ve tek Tanrı fikrini buralarda yaydığı bilinmektedir. Asur ve Eti egemenliğinin zayıfladığı bir devrede M.Ö. 600 yılında Mezopotamya İran hükümdarlarından Keyhüsrev tarafından İran topraklarına katılmıştır. İran hükümdarı III. Dara (Üçüncü Dar-yüs) İsos muharebesinde İskender'e yenilince Mezopotamya ve bu arada Urfa da Makedonyalılar'ın eline geçmiştir. (M.Ö. 334).

İskender'in ölümünden sonra ülkesi komutanları arasında bölündü. Güney Anadolu, Suriye ve İran topraklarından Selefkos'un payına düştü.

Selefkos, merkezi Antakya'da olmak üzere Selefkian adı ile bir devlet kurdu. Urfa'da bu devlete bağlandı. Daha sonra bu devlet Romalılar tarafından ortadan kaldırıldı.

URFA OSROEN KRALLIĞI

Selefkian devleti yıkıldıktan sonra Urfa'da Türk olmayan kavimler tarafından küçük Beylikler kuruldu. Bu Beylikler zamanla kuvvetlenerek (M.Ö. 132) yılında merkezi Urfa olmak üzere OSREON krallığını kurdular. Osroen krallarına Abgar denilirdi. Hristiyanlık dininin V. Abgar Okâma zamanında Urfa'ya yayıldığı ve Okâma'nın Hz. İsa (A.S.)'yı Urfa'ya davet ettiği söylenmektedir. Osroen krallarından Eftuha tarafından yaptırılan ve halk tarafından Mancılık denilen çift sütunlar bugün hâlâ özelliğini kaybetmemiştir. Osroen krallarından Eftuha'nın bugün okunan kitabesinde (Ben Eftuhayım. Güneşin oğluyum. Bu sütunlar üzerindeki heykeli kral Meno'nun kızı Şelmet için yaptırdım) diye yazılıdır.

(M.S. 244) yılında Romalılar'ın egemenliğini kabul eden Osroen krallığı 273 yılında yıkılmıştır. Bu tarihten sonra Urfa, Roma egemenliğine girmiştir

Roma İmparatoru Kostantin Urfa'yı önemli bir il merkezi yapmıştır. Urfa'da Osroen krallığına ait oyma kemerler, kabartma heykeller mağara zeminlerine renkli taşlarla işlenmiş süslü mozayıklar bulunmaktadır. Bu devrin en önemli eseri kaledeki çift sütundur.

URFA'DA İSLÂM EGEMENLİĞİ

İslâmiyetin doğuş yıllarında Urfa, Doğu Roma İmparatorluğu yönetiminde bulunuyordu. Roma İmparatoru Herakliyus, Araplar'ın gelecek saldırılarına karşı bu çevreyi koruma için komutanlarından Hovannes'i Urfa'ya Vali tayin etmişti.

İslâm ordularının, kuzeye akınlarının sıklaştığı Milâdi 640 yılında Hazreti Ömer (R.A.)'in hilâfeti zamanında İyad İbni El-Ganem tarafından Romalılardan alınmış, Araplar'ın eline geçmiştir. İyad İbni El-Ganem Urfa'ya girdikten sonra bugünkü TILFITIR denilen çamlı tepede ordusu ile konaklamış, iftar zamanı orucunu bu tepede açmıştır. Bunun için tepenin adına, arapçada «İftar Tepesi» mânâsına gelen «Til-lû-l Fıtır» denilmiş zamanla tahrif edilerek «Tılfindır» denilmiştir.

İyad (R.A.) Urfa'nın ilk İslâm valisidir. İyad'dan sonra Said İbni El-Amir atanmıştır. Bu Vali Urfa'da Hz. Ömer (R.A.) namına Kazancı Pazarı'ndaki ÖMERİYYE camiini yaptırmış ve Urfa'da ilk inşa edilen cami de bu cami olmuştur.

Hz. Osman (R.A.) zamanında Urfa Şam'a bağlanarak Hz. Muaviye'nin idaresine verilmiştir. Emevi saltanatı yıkılınca (M.S. 750) yılında Urfa Abbasiler'in eline geçmiş, Abbasi halifelerinden Harun Reşid ve oğulları zamanında Urfa ve Harran bu devletin ünlü bir kültür merkezi olmuştur. Harran'da üniversite tipinde büyük bir medrese kurulmuş ve burada çeşitli dallarda yetkili simalar yetişmiştir. Ne var ki Abbasiler'in yıkılmasıyla Urfa da yavaş yavaş yıkıl-

maya mahkûm olmuş, yerli kabileler arasında iç savaşa sahne olmuş ve nihayet tekrar Doğu Romalılar tarafından bir kez daha ele geçirilmiştir.

URFA'DA SELÇUKLULAR DEVRİ

(M.S. 1037) yılında Asya'nın Aral Gölü ve Hazar Denizi dolaylarında Büyük Selçuklu Devleti kurulurken, Anadolu ve Urfa Romalılar'ın elinde bulunuyordu. Selçuklular'ın ünlü Hakanı Alparslan, Anadolu'yu Romalılar'dan almak için harekete geçti.

Melikşah Urfa'yı fetheden Bozan'ı Urfa'ya Vali olarak tayin etti. Halk tarafından sayılan ve sevilen bu Valinin adı bazı ailelerce doğan çocuklarına takıldı. Bu isim halen de Urfa'da oldukça vardır. Selçuk yönetiminde Urfa tekrar canlanmaya başladı. Hanlar, Mescitler ve Medreseler açıldı. Harran Üniversitesi daha da geliştirildi. Filozof Farabi bu devirde Harran Üniversitesi'nde yetişti.

HAÇLI SAVAŞLARINDA URFA

Birinci Haçlı seferinin başlamasıyla Urfa Türk egemenliğinden Haçlılar'ın eline geçti. Haçlılar Urfa'yı alır almaz burada küçük bir devlet kurdu bu devlet 48 sene ayakta kalabildi. (1098-1146) yılları arasında yaşayan bu devlet yönetimine Kontluk yönetimi denilirdi. Bu süre içinde Urfa'da Fransız asilzadelerinden dört kont hüküm sürdü.

Haçlılarla kahramanca mücadele eden Musul Atabeylerinden Alaettin Zengi'nin oğlu Nurettin Mahmut ve Başkomutanı Selahaddin-i Eyyübi, Haçlı ordularına karşı İslâm ülkelerini savunmuşlar ve bu arada Urfa'yı da Haçlılar'dan geri almaya muvaffak olmuşlardır.

Kontluğun yıkılmasıyla, Zengilerle, Eyyubiler'e ve Anadolu Selçukluları'na bağlı kalmak üzere kurulan bir prenslik 89 yıl yaşamıştır.

Daha sonra Hülagü ve arkasından Timur tarafından alınan Urfa ve Harran yakılıp yıkılmıştır. 15. yüzyılda Akkoyunlular tarafından zaptedilmiştir.

Bugün tarihi bir mabed olan Hasan Paşa Camii ve önemli bir işyeri olan G mr khanı Akkoyunlu hükümdarlarından Hasan Padişah tarafından yaptırılmıştır.

OSMANLILAR DEVRİNDE URFA

16. yüzyıl ba larında İran hükümdarı  ah İsmail, Akkoyunlu devletini ortadan kaldırmıştı.

Yavuz Sultan Selim İran seferinden sonra Mısır seferine çıkarken 1516 yılında ordusu ile Urfa'dan geçerken Urfa'yı Osmanlı İmparatorluğu'na kattı. 1535 yılında Irak seferi sırasında iki gece Urfa'da konaklayan Kanuni Sultan Süleyman, bu tarihte Urfa'yı bağımsız bir sancak yapmıştır.

KURTULUŞ SAVAŞINDA URFA

Urfa 7 Mart 1919 yılında İngilizlerce işgal edilmiş, 7 ay 25 gün sonra Fransızlar'a terkedilmişti. Sekiz aya yakın bir zamanda Urfa'da kararg h kuran Fransızlar, Ermenilerle işbirliği yaparak Urfa'da yaşayan Ermeni azınlıklarıyla müslüman halkın izzeti nefsini kırıcı davranışlarda bulunmuşlardı. Buna tahammül edemeyen müslümanlar 9  ubat 1920'de işgal kuvvetlerine karşı ayaklanmışlardır. O tarihte Urfa Jandarma Kumandanı olan Y zba ı Ali Saip (Ur-savaş) bey de Fransızlar'ı bölgeden çıkarmak maksadıyla halkı te kil atlanmaya ve jandarma birlikleriyle beraber savaşa katılma hazırlığına koyuldu.

Urfa halkı savaşa katılmak için adeta can atıyorlar ve bir an evvel ya ölmek veya düşmanları ana vatanlarından püskürtmek istiyorlardı. Kısa zamanda civardaki aşiretler de aynı fikre katıldılar. Şehirde altıyüz tüfek ile birbuçuk milyon kadar mermi bulunuyordu.

Milli kuvvetler 9 Şubat günü Urfa'nın yarısını işgal ettiler. 560 mevcudu olan Fransızlar hastane civarında yerleşmiş bulunuyorlardı. Milli kuvvetlerin şehrin yarısını işgal etmesine son derece sevinen halk iaşelerini üzerlerine aldılar. Aynı gün hapishanenin boşaltılması sırasında bir jandarmanın bir el silah atmasıyla Fransızlar şehirde ateş etmeye başladılar. Bu suretle Urfa Kurtuluş Savaşı başlamış oldu. Bir müddet sonra da Suruç ve Birecik bölgelerindeki Fransız birlikleri de kuşatıldı. İki ay süren kuşatmada birkaç sefer Fransız mevzilerine saldırıldı. Fakat düşmanı mevzilerden çıkartmak kolay olmadı. Fransızlar muhasara kuşağını yarıp mevzilerden dışarı çıkmak cesaretini göstermedilerse de yapılan teklif üzerine şehri terk edip gitmek azminde de olmadılar. Ancak Mart ortalarında yiyecek ve cephanelerinin azalması, gelmesi beklenen takviye kuvvetlerinden de ümitlerinin kesilmesiyle hayal kırıklığına uğradılar. Nihayet 8 Nisan'da Fransız komutanı Urfa'yı terk etmek için müzakereye girişmeyi kabul etti. Silah ve cephaneleri ile çıkıp gitmeleri hususunda anlaşma oldu. 10 Nisan 1920 gecesi Urfa'yı terk ederek Suruç istikametine hareket etti. Bir gün sonra 11 Nisan günü Urfa Kurtuluş gününü parlak bir törenle kutladı ve böylece tek başına istiklâline ve hürriyetine kavuşmuş oldu.

Her senenin 11 Nisanı Urfa'nın Kurtuluş Günü olarak resmen kutlanmaktadır.

URFA'NIN TARİHİ YERLERİ

Urfa tarihi eski eserler bakımından oldukça zengin bir yerdir. En önemli olan tarihi eserlerini şöylece sıralayabiliriz.

- 1 — Urfa Kalesi,
- 2 — Harran,

- 3 — Hanel Bağrur
- 4 — Şuayb şehri,
- 5 — Sogmatar harabeleri.

Şimdi bunlardan ilk ikisi üzerinde durarak biraz açıklayalım.

1 — Urfa Kalesi :

Kalenin yapısı (M.Ö.) 4. asırda yaşamış olan Abgarlar tarafından inşa edildiği söylenir. Kale zamanla birçok tarihi sahnelere şahit olmuş ve bugün gördüğümüz iki sütun ile diğer dış duvarları kalmış bulunmakta ve bu duvarların çoğu Belediyece tamir edilmiş durumdadır.

Kale üzerindeki iki sütun hakkında kesin bir hüküm olmamakla beraber avam'ın tevatürü ve halkın inancına göre bu iki sütun Nemrut zamanında yaptırılmış ve İbrahim Aleyhisselam bu iki sütun arasından Halilülrahman gölünün bulunduğu yerde yapılan ateş içine atılmıştır.

Urfa Kalesi iki beden halindedir. a) İç kale, b) Dış sur.

a) İç Kale :

Şehrin kenarında Damlacık dağının kuzey eteğinde yüksek bir düzlük üzerine yuvarlak olarak kurulmuştur. Kalenin kuzey, doğu ve batı yönleri yalçın kayalarla çevrilidir. Güneyi, saldırılara karşı mukavim olmadığı için müdafaa hendeği yontulmuştur. Kalenin içine batıdan açılan bir kapıdan girilir. Ayrıca güneye doğru kazılan hendeğin üstünden bir uçtan diğer uca köprü ile geçit yaptırıldığı, karşı karşıya bulunan iki kapı ve basamaklardan anlaşılır. Tehlike olmadığı anlarda karşıya geçmek için bu köprüden istifade edildiği sanılır. Tabii ki bugün köprü diye herhangi bir şey mevcut değildir.

Kalenin şehre bakan kuzey kesiminde yontma taştan yapılmış yüksekçe ve müdevver iki sütun bu-

lunur. Çevrelik ikişer taş üzerine inşa edilerek yükseltilmiştir. Her taşın dış çemberi 2.32 metre, kalınlığı 47 cm. dir. Sütunların birbirinden uzaklığı yani iki sütun arası 14 metredir. Sütunlardan birisinin üzerinde çivi yazısı bir kitabe vardır. Kayıtlara göre süryanice olan bu kitabenin Türkçe anlamı şöyledir.

«Ben Eftuha'yım. Güneşin oğluyum. Bu sütunları ve üzerindeki heykeli Kral Mennon'un kızı Selmet için yaptım.»

Sütunlar üzerinde heykel mevcut değildir. Kuze-ye bakan kitabenin alt kısmındaki yazı oyulmuş, üst kısmı hâlâ tazeliğini muhafaza ediyor. Kayıtlarda bu kitabenin altında 308 tarihi arapça bir tarih vardır denliorsa da yapılan inceleme neticesinde böyle bir tarihe rastlanmamıştır. Oyulmuş yerde bulunduğu tahmin edilebilir.

İç kale 25 burçlu tahkim olunmuş, yontma taşlarla yapılmıştır. Surların yüksekliği 7 - 10 metre arasında olup, çevresi 1500 metre kadar girintili çıkıntılıdır. Aynızılha gölünün güney doğusuna bakan duvara iki kabartma aslan resimli taşlar yerleştirilmiştir.

b) Dış Sur :

Dış sur dörtgen şeklindedir. Çevresi 3-4 km.dir. Burçları ve suru gayet büyük ve iri taşlarla inşa edilmiştir. Doğuda Bey kapısı, batıda Samsat kapı ve güneyde Harran kapısı aşağı kalenin başlıca giriş ve çıkışını sağlayan kapılardır.

2 — Harran :

Harran hakkında en kesin ve doğru denebilecek bilgiyi meşhur Tarihçi Batlemyus vermektedir. Buna göre :

Harran (M.Ö. 6000 - 5000) yılları arasında Sümerler tarafından kurulduğu sanılmaktadır. Bu bölgede (M.Ö. 2000) yıllarında Sami ırkından gelen kavimlerin hüküm sürdüğü bilinmektedir. Kesinlikle (M.Ö. 2000)

ortaları ile (M.Ö. 612) yılları arasında Asur hakimiyeti görülmektedir. Daha sonra Harran sırasıyla Med, Babil, İskender, Selekoslar, Romalılar, Bizanslılar, Abgarlar, Kavatlar, Sasaniler, İranlılar, Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve son olarak da 1516 da Osmanlı hakimiyetleri altında kalmıştır.

Harran Anadolu Selçukluları zamanında Alparslan'la beraber canlılık kazanmış, bu büyük kalıntıları meydanda olan Darülfünun Külliyesi halindeki Üniversitesi ile çevreye ün salmıştı. Ne var ki Timur'un saldırısına uğrayan Harran, Üniversitesiyle birlikte yakılmış ve yıkılmıştır.

Daha sonra Yavuz Sultan Selim zamanında yeniden canlılık kazanan Harran ve Üniversitesi bilahare yavaş yavaş önemini kaybederek tedricen bugünkü hazine hale gelmiştir.

Harran Üniversitesi'nin bugün ayakta duran harabelerini şöyle sıralayabiliriz. Dört kapı, orta kısmında büyük bir şadırvan, onun yanında derin bir kuyu, mihrap, rasathane kulesi ve Üniversitenin suyunu sağlayan pörenkler...

Harran'da ayrıca muhteşem bir kale bulunur. Kale, biri asıl iç kale, diğeri dış kale olmak üzere iki bedenden halindedir. Dış kale 1 km. çevresinde ve yuvarlak inşa edilmiştir. Surlar her 50 metrede bir olmak üzere 20 burçla tahkim edilmiş, surların yüksekliği 10-12 m. burçların ise 15-17 metre arasında değişir. Duvarların kalınlığı 2-4 metre arındadır.

İç kale 7-10 metre yüksekliğinde bir yığma tepe üzerine kurulmuştur. Surların yüksekliği 7-8 metredir. 6 burçlu olup burçlar 10-15 m. yüksekliğindedir.

Harran Urfa'ya 44 km. mesafede olup yolu asfaltlıdır.

1185 yılında Harran'ı ziyaret eden İspanyالی Muhammed b. El-Cübeyr Harran'ı şöyle tanımlamakta-

dır. «Şehir, ziyaretçileri hayrette bırakacak şekilde tertipli ve güzeldir. Caddeleri büyük, üstleri örtülü muntazam çarşıları ile iki hastahane ve iki üniversitesi vardır.» diyor.

Görmeğe değer olan Harran Üniversitesi ve Harran kalesi harabelerinden başka bir de Harran'da büyük Velilerden Hayatı Harrani ve oraya yakın İmam Bakır Hazretlerinin türbeleri vardır.

BALIKLI GÖL

Urfa kalesinin arkasında ve kuzey kesiminde şehrin Gölbaşı mahallesinde Halilülrahman ve Ayn-ı Züleyha adlı iki balıklı göl bulunur. Bunlardan Halilülrahman gölü, Hz. İbrahim'in ateşe atıldığı yer olarak bilinir. Ayn-ı Züleyha da İbrahim (A.S.) ateşe atıldıktan sonra iman eden Nemrud'un Züleyha adındaki kızının kendisini ateşe attığı ve düştüğü yer olarak kabul edilir. Halk tarafından Anzılha denir. Halilülrahman gölünün uzunluğu 150 m. eni 30 metredir. Ayn-ı Züleyha gölünün ise uzunluğu 50 genişliği 30 metredir. Her iki gölde yaşayan balıklar Sazan cinsinden olup halk tarafından kutsal sayılır ve dokunulmazlıkları vardır.

URFA'NIN CAMİLERİ

Urfa tarihi bir şehir olduğu kadar dinine ve diyanetine son derece bağlı bir cemiyete sahiptir. Binaenaleyh şehrin gelişmesiyle beraber cami ve mescitler de o nisbette çoğalmıştır. Nerede bir mahalle inşa edilmişse hemen bunun en uygun yerinde ilk önce bir cami düşünülmüştür. Bu durum şu ana kadar devam etmekte ve inşaallah kıyamete kadar da böylece devam edecektir.

Nüfus durumuna oranla cami sayısı bakımından

Urfa birinci sırada yer alan illerimiz arasındadır. Bugün nüfusu 130.000 olan Urfa'nın (150) yüzelliye yakın cami ve mescitleri vardır.

Kitabımızın hacmi bütün bu camiler hakkında malûmat vermeğe müsait olmadığından burada tarihi birkaç cami hakkında kısa bir mulûmat vermekle yetineceğim.

1 — Ulu Cami :

Şehrin ortasında ve Yıldız meydanı denilen yerdedir. Şaman dininin Güneş ve Ay mabedi olarak inşa edilmiştir. Daha sonra Babil hükümdarlarından Nemrud (Asur, Nasir ve Pal)'un sarayı olarak kullanılmıştır. Süryaniler devrinde Hristiyanlığın yayılmasıyla kilise haline getirilmiştir.

Caminin avlusunda halen Roma ve Bizanslılar devrinden kalma sütun başlıkları bulunmaktadır. Taşların rengi kırmızı olduğu için Kızıl Kilise adı da verilmiştir.

Evliya Çelebi'ye göre Hazreti İsa (A.S.) Urfa'ya gelmiş ve bu kilisede kalmıştır. Hatta mendilini camide bulunan kuyuya attığı da rivayet edilir.

İslâmiyet'in doğuşuyla Hazreti Ömer (R.A.) zamanında burası camiye çevrilmiş ve o zamanki en büyük camilerden birisi olmuştur. Bunun için de Ulu Cami adını almıştır.

Caminin avlusunda 8 köşeli kaide üzerine inşa edilmiş muhteşem ve hayretengiz bir minare vardır. Bu minarenin mimari değeri yüksek olduğu için tarihi kıymet ve önemi vardır. Yüksekliği ile genişliği aynı olan bu minarenin (M.S. 1096) ve (M.S. 1684) yıllarında onarım gördüğü üzerindeki kitabeden anlaşılmaktadır.

Bu caminin doğu köşesinde Selahaddin Medresesi denilen ve üzerindeki kitabeye göre (M.S. 1192), Hicri 587 yıllarında Selahaddin Eyyübi adına Mevlâ-

nâ Salaheddin Yusuf b. Eyyub tarafından inşa edildiği anlaşılan bir medrese vardır.

Cami avlusunun bir tarafında Urfa'ya hizmeti geçen bazı din bilginlerinin mezarları yer alır. Mezarlığın içinde Nakşi Tarikatının büyük simalarından Mevlâna Halid El-Bağdadi'nin oğlu Ahmet Şihabüddin de mezarlıktaki kubbe içinde yatar. Kubbenin kapısı üzerindeki kitabeye göre bu kubbe Nedim Sırrı Paşa ile şöhret bulan Osman Nuri Paşa tarafından 1262 tarihinde yaptırıldığı anlaşılr.

2 — Hasan Padişah Camii :

Halk tarafından Hasan Paşa Camii denilen bu cami, Milattan Sonra 1499 yılında Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan adına Şeyh Yakub tarafından yaptırılmış ve Yavuz Sultan Selim zamanında onarılmıştır.

3 — Peygamber Camii (Çarkoğlu Camii) :

XI. ve XII. yüzyıllar arasında Süryani papazlarından Circis tarafından kilise olarak inaş edilmiştir. Üzerinde Süryanice kitabeler vardır. Yakın bir zamanda Urfa'nın hayırsever zenginlerinden Hacı Mehmet Çarkoğlu tarafından kiliseden camiye çevrilmiş ve Çarkoğlu Camii adını almıştır.

Halk tarafından kilise olduğu zaman, kilisenin banisi olarak bilinen Circis'in adı Peygamber Hazreti Circis Aleyhisselam'ın adı olarak sanıldığından caminin adına Peygamber Camii denilmiş ve bu ad ile şöhret bulmuştur.

4 — Yusuf Paşa Camii :

Şehrin kalabalık bir semti olan Sarayönü mevkiinde yer alan bu cami Hicri 1121 yılında Urfa mutasarrıfı Vezir Yusuf Paşa tarafından yaptırılmıştır.

5 — Pazar Camii :

Çok eski bir cami olup ne zaman ve kimin tarafından inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir.

6 — Ahmet Ridvan Paşa Camii :

Halilürrahman gölünün (Balıklı gölün) kuzey kenarında yer alır (M.S. 1721 - 1722), Hicri 1129 yıllarında o zamanki Rakka Valisi Rızvanoğlu Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Halilürrahman gölünün kuzey kesiminde göle bitişik olarak kurulan Rızvaniye Camii'nin çevresinde otuz kadar hücre ve iki büyük dershane vardır. Bu hücreler bir müddet Vakıflar Müdürlüğü'ne bağlı ve resmi bir Müdüriyet idaresi altında talebe yurdu olarak kullanılmış, yüzlerce fakir talebe burada barınmıştır. Bugün ise yeni bir hizmete atfedilmek üzere bekletilmektedir.

7 — Halilürrahman Camii :

Halilürrahman gölünün hemen güney kesiminde göle bitişik olarak yaptırılan bu caminin dört köşeli güzel bir mimari üslupla yapılmış bir minaresi vardır. Minarenin kuzey ve batı yüzlerinde arapça kitabeler vardır. Kitabelerden anlaşıldığına göre bu minare Hicri 608, Miladi 1211 tarihlerinde Melik Eşref Muzafferüddin Musa tarafından inşa ettirilmiştir.

Halk tarafından bu camiye Döşeme veya Makam Camii denir. Bunun yanıbaşında İbrahim Aleyhisselam ateşe atıldığı zaman, düştüğü yer olarak bilinir.

Caminin doğusunda bazı zatların mezarlığı, kuzeybatısında da hücreler bulunur. Bu caminin iyi faaliyet gösteren bir Derneği vardır.

8 — Eyyüb Peygamber Camii ve Mağarası :

Şehrin 2 km. güneyinde ve Eyyübiye mahallesinin bitişiğinde geniş bir sahada yer alan cami, Osmanlılar zamanında yapılmıştır. Caminin bahçe kısmında kuzeybatısında sabrı ile dillere destan olan ve İbrahim Aleyhisselam'ın soyundan gelen Eyyüb Aleyhisselam'ın hastalığı sırasında çile çektiği ve içinde 7 sene kaldığı söylenen bir mağara vardır. İbrahim (A.S.)'ın doğum yeri olarak bilinen Mevlid Halil (Der-

gâh) camiindeki mağaradan sonra en çok ziyaret edilen yer burasıdır. Her sene binlerce yerli ve yabancı tarafından ziyaret edilen bu mağaranın güneydoğusunda ve caminin avlusunda bir de Eyyüb Aleyhisselam'ın hastalığından şifa bulduğu anda zuhur ettiği ve içinde yıkandığı söylenen su kuyusu bulunur. Ziyarete gelenler bu sudan içerler ve şifa niyetiyle başka yerlere de götürürler.

Eyyüb Peygamber'in mezarı Urfa'nın Viranşehir ilçesinden 12 km. uzaklıktaki Eyyüb Nebi adlı köyde olduğu bilinmektedir. Burası da yerli ve yabancı turistler tarafından ziyaret edilir.

9 — Mevlid Halil Camii ve Makam Mağarası :

Urfa'nın en önemli ziyaret yerini teşkil eden bu cami halk tarafından Dergâh ismiyle bilinir.

İbrahim Aleyhisselam'ın doğum yeri olarak kabul edilen mağara bu caminin bitişiğinde ve doğu kesiminde yer alır.

150 kişilik cemaat alabilecek kadar küçük bir mescid şeklinde olan bu camide her gün sabah namazından sonra cemaat halinde evradı Fethiye, ikindi namazlarından sonra hizbül bahr ve yatsı namazlarından sonra bir başka ezkâr okunur. Cehren okunan bu evrad ve ezkâr buraya ayrı bir manevi hava feyzini hissettirir.

Caminin oldukça büyük bir avlusu ve avlu içinde bir havuz vardır. Doğu kesiminde yer alan mağaranın içinde de su ile dolu bir havuz bulunur. Bu mağara İbrahim Aleyhisselam'ın doğduğu makam olarak bilinir. Tevatüren gelen halk, rivayete göre mağaranın üstünde bulunan delikten geyiğin biri indiği ve mağara içinde İbrahim Aleyhisselam'ı emzirdiği söylenir.

Mağaranın kuzeyden güneye doğru birbirini takibeden üç bölümü ve her bölümün bir giriş kapısı

vardır. İlk kapıda derneğin gişesi vardır ki burada makbuz mukabili Cami için yardım yapmak isteyen hayırsever müslümanların teberrûlarını kabûl edecek görevli bulunur.

İkinci kapının üstünde yeni harflerle yazılı Urfa'nın meşhur şairlerinden Nabi'nin Urfa hakkında dile getirdiği şu mısraları yer alır.

Bilâdi hayri halkıllah olan şehri Ruha'dır bu
Zülâli mu'cizi cari makamül Enbiyadır bu

Hicaz-ü Kudsiden sonra makamlardan ûlâdır bu

Bu mevlûd-ü Halilü'llah ki, Ceddül-Enbiyadır bu
Letâfetde, zerafetde müzeyyen dilkûşadır bu
Halil'e ateşi berden selâm eden Ruha'dır bu

İkinci kapının girişinde mihraplı küçük bir mes-cid, bunun doğusunda Peygamber efendimiz (S.A. V.)'in sakalı şerifinden iki telinin muhafaz edildiği fayanslı bir oda bulunur. Sakal-ı şerif senede bir defa Ramazan ayının Kadir günü ve gecesi müslümanların ziyaretine açılır. Bu odada ayrıca el yazma Kur'an-ı Kerim'ler, bazı sancaklar ve Dede Osman Avni Hazretlerine ait bir kısım eşyalar bulunur.

Üçüncü kapının girişinde adı geçen Hz. İbrahim Aleyhisselam'ın doğum mahalli ve su kuyusu yer alır.

Sakal-ı Şerif'in bulunduğu odada dış tarafta yeni Türkçe, iç tarafında da Osmanlıca ile yazılmış şu mısralar yer alır.

Ne devlettir bu devlet kim bize lûtf'ü inayettir
Atâ'yı bî nihayet Lihye-i pâk-i saadettir

Zaman-ı fırsatı elden bırakma gel ziyaret kıl

Niyaz et halisane çün ziyaretgâh-i ümmettir

Salât ile selâm et Kubbe-i Hadra'ya arz eyle

Edibâne ziyaret eyle yahu vakt-i fırsattır

Bu Mû-yi müşk-ü bûy ile tevessül eyle ey zair

Ki bunun sahibi Hayrülverâ Fahr-i kıyamettir

Resûl-i Kibriyanın cüz-ü pâkidir riayet kıl
Buna tazim-ü tavkır eylemek SAMİ ibadettir.

Caminin Kible tarafı tamamen sarp kayalık olup burada binlerce güvercin barınır ve buraya güzel bir manzara arzeder.

Caminin avlusunda ayrıca cami personeline ait oturma odaları ve ders hücreleri vardır. Avlunun kible tarafında bundan yüz sene önce yaşamış, halk üzerinde manevi yönden etkili ve faydalı olmuş Kadiri halifelerinden Dede Osman Veli hazretleri ve onun bazı yakınlarının türbeleri bulunur. Avlunun batısında yer alan bahçeli mezarlıkta da birçok âlim ve hatırı sayılır zatlar yatar. Yine avlunun batısı ve mezarlıkların arka kısmında içi boş ve mimari değeri gayet yüksek iki zarif kubbe bulunur.

Bu kubbelerden batı tarafda bulunanda, asrımızın müceddidlerinden Üstad Bediüzzaman Said Nursi (R.A.) hazretleri hicri 25 Ramazan 1379, milâdi 23 Mart 1960 senesinde Urfa'da vefat ettiği zaman defnedilmiştir. 27 Mayıs 1960 ihtilâlinde sonra buradan çıkartılarak belirsiz bir semte götürülmüşse de bugün yine her sene binlerce talebesi ve müslümanlar tarafından ziyaret edilip ruhuna fatihalar verilmekte ve tazimle anılmaktadır. Ayrıca her sene vefat ettiği günde kendileri adına Urfa'da Mevlût-i Şerif okutulur. Bu Mevlide Türkiye'nin her vilâyetinden talebeleri gelip iştirâk eder ve büyük bir kalabalık teşkil ederler.

MEVLİD HALİL CAMİİ DERNEĞİ :

Urfa'da en çok faydalı faaliyetlerde bulunan derneklerden biridir. Bu Dernek kurulduğu tarihten bu ana kadar birçok hizmetler görmüştür. Derneğin en fazla gelir kaynağı İbrahim Aleyhisselam'ın doğum

yeri olan mağaranın kapısından içeri giren yerli ve yabancı turistlerin makbuz mukabili yaptıkları maddi yardımlar değerlendirilerek caminin iç ve dış kısmında onarım ve inşası için küçümsenmeyecek birçok hizmetler yapılmıştır. Caminin dış kısmında tanzim edilen giriş ve çıkış yolları ile iki taraftaki bahçeler güzel bir manzara arz ederler. Bundan başka 10.4.1979 tarihinde hizmete giren İbrahim Halilüllah Kültür ve Eğitim Vakfının binası da aynı Dernek tarafından inşa edilmiş ve Eğitim Vakfı olarak kullanılmak üzere bir müteveli hey'etine devredilmiştir. Caminin dış kısmında ve hemen doğu kesimine bitişik olan bu bina, 700 metre karelik bir alan üzerine kurulmuş, şehre bakan kuzey cephesi kemerli olup binanın dış kısmının tamamı beyaz yontma taşlarla örülmüştür.

Üç katlı olan bu binanın zemin katı 600 kişilik bir konferans salonundan ibaret olup bu salonda ayrıca dini nikâhlar da kıyılır.

İkinci ve üçüncü katında 2 oturma lojmanı, bir büyük kütüphane, 50 kişilik yatakhane, 8 derslane, iki salon bir mutfak, üç idare odası ve diğer müstemi-lat bulunur.

Hz. İbrahim Halilüllah Kültür ve Eğitim Vakfı adını taşıyan bu Vakfın başında, işleri tedvir eden bir Müdür ve müteveli heyeti bulunur. Vakfın ana gayesi dini eğitim yapan İmam Hatip Okulu ve Yüksek İslâm Enstitüsü talebelerinin bilhassa meslekî sahadaki noksanlıklarını gidermek, bu okulları dışardan verebilecek talebe yetiştirmek, halkın muhtaç olduğu her türlü dini hizmetlerde faydalı olabilecek elemanları yetiştirmektir. Vakfın şu anda 60'ı yatılı olmak üzere 600'e yakın talebesi vardır.

Ayrıca Vakfın küçümsenmeyecek derecede büyük ve yararlı hizmetlerinden birisi de 1981 yılından

bu yana faaliyete geçirdikleri zekât sandığıdır.

Tüzüklerinde de yer alan bu sandıkta, zengin müslümanların teslim edecekleri öşür ve zekât paraları toplanır. Sahiplerinden aldıkları vekâlet ile bu para, İslâm'ın emir buyurduğu yerlere verilir. Vakıf bu görevi yüklenmekle adeta Kur'an-ı Kerim'in Amil sınıfının vazifesini ifa etmiş oluyor.

Zekât ve öşür, İslâm dininin şartı olmakla beraber bu şartı yerine getirirken, Cenab-ı Hakkın emir buyurduğu sınıflara vermek de şarttır. Hadis-i Şerif'te «Zekâtında kusur edip verilmesi gereken yerlerden başka yerlere veren zekât vermemiş gibidir.» deniliyor.

Günümüzün zenginleri ve bilhassa arazi sahiplerinin çoğu maalesef İslâm'ın kesin bir şartı olan ve onsuz İslâmiyet kabul olunmayan zekât farizasını eda etmemektedirler.

Zekâtlarını verenler de muhtaç olanları arayıp bulmadan keyiflerinin istedikleri yerlere zekâtlarını veriyorlar. Bazıları da Devlete verecekleri vergiyi zekât yerine sayıp ayrıca zekâtı ödemiyorlar. Oysa Devlet fertlerden aldığı vergiyi zekât ve öşür adıyla almadığı gibi, bazen kendilerine zekât ve öşür düşmeyenlerden de vergi almaktadır. Çünkü bu devletin ayakta kalabilmesi için fertlerden istediği mecburi ve zaruri bir mükellefiyettir. Zekât ise mali durumu yerinde olup zekât nisabına malik olanlardan dinen istenen bir mükellefiyettir.

Mükellef olan şahıs zekâtını Kur'an-ı Kerim'de belirtilen sekiz sınıftan birisine vermek mecburiyetindedir. Aksi halde vereceği zekât muteber değildir.

Kur'an-ı Kerim'de zekâtın verileceği yerler muhtaç olan fakirlerdir. Halbuki Devlet aldığı vergileri memleketin kalkınması için her türlü yerlere harcamaya yapabiliyor.

Vakıfca zekât sandığında toplanan müslümanların zekâtı ise yalnız ve yalnız muhtaç olan mağdur kimselere veriliyor. Vakıf bu hizmeti yaparken bütün imkânlarını kullanarak son derece muhtaç, ekmek bulamayacak derecede mağdur olanları arayıp mahalle halkı ve mahalle muhtarının mağduriyetine şahadet ettikleri kimselere ödeme yapıyor ve müracaat edenlerin adreslerini tesbit ederek bizzat evlerinde yapacakları inceleme sonunda mağdur olduklarını tesbit ettikten sonra zekât parasından kendilerine veriliyor.

Böylece zenginlerin katlanmaları gereken ve arayıp bulmaları ile yükümlü oldukları sorumluluğu Vakıf müteveli heyeti üstlenmektedir. Zekâtı yerli yerine vermekle de zenginleri mesuliyetten kurtarmaktadır. O halde zekât ve öşrü Vakfa verenler manevi mesuliyeten de kurtulmuş oluyorlar. Zekât ve öşür sahipleri Vakıf idare heyetine seve seve zekât ve öşürlerini vermeleri ve Vakfa minnettarlıklarını ifade etmeleri gerekirken müteveli heyeti çoğu defa ayaklarına gittiği bazı zengin kardeşlerimizden maa-lesef gereken desteği sağlayamadıkları gibi üstelik bazen hakarete de maruz kalıyorlar.

Mevlûd-ü Halil Camii cemaata cevap veremeyecek derecede küçük olduğu, bilhassa Cuma günü ve Ramazan aylarında özellikle «hac» mevsiminde meydana gelen mahşeri kalabalıklara namaz kılacak yer bulunamadığından; Dernek tarafından modern bir cami inşa edilmiştir.

Eski caminin kuzeybatısında yer alan ve cami avlusu ile irtibat sağlayan yeni caminin iç sahası: 35x25 olmakla yaklaşık 900 metrekarelik bir alanı kaplar.

Kuzey tarafım ihata eden caminin revakı yontma ve zarif sütunlar üzerine oturtulmuş olup, sütunlar

kemerli bir şekilde birbirine bağlanmıştır. İki sütun ortasında sarkıtılan kilit taşlarının herbirinin üzerine Cenab-ı Hakkın Esma-i Hüsnasından bir isim yazılmıştır. Revakın üstü betonarme olup, her iki sütun arası 25 metre çapında gayet zarif 27 adet kubbe ile örtülmüştür. Revakın biri Yakubiye Mahallesine (batıya) diğeri doğuya açılan iki giriş kapısı vardır. Doğudaki kapı üzerinde tertiplediğimiz şu mısralar

«Makam Camiinin vaktaki dar geldi namazgâhı
Zaruret hasıl oldu tevsî etmek bu çimengâhı
Ahali yardımıyla bunu inşa eyledi dernek
Dedim tarihine Emnen ziyaret kıl şu Dergâhı.»

Emnen ziyaret kıl şu dergâhı cümlesi ile revakın cifri hesaplama inşaatına başlanış tarihi belirtilmiştir.

Ebced hesabı ile cümlede yer alan : 4 Elif=4, 1 mim=40, 1 Nun=50, 1 Ze=7, 3 Ye=30, 2 Re=400, 1 Te=400, 1 Ka=100, 1 Lam=30, 1 Şin=300, 1 Dal=4, 1 Vav=6, 1 Kef=20, 1 He=5. Toplam = 1396 tarihini verir ki, bu tarih revakın Hicri tarihle başlangıç tarihidir.

Kitabe Kur'an harfi ile yazılıdır. Bugün yapımı tamamlanmış ve ibadete açılmış bulunan büyük ve modern caminin yanlarda iki katlı olup, ortasında mimari değeri kıymetli olan büyük bir kubbe yer alır. Doğu ve batı duvarlarının kuzey kesiminde zarif birer minare yapılmıştır.

Tarihi değeri büyük ve görmeğe değer olan bu mübarek cami inşaa edilip, müslümanların hizmetine açılmasında hizmetleri geçen ve bu hayırlı hizmeti omuzlayanlara Cenab-ı Hak'tan mükâfatlar, kitabımızın baskıya verildiği sıralarda vefat eden ve bu caminin inşasında büyük emekleri geçmiş bulunan Dernek Başkanı H. Bahaddin Açıkyol efendiye rahmet ve mağfiretler niyaz eder, derneğin diğer

üyelerine sıhhat ve afiyetler dileğiyle daha nice hayırlı hizmetlere vesile olmalarını niyaz ederiz.

Hayırlı hizmetlerde maddi ve manevi yardımlarını esirgemeyen din kardeşlerimize de Cenab-ı Hak'tan sonsuz ecir ve sevaplar dileriz.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- 1 — Kur'an-ı Kerim
- 2 — Fı Zılail Kur'an
- 3 — Tefsiri Kebir
- 4 — Tefsiri Kazi
- 5 — Tefsiri İbni Kesir
- 6 — Tefsiri Hazin
- 7 — Tarihi İbni Kesir
- 8 — Tarih ül Hamis
- 9 — Ravdatüs Safa Tarihi
- 10 — Kısasül Enbiya (İbni Neccar)
- 11 — Sireti İbni Hişam
- 12 — İbrahim Ebül-Enbiya (Mahmut Akkad)
- 13 — Hz. İbrahim Halilullah (M. Sami Mahmutoğlu)
- 14 — 1973 Urfa Yıllığı

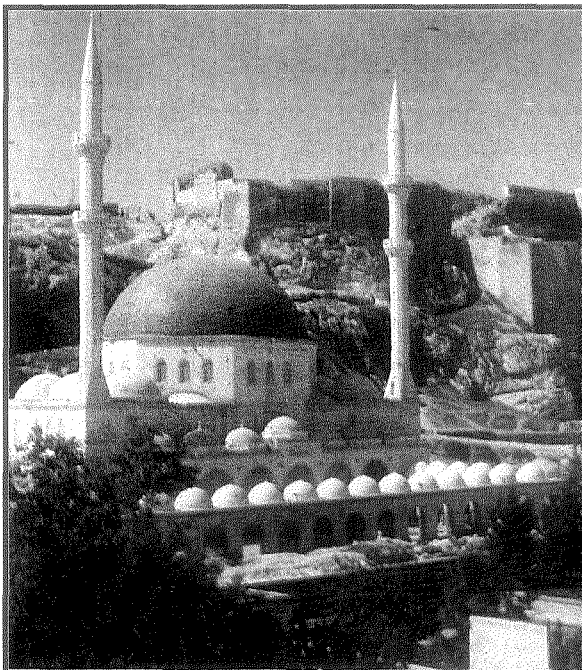
İÇİNDEKİLER

Konu	Sayfa
Önsöz	3
Takriz	6
İbrahim Aleyhisselam'ın Nesebi	9
Hz. İbrahim Aleyhisselam'ın Doğum Tarihi	10
Hz. İbrahim'in Babası ve Annesi	10
Nemrud'un Rü'yası ve Tedbiri	11
Hz. İbrahim'in Anne Rahmine Düşmesi	13
Mağaradan Çıkışı	16
Anne ve Babasından Rabları ve İlahları Sorması	17
Putlara ve Yıldızlara İbadet Edenler	19
Hz. İbrahim'e Yer ve Gökerin Melekûtunun Gösterilmesi	23
Putları Sevmem	27
İnsan Fıtratı ve Cahiliyet	30
İbrahim Aleyhisselâm Milleti Karşısında	33
İbrahim Aleyhisselâm'ın Babasını Hak Dine Davet Etmesi	37
Hz. İbrahim Aleyhisselâm'ın Putperestlikle Mücadele Etmeye Devam Etmesi	40
Putları Kırması	44
Hz. İbrahim'in Ateşe Atılması	52
Ateş'in Gülistan Oluşu	55
İbrahim (A.S.)'ın Ateşe Atılmasıyla İlgili Birkaç Rivayet	58
Nemrut'la Münakaşası ve Allah'ın Birlik ve Kudretine Delil Getirip Nemrud'u İlzam Etmesi	60
Nemrud'un Göklere Yükselmesi ile İlgili Bir Rivayet	62
Nemrud'un Helâki	64
Nemrud'un Helâki ile ilgili bir destan	65
Hz. İbrahim'i Tasdik Edenler	68
Hz. İbrahim Aleyhisselam'ın Hicreti	68
Hz. İbrahim'in Babasına Duası	71
Hz. İbrahim (A.S.)'ın Harran'a Yerleşmesi	72
Hz. İbrahim'in Mısır'a Hicreti	73
Hz. İbrahim'in Filistin'e Yerleşmesi	75
İbrahim Aleyhisselam'ın Ölülerini Nasıl Dirilteceğini Cenabı Hak'dan İstemesi	77

İbrahim (A.S.)'in Halilullah ünvanı alması	80
İsmail (A.S.)'in Doğumu	82
İsmail (A.S.)'in Annesinin Hareme Götürülmesi	83
Zemzem Kuyusu	85
Meleklerin İbrahim (A.S.)'e Müjde Getirmesi	88
Lût Aleyhisselâm'ın Kavminin Helâki	96
Hz. İbrahim'in oğlunu Kurban Etmeğe Götürmesi	103
Hz. İbrahim'in Rüyası	105
Vefakâr İbrahim Aleyhisselâm	113
Ne Güzel Söylemişler	114
Hz. Cebrail'in Sıkıntılı İnişleri	117
Hz. Hacer'in Vefatı ve İsmail (A.S.)'in Evlenmesi	118
İbrahim (A.S.)'in Haremdeki Ailesini Ziyareti	118
Hz. İbrahim (A.S.)'in Kâbe'yi Bina Etmesi	121
Yeryüzündeki İlk Mabed	122
İbrahim (A.S.)'in İnsanları Hacca Davet Etmesi	126
Hz. Sâre'nin Vefatı	127
İbrahim (A.S.)'in Diğer Evladı	128
İbrahim Aleyhisselâm'ın Vefatı	129
İbrahim (A.S.)'a verilen üstün meziyetlerden Bazıları	130

URFA'NIN TARİHÇESİ

Urfa Tarihi	135
Urfa'nın Adı	136
Eski Çağlarda Urfa	136
Urfa Osroen Krallığı	138
Urfa'da İslâm Egemenliği	139
Urfa'da Selçuklular Devri	140
Haçlı Savaşlarında Urfa	140
Osmanlılar Devrinde Urfa	141
Kurtuluş Savaşında Urfa	141
Urfa'nın Tarihi Yerleri	142
Balıklı Göl	146
Urfa'nın Camileri	146
Mevlid Halil Camii Derneği	152

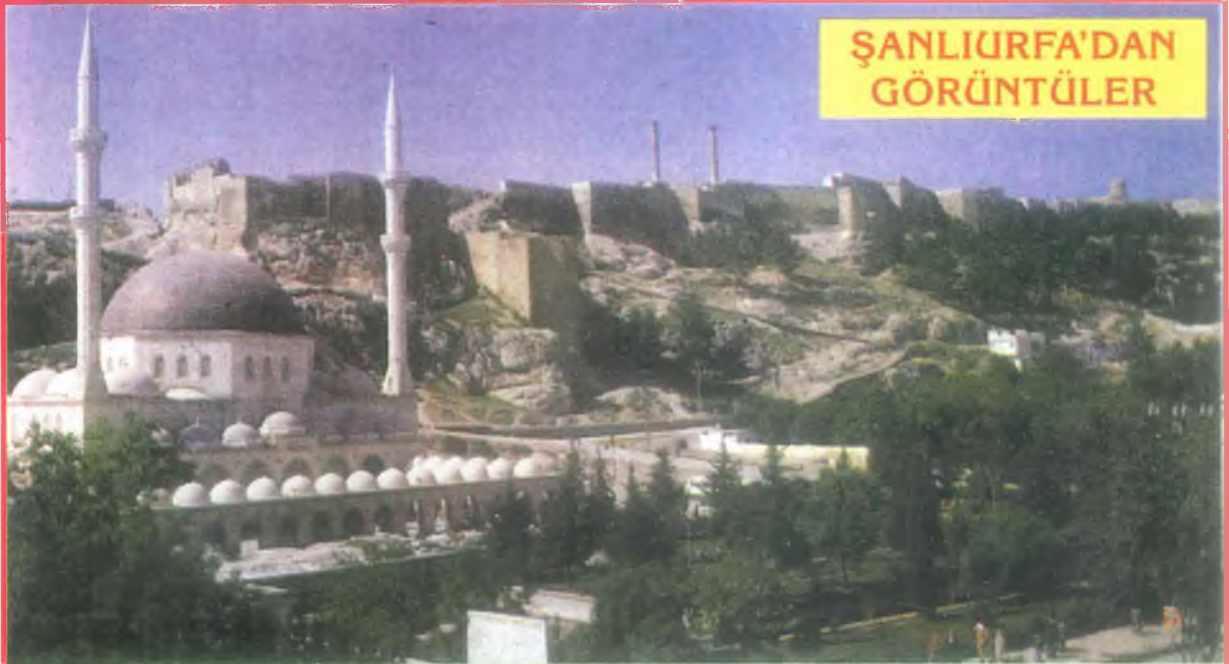
Mevlüt Halî

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

Camii ve Kale

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

Mevlüt Halil Camii ve Kale

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

Mevlid'i Halil (Dergâh) Camiinin Gece Görünüşü

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

Şanlıurfa Kalesi

Halilurrahman Gölü

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

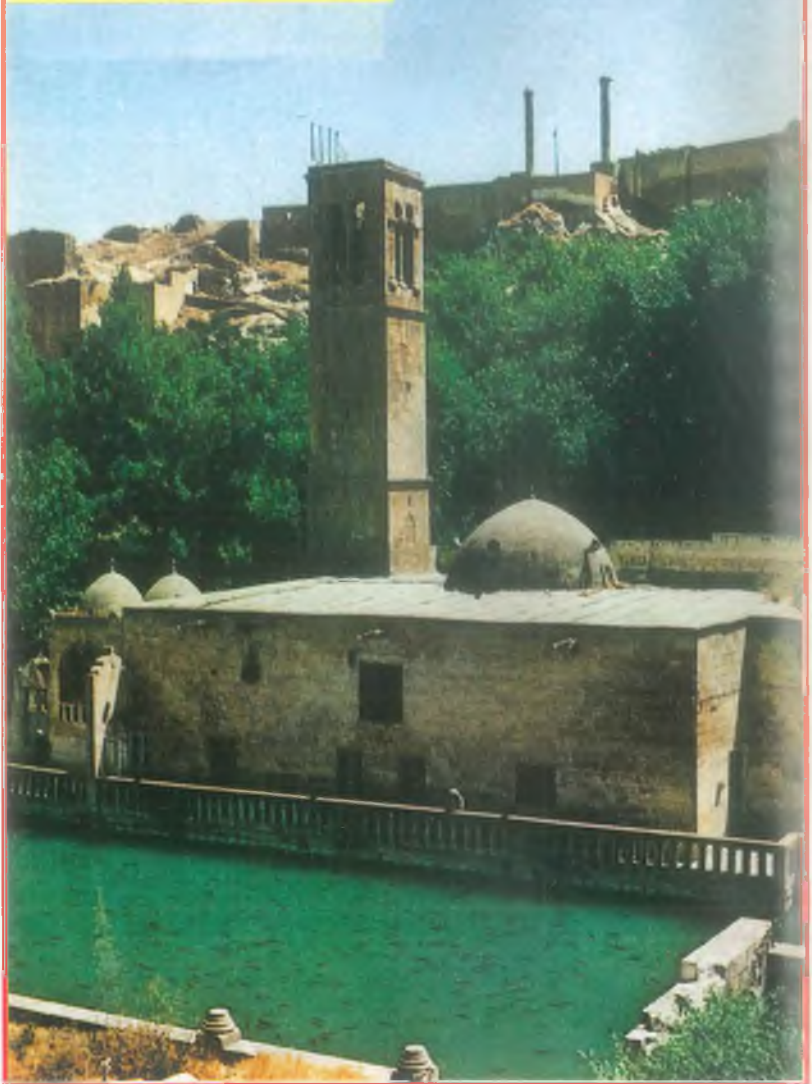
(Balıklı Göl)

**ŞANLIURFA'DAN
GÖRÜNTÜLER**

Peygamberler Şehri ŞANLIURFA

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

Halilurrahman Camii (Balıklı Göl)

Haz. Eyüp (a.s.) in Çile Çektiği Mağara

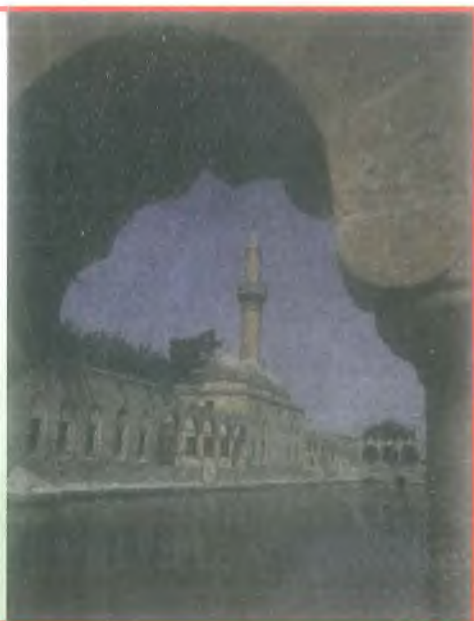

Halilurrahman Gölü (Balıklı Göl)

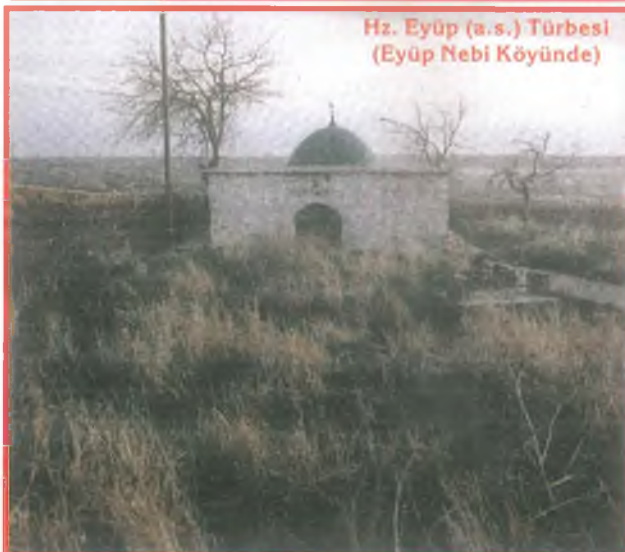

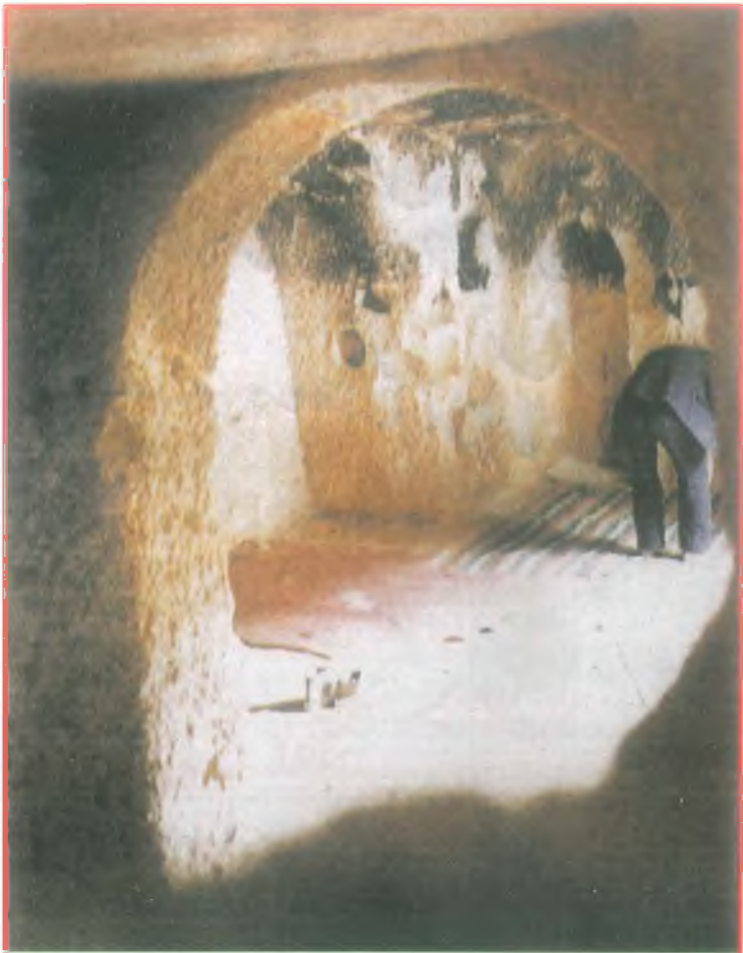
Hz.Eyüp (a.s.) in Çile Çektiği Mağaranın Dıştan Görünüşü

**Halilurrahman
(Balıklı Göl)**

**Hız. Eyüp (a.s.) Türbesi
(Eyüp Nebi Köyünde)**

Hız. Şuayb Peygamber'in Makamı

ŞANLIURFA'DAN GÖRÜNTÜLER

Şuayb Şehri

Hız. Eyüp (a.s.) ın Çile Çektığı Mağara

**ŞANLIURFA'DAN
GÖRÜNTÜLER**

Hız İbrahim (a.s.) ın Doğduğu Mağara

**ŞANLIURFA'DAN
GÖRÜNTÜLER**

Hız. Elyesa Peygamberin Türbesi

Hız.İbrahim'in Doğduğu Mağara (Dıştan Görünüşü)

Onlar, eğer birşey yapacaksanız;
“-Bunu (İbrahim’i) yakın da, ilâhlarınızın öcünü alın.” Dediler.
Biz de “-Ey ateş! İbrahim’e karşı serin ve selâmet ol” dedik...
(Enbiya: 68-69)

